

**KESKI-POHJANMAAN AMMATILUKIOLAISTEN
KOULUTUKSEEN HAKEUTUMISEN SYYT JA
KOULUKOKEMUKSET LUKUVUONNA 2004–05**

Johanna Kattilakoski

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Kesä 2006

Kasvatustieteen laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Leena Laurinen

TIIVISTELMÄ

Nuorisoasteen koulutuskokeilut 1990-luvulta lähtien ovat pyrkineet yksilöllistämään ja joustavoittamaan opiskelijoiden opintovalintoja toisen asteen oppilaitoksissa. Kokeiluiden seurauksena on havaittu opiskelijoiden olevan halukkaita kaksoistutkinnon suorittamiseen. Kaksoistutkinto tarkoittaa, että opiskelijat suorittavat sekä ammatillisen että ylioppilastutkinnon. Tämän seurauksena onkin perustettu ammattilukioita, joihin voi hakea peruskoulun jälkeen yhteishaussa. Keski-Pohjanmaalla ammattilukio-opinnot järjestettiin ensimmäistä kertaa vuonna 2004.

Aiemmat tutkimukset kaksoistutkinnosta ovat olleet pääosin tilastollisia ja siksi päädyin kartoittamaan Keski-Pohjanmaan ammattilukiolaisten koulutukseen hakeutumisen syitä ja koulukokemuksia laadullisella tutkimusotteella. Haastattelin samoja opiskelijoita kahdella eri kerralla teemahaastattelun keinoin: syyslukukaudella 2004 (n=18) ja kevätlukukaudella 2005 (n=16). Analysoin aineistoni teoreettisen sisällönanalyysin keinoin muodostamalla teemoja.

Tutkimustulokset osoittivat koulutusvalinnan olleen monen seikan yhteistulos ja opiskelijat painottivat eri tavoin lukio- ja ammatillisten opintojen merkitystä. Ammattiala oli valittu Hollandin (1985) teorian mukaisesti punniten omien kykyjen ja tulevien työtehtävien vastaavuutta, siis rationaalisen koulutusvalintateorian mukaisesti. Tosin kaikki opiskelijat eivät olleet varmoja ammattialan valinnastaan, vaan olivat hakeutuneet suorittamaan kaksoistutkintoa siitä saatavien hyötyjen vuoksi tai ajautuneet ammattilukioon muista syistä. Opiskelijoiden mielestä ammattilukio tarjosi ammatillisten opintojen myötä mahdollisuuden harrastuksen harjoittamiselle ja turvan tulevaisuudelle. Opiskelijat kokivat hankitusta ammatista olevan joka tapauksessa hyötyä, vaikkei se lopullinen haaveammatti olisikaan. Lukio oli valittu opintoihin mukaan enemmän rakenteellisten tekijöiden ohjaamana, eli vanhempien tai sukulaisten kehotuksesta ja siksi, että sen uskottiin avartavan jatko-opintomahdollisuuksia ja olevan etu työhaussa. Kaksoistutkinnon etuina painotettiin myös ajansäästöä ja jaksotuksen opintoihin tuomaa vaihtelua. Pääosin odotukset koulutuksesta olivat toteutuneet ja koulutusvalintaan ja koulutuksen järjestelyihin oltiin suurimmaksi osaksi tyytyväisiä. Tosin lukio-opiskelu aiheutti tyytymättömyyttä teoreettisuutensa vuoksi ja ammattiopisto-opinnot koettiin suuren työharjoittelumäärän vuoksi joskus liian raskaina. Myös oppiaineiden tarjontaan, tiedottamiseen ja sosiaaliseen

vuorovaikutukseen toivottiin parannuksia. Kolme aineistoni opiskelijaa oli jättänyt koulutuksen kesken ja neljä katui koulutusvalintaansa.

Avainsanat: ammattilukio, kaksoistutkinto, koulukokemukset, koulutusvalinta

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 NUORISOASTEEN KOKEILUISTA AMMATILUKIOON	8
2.1 Koulutusjärjestelmän kehitys	8
2.2 Nuorisoasteen koulutuskokeilut ammattilukion esiasteena	10
2.2.1 Valinnaisuuden hyödyntämisen perustelut ja esteet nuorisoasteen koulutuskokeiluissa (NUKOssa)	14
2.3 Keski-Pohjanmaan ammattilukio	18
3 URAVALINTA NUORUUDEN KEHITYSTEHTÄVÄNÄ	21
3.1 Uravalinta postmodernissa yhteiskunnassa	21
3.2 Uravalinnan teorioita	23
3.2.1 Perhe- ja sosioekonomiset tekijät koulutusvalinnan taustalla	27
3.2.2 Psykososiaaliset ja yksilölliset tekijät koulutusvalinnan taustalla	30
3.2.3 Sosiaaliset tekijät koulutusvalinnan taustalla	32
3.2.4 Tilannetekijät koulutusvalinnan taustalla	33
3.3 Yhteenveto tutkielmani teoreettisesta taustasta	35
4 VALINTOJEN TEKO JOUSTAVASSA KOULUTUSJÄRJESTELMÄSSÄ	38
4.1 Opintopolun valinta	38
4.1.1 Lukioon vai ammattiopistoon?	39
4.1.2 Ammattialan valinnan perustelut	42
4.2 Aiempia tutkimuksia kaksoistutkinnon suorittajista	43
5 TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA -KOHDE	46
6 TUTKIMUSMETODI JA AINEISTON ANALYYSI	49
6.1 Tutkimusaineiston keruu: teemahaastattelu ja sähköpostilomake	49
6.2 Laadullinen tutkimusaineisto ja sen teoriasidonnainen sisällönanalyysi	50
6.3 Koulutuksen vaikuttavuus yksilötasolla	52

7 AMMATTILUKIOON HAKEUTUMISEN SYYT	53
7.1 Tutkintojen painotuserot	56
7.2 Yhteenvetoa ja tyytyväisyys koulutusvalintaan ensimmäisen opiskeluvuoden lopulla	61
8 KOULUKOKEMUKSET	64
8.1 Ammattilukioon kohdistetut odotukset ja niiden toteutuminen	64
8.2 Tyytyväisyyden ja tyytymättömyyden aiheet ammattilukiossa	69
8.2.1 Kokemukset opiskelusta	69
8.2.2 Suhteet muihin opiskelijoihin ja opettajiin ammattilukiossa	76
8.2.3 Tilaratkaisut, asuminen ja ruokailu	78
8.2.4 Kahden oppilaitoksen opintojen yhteensovittaminen	79
8.2.5 Opintojen ohjaus ja tiedotus	81
9 TAPAUSSÉLOSTUS ERÄÄN OPINTONSA KESKEYTTÄNEEN RATKAISUSTA	84
10 JOHTOPÄÄTÖKSET	89
LÄHTEET	93
LIITTEET	
Liite 1. Haastattelupyyntö	97
Liite 2. Teemahaastattelurunko syksyllä 2004	99
Liite 3. Teemahaastattelurunko keväällä 2005	101
Liite 4. Eri oppilaitoksissa opiskelevien osuus aineistossa	102
Liite 5. Ammattilukiojärjestelyt eri oppilaitoksissa	103
Liite 6. Kyselylomake	104
Liite 7. Keski-pohjanmaan ammattilukion syksyllä 2004 aloittaneet sekä opintonsa ensimmäisenä lukuvuonna keskeyttäneet opiskelijat	105
Liite 8. Kooste ammattilukiolaisten koulukokemuksista	106

1 JOHDANTO

Nuorisoasteen koulutuskokeilut (NUKO) 1990-luvulta lähtien ovat tuoneet opiskelijoiden opintosuunnitelmiin yksilöllisyyttä valinnanvapauden lisääntyessä. Kokeilujen seurauksena on alettu perustaa ammattilukioita, joissa opiskelijat voivat pelkän opintojen monipuolistamisen sijaan suorittaa ns. kaksoistutkinnon eli sekä lukio-että ammattitutkinnon. Ammattilukiolla voidaan vastata monenlaisiin yhteiskunnan, työelämän ja opiskelijoiden tarpeisiin. Esimerkiksi monipuolistaa yksilön koulutusmahdollisuuksia, lyhentää koulutusaikoja ja saada sitä kautta nopeammin paremmin koulutettua työvoimaa työmarkkinoille. Keski-Pohjanmaalla oli syksyllä 2004 ensimmäistä kertaa mahdollisuus hakeutua suorittamaan kaksoistutkintoa ammattilukioon.

Opiskelijoiden uravalintaa on tutkittu paljon. Myös nuorisoasteen koulutuskokeiluiden valinnaisuuden hyödyntämisperusteista ja kaksoistutkinnon suorittajista on tehty tutkimuksia (mm. Mäkinen, Virolainen ja Vuorinen 1997; Järvinen 1993a; 2000; Forsman, 1990; Mehtäläinen 2001). Nämä tutkimukset on kuitenkin useimmiten toteutettu kvantitatiivisin menetelmin ja silloin opiskelijoiden "todellinen ääni" ei pääse kovin hyvin esille. Tutkielmani pohjautuu O'Neilin, Ohlden, Barkén, Prosser-Gelwickin ja Garfieldin (1980) määrittämiin uravalinnan osatekijöihin sekä Hollandin (1985) ja Savolaisen (2001) teorioihin koulutus- ja ammatinvalintaan vaikuttavista seikoista. Uravalinta on yläkäsite joka sisältää koulutus- ja ammattialan valinnan.

Vahervan (1983) ja Väärälän (1999, 15–20) mukaan yksi mahdollisuus tutkia koulutuksen vaikuttavuutta on toteuttaa tutkimus mikro- eli yksilötasolla, jolloin tutkimus voi kohdistua esimerkiksi koulutukseen osallistumisen motiiveihin ja yleensä henkilökohtaisiin kokemuksiin koulutukseen osallistumisesta ja sen palkitsevuudesta. Tutkimustani voisi kutsua siis koulutuksen vaikuttavuustutkimukseksi mikrotasolla, sillä pyrin kartoittamaan opiskelijoiden perusteluita *koulutusvalinnalle* sekä heidän *koulukokemuksiaan*. Koulukokemuksilla tarkoitan lähinnä kouluviihtyvyyteen liittyviä seikkoja eli ensimmäisen opiskeluvuoden aikana koettuja tyytyväisyyteen ja tyytymättömyyteen liittyviä asioita. Kouluviihtyvyyden kannalta on myös keskeistä, että opiskelijoiden odotukset koulutuksesta ovat suhteellisen realistiset ja että ne toteutuvat koulutuksessa. Yksi tutkimustehtäväni on siis kartoittaa myös odotuksia ja niiden toteutumista.

Kouluviihtyvyys on tärkeää koulutuksessa pysymisen ja sen loppuunsaattamisen kannalta. Aiemmissa tutkimuksissa ammattilukion kesken jättäneiden prosentuaalinen osuus on ollut korkea. Esimerkiksi Kokkolan NUKO-kokeilussa vuonna 1993 keskeyttämisprosentti oli 38,2 % ja usein opiskelijat olivat jättäneet nimenomaan lukio-opinnot pois (Heikkilä 1993, 26). Koulutus- ja alanvalintaperusteiden sekä koulukokemusten selvittäminen auttaneekin kouluttajia ammattilukion ja sen markkinoinnin arvioinnissa ja koulutusmuodon edelleen kehittämisessä.

Tutkimusongelmieni luonteesta ja aiempien tutkimusten määrällisen tutkimusotteen yleisyydestä johtuen päädyin kvalitatiiviseen, laadulliseen tutkimusotteeseen. Kvalitatiivisella lähestymistavalla voidaankin saada uutta tietoa koulutusvalinnoista. Näin siitäkkin huolimatta, että Eskola ja Suoranta (1998, 21) eivät pidä kvalitatiivista tutkimusta kvantitatiivisen tutkimuksen täydentäjänä tai toistensa jatkumona kuten Alasuutari (1993, 15). Lisäksi suurin osa aiemmista tutkimuksista on keskittynyt nuorisoasteen koulutuskokeiluiden valinnaisuuden hyödyntämiseen yleensä eikä varsinaisia kaksoistutkinnon suorittamiseen liittyviä tutkimuksia ei näytä olevan kovin paljoa. Selvitin tutkimustehtäviäni haastatteleamalla Keski-Pohjanmaan ammattilukiolaisia syksyllä 2004 (n=18) ja keväällä 2005 (n=16) teemahaastattelun keinoin. Aineiston analysoin teoriasidonnaisen sisällönanalyysin avulla.

Seuraavassa luvussa pyrin luomaan taustaa suomalaiselle koulutusjärjestelmälle ja sen kehittymiselle. Tämä auttaa ymmärtämään ammattilukion tavoitteita ja käytäntöä. Kolmannessa luvussa esittelen keskeiset tutkielmani taustalla olevat uravalinnan teorit ja neljännessä luvussa tutkimuksia, joissa on tarkasteltu opiskelijoiden koulutusvalintoja nykyisessä joustavassa koulutusjärjestelmässä.

2 NUORISOASTEEN KOKEILUISTA AMMATILUKIOON

2.1 Koulutusjärjestelmän kehitys

Peruskoulun jälkeistä koulutusjaksoa kutsutaan nuorisoasteeksi. Nuorisoaste on syntynyt järjestelmänä Suomeen 1990-luvulla ja sitä käyvät opiskelijat ovat yleensä 16–19-vuotiaita. Käytännössä nuorisoaste tarkoittaa lukiota tai kyseisenä ikäkautena suoritettavaa ammatillista kouluastetta. (Lampinen 2000.)

1980-luvulla toteutettiin keskiasteen koulutuksen uudistus, joka pyrki yhtenäistämään peruskoulun jälkeistä koulutusjärjestelmää ja takaamaan kaikille peruskoulunsa päättävälle jatkokoulutuspaikan joko lukiossa tai ammatillisessa koulutuksessa. Keskiasteen koulutuksen sisältöä ja rakennetta uudistettiin ja tämän johdosta syntyi 25 laaja-alaista peruslinjaa, jotka jakautuivat edelleen 250 erikoistumislinjaan eli tutkintoon. Uudistuksella yritettiin luoda yhteinen vuoden pituinen yleisjakso lukiolaisille ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoille. Tämä ei kuitenkaan onnistunut ja yleisjakso jäi käyttöön vain ammatillisella puolella. Se toimi siten, että ammatilliseen koulutukseen hakeutuneilla oli kaikilla yhteinen jakso, jonka jälkeen valittiin joko koulu- tai opistotasoinen linja. Keskiasteen järjestelmästä luovuttiin lopulta, koska ammatilliseen koulutukseen saattoi hakeutua sekä peruskoulusta että lukion jälkeen ja tällöin lukion käyneet joutuivat suorittamaan nuorisoasteen eli yleisjakson kahteen kertaan. Lisäksi lukiolaisista suuri osa hakeutui opistotason koulutukseen, koska korkeakoulupaikkoja ei riittänyt kaikille ja suoraan peruskoulusta tulleille opistotasoinen linja sen sijaan oli liian vaativa. (Lampinen 2000, 87–91.) 1980-luvun keskiasteen uudistus ei ollut toimiva ja siksi täytyi aloittaa uudenlainen koulutusjärjestelmän kehittäminen.

1990-luvulla keskiaste purettiin ja tilalle luotiin peräkkäin etenevä koulutusjärjestelmä siten, että peruskoulun jälkeen oli mahdollisuus hakeutua opiskelemaan joko lukioon tai ammatilliseen koulutukseen. Peruskoulusta kukaan ei siirtynyt suoraan kolmannelle asteelle eli korkeakoulu-asteisiin opintoihin tai suorittanut toista astetta kahteen kertaan, vaan kolmannelle asteelle hakeuduttiin toisen asteen suorittamisen jälkeen. Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmauudistuksessa (1994, 39) määritellään toisen asteen koulutuksen tarkoittavan: *oppivelvollisuuskoulun jälkeisiä kolmivuotisia lukio-opintoja ja kahdesta kolmeen vuotta kestäväää ammatillisiin*

perustutkintoihin johtavaa koulutusta, jossa pääsääntöisesti kaksivuotisen perustutkinnon jälkeen on mahdollista hakeutua joko työelämään, syventäviin ammatillisiin opintoihin tai jatko-opintoihin. Ja peräkkäinen koulutusrakenne seuraavasti: ... toisen ja kolmannen asteen tutkinnot suoritetaan peräkkäin. Korkeasteen ammatilliseen koulutukseen hakeudutaan toisen asteen joko yleissivistävän tai ammatillisen koulutuksen jälkeen. (Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmauudistus 1994, 40). Vasta tästä järjestelmästä voidaan Lampisen mukaan käyttää nimitystä nuorisoaste. (Lampinen 2000, 87–93.)

Lukion suosio on nykyään suuri; 60 prosenttia ikäluokasta on lukiolaisia. Vaikka lukion on perinteisesti nähty valmistavan opiskelijoita korkeakouluopintoihin, niin vain kolmasosa abiturienteista päätyy korkeakouluopintoihin. Lukiota ei voi pitää enää pelkästään akateemisiin opintoihin valmistavana laitoksena, vaan sen merkitys on nähtävä laajemmin. 1990-luvulla lukioissa on siirrytty yhä enemmän kurssimuotoisuuteen ja luokattomuuteen. Myös valinnaisuus on lisääntynyt ja vuoden 1992 lukiolaki antaa mahdollisuuden hyväksyä muissa oppilaitoksissa suoritettuja opintoja ja toisaalta tarjota koulutusta myös muiden oppilaitosten opiskelijoille. Näitä mahdollisuuksia onkin tutkittu ja kokeiltu nuorisoasteella. Periaatteessa kouluilla ja kunnilla on mahdollisuus suunnitella oma opetussuunnitelmansa hyvin pitkälle itse, kunhan valtakunnallisen ylioppilastutkinnon vaatimukset otetaan huomioon. (Lampinen 2000, 94–97; Ojala 1997, 159.)

Opetussuunnitelman valtakunnallisissa perusteissa määritellään koulutuksen päätehtävät, tavoitteet ja laajuus ja yleiset linjat koulutuksen käytännön järjestelyistä ja arvioinnin pääperiaatteista. Lukio- ja ammatilliselle koulutukselle asetetut yleiset tavoitteet eroavat mm. seuraavasti:

Lukio jatkaa perusopetuksen opetus- ja kasvatustehtävää. Lukiokoulutuksen tehtävänä on antaa laaja-alainen yleissivistys. Sen tulee antaa riittävät valmiudet lukion oppimäärään perustuviin jatko-opintoihin. (Nuorten lukio-koulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2003.)

... ammatillisen peruskoulutuksen tulee antaa opiskelijalle laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin ja erikoistuneemman osaamisen ja työelämän edellyttämän ammattitaidon

yhdellä tutkinnon osa-alueella siten, että hän voi tutkinnon suoritettuaan sijoittua työelämään, suoriutua alansa vaihtelevista työtehtävistä myös muuttuvissa oloissa sekä kehittää ammattitaitoaan läpi elämän. (Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon opetussuunnitelman perusteet 2001.)

Yleinen käsitys lukion teoreettisuudesta ja ammatillisen koulutuksen käytännönläheisyydestä juontaa siis juurensa opetussuunnitelmien perusteista. Oppilaitoskohtaisessa opetussuunnitelmassa oppilaitos sen sijaan saa vapaat kädet suunnitella yhdessä opiskelijoiden ja muiden sidosryhmien kanssa keinot, joilla valtakunnallisella tasolla luodut päämäärät saavutetaan.

Myös ammatillisessa koulutuksessa on tapahtunut paljon muutoksia 1990-luvulla. Ammattikouluissakin on pyritty lisäämään opiskelijoiden valinnanvapautta ja opintojen laaja-alaisuutta. Tämän lisäksi teoriaa ja käytäntöä on pyritty integroimaan. Nykyisenä kehityssuuntana pidetään pyrkimystä oppilaitosten määrän vähenemiseen ja niiden yhdistelemiseen suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Tämä kuvaa pyrkimystä opintojen laaja-alaisuuteen ja moniammatillisuuteen. (Lampinen 2000, 97–100.)

2.2 Nuorisoasteen koulutuskokeilut ammattilukion esiasteena

Suomen koulutusjärjestelmän kehitys on suuntautunut kohti yksilöllisten opintosuunnitelmien luomista. Vuonna 1992 uuden kokeilulain ja -asetuksen perusteella aloitettiin nuorisoasteen koulutuskokeilut 16 paikkakunnalla, kaikkiaan 134 oppilaitoksessa. Kokeilujen avulla yhteistoimintaa oppilaitosten kesken on rakennettu siten, että opiskelijat ovat voineet valita opintoja myös muista kuin omasta oppilaitoksestaan eli joustavoittaa opintojaan. (Mäkinen, Virolainen & Vuorinen 1997, 3; Lampinen 2000, 100–103; Numminen & Virolainen 1996, 99–103.)

Kokeiluiden tavoitteena oli selvittää, miten oppilaitosten välistä yhteistyötä voisi kehittää, miten eri oppilaitosmuotojen rajoja voisi häivyttää ja miten voisi edistää ja mahdollistaa yksilöllisten opintosuunnitelmien tekeminen. Yhteistyötä lisäämällä haluttiin myös integroida perinteisesti sivistyksellisenä ja teoriapohjaisena nähty lukiokoulutus ja erillisten käytännön taitojen opettamispaikkana pidetty ammatillinen koulutus. Jo vuoden 1994 Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmauudistuksessa todetaan, että työelämä vaatii laaja-alaista ammattitaitoa ja laajaa ammattisivistystä. Muuttuneet työmarkkinat ja joustavuuden vaatimus koulutukselta vaikuttivat

nuorisoasteen koulutuskokeilun aloittamiseen. (Mäkinen, Virolainen & Vuorinen 1997, 3; Volanen 1997; Mäkinen, Valkonen & Vuorinen 1997, 93; Numminen & Virolainen, 97–101; Virolainen 1996, 118.)

Ennen koulutuskokeiluiden aloittamista toisen koulutusasteen ongelmiksi koettiin mm. lukion muuttunut rooli: se ei ollut enää yliopistoon valmentava väylä suuren opiskelijamassan ja rajattujen jatko-opiskelupaikkojen ristiriidassa. Samaan aikaan kun lukiosta valmistui valtava määrä yliopistopaikkaa tavoittelevia opiskelijoita, jäi osa ammattikoulutuksen aloituspaikoista täyttämättä. Oppilaitosten välinen yhteistyö siis tavoitteli myös lukion ja ammatillisen koulutuksen arvostuserojen pienentämistä ammatillisen koulutuksen vetovoimaa lisäämällä, jatko-opiskeluvalintojen realisoimista ja jatko-opintoihin pääsyn helpottamista. (Opetushallituksen raporttisarja 1993:39, 1-3; Volanen 1997, 12–17; Lampinen 2000, 100–103; Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmauudistus 1994; Mäkinen, Valkonen & Vuorinen 1997, 93; Numminen & Virolainen, 97–101; Kivinen, Rinne & Ahola 1989, 132.)

Koulutuskokeiluiden tavoitteena oli myös koulutuspaikkojen tasainen jakautuminen ilman, että osa kouluttautuu moneen kertaan ja osa jättäytyy kokonaan koulutuksen ulkopuolelle. Yhteistyöllä tavoiteltiin koulutuksen monipuolistamista ja valinnaisuuden lisäämistä sekä taloudellista säästöä siten, että koulutusajat lyhenisivät, koulutustiloja ja opettajia käytettäisiin tehokkaasti ja koulutuksen päällekkäisyyksistä olisi mahdollista päästä eroon. Yhteistyön toivottiin helpottavan yksilöllisten koulutussuunnitelmien ja -tavoitteiden rakentamista ja urasuunnitelmien tekoa sekä vähentävän keskeyttämisää. (Opetushallituksen raporttisarja 1993:39, 1-3; Volanen 1997, 12–17; Lampinen 2000, 100–103; Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmauudistus 1994; Mäkinen, Valkonen & Vuorinen 1997, 93; Numminen & Virolainen, 97–101.) Yhteistyöltä vaadittiin opiskelijakeskeisyyteen, opetusjärjestelyiden joustavuuteen, monipuolisuuteen ja valinnaisuuteen pyrkimistä myös työskentelytavoissa (Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmauudistus 1994, 47–48; Volanen 1997, 31).

Kokeiluiden alussa opiskelijoilla oli mahdollisuus rajatusti valita joitakin kursseja toisesta ja omasta oppilaitoksesta. Valintamahdollisuudet kuitenkin lisääntyivät ja oppilaitokset muodostivat *opintopaketteja*, jotka koostuivat useammasta kurssista. Opintopakettien muodostamisessa pidettiin tärkeänä sisältöjen yhdenmukaisuutta ja niiden korvattavuutta oppilaitosten kesken. Kokeiluiden edetessä huomattiin, että valinnaisuutta saatettiin laajentaa avoimemmaksi siten, että oppilaalle tuli mahdolliseksi

yksilöllisen opintosuunnitelman muodostaminen. Samaan aikaan oppilaitosten välisen valinnaisuuden kehittämisen kanssa kokeiluissa kehiteltiin myös sellaista yhteistyömallia, joka mahdollisti sekä ammatillisen että ylioppilastutkinnon suorittamisen. (Numminen 1997, 36–40.) Tämä malli vastasi siis nykyistä ammattilukioksi¹ kutsuttua opinahjoa.

Koska Suomen koulutusjärjestelmässä koettiin siis epäkohtia ja yhteiskunnallisen kehityksen mukanaan tuomia haasteita, nähtiin koulujen yhteistoiminta yhtenä ratkaisuna ongelmaan. (Opetushallituksen raporttisarja 1993:39, 1-3; Volanen 1997, 12–17; Lampinen 2000, 100–103; Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmauudistus 1994.) Yhteenvetona Nuorisoasteen koulutuskokeilujen tavoitteiksi voisi siis mainita seuraavat seikat:

- oppilaitosten yhteistyön kehittäminen ja oppilaitosten välisten rajojen häivyttäminen
- yksilöllisten opintosuunnitelmien luominen ja valinnaisuuden lisääminen
- työelämän vaatimukseen (laaja-alainen ammattitaito ja -sivistys) vastaaminen
- ammatillisen koulutuksen vetovoiman lisääminen
- jatko-opintoihin pääsyn helpottaminen ja jatko-opiskeluvalintojen realisoiminen
- koulutuksellinen tasa-arvo
- koulutuspaikkojen tasainen jakautuminen
- koulutuksen monipuolistaminen, opiskelijakeskeisyyteen, opetusjärjestelyiden joustavuuteen ja työskentelytapojen monipuolisuuteen ja valinnaisuuteen pyrkiminen
- taloudellinen säästö koulutusaikojen lyhetyssä, koulutuksen päällekkäisyyksistä eroon päästessä ja resurssien (koulutustilat ja opettajat) tehokkaan käytön ansiosta
- koulutuksen keskeyttämisten vähentäminen.

Nuorisoasteen koulutuskokeilun lisäksi myös muut kokeilut ovat pyrkineet lisäämään opintojen yksilöllistämistä, laaja-alaistamista, joustavoittamista, opiskelun tehokkuutta ja eri tahojen (koulut, yritykset) välistä yhteistyötä. Yksi tällainen kokeilu

¹ Keski-Pohjanmaan ammattilukion opinto-oppaissa kaksoistutkinnosta käytetään myös nimitystä kolmoistutkinto korostamaan sitä, että ammattilukiolainen suorittaa sekä ammatillisen tutkinnon, lukion oppimäärän että osallistuu ylioppilaskokeeseen.

on vuonna 1989 alkanut ja vuonna 1997 päättynyt Joustavan koulutusrakenteen kokeilu, johon Keski-Pohjanmaan ammattilukioon kuuluvista kouluista osallistui Kokkolan Kauppaopisto² nuorisoasteen koulutuskokeiluun osallistumisen lisäksi. Nämä kaksi kokeilua olivat käynnissä samanaikaisesti ja niissä oli osin samoja tavoitteita. Täten ei kokeilujen tuloksiakaan voi täysin erottaa toisistaan. Kayla-Sayeed (1998) raportoi kokeilun tuloksista erottelematta oppilaitoksia, vaikka hän mainitseekin koulujen välillä olleen eroja kokeilun toteutumisessa. Yleensä ottaen kokeilusta saatiin positiivisia ja suurelta osin Nuorisoasteen koulutuskokeilun kanssa yhdenmukaisia tuloksia. Erityisesti oltiin tyytyväisiä lisääntyneeseen oppilaitosten väliseen sekä oppilaitosten ja elinkeinoelämän yhteistyöhön. Myös oppilailta saatiin positiivista palautetta kokeilusta ja esim. hakijamäärät kohosivat ja opiskelijoiden taso nousi. Valinnaisuus ja joustavuus toteutuivat: pää- ja sivuaineopintojen, suuntautumisopintojen, vapaasti valittavien opintojen sekä suoritusjärjestyksen valintoina, hyväksilukemisen kautta, opintoaikojen, opiskelumenetelmien ja oppilaitoksen valintoina ja mahdollisuutena kaksoistutkintoon. Valinnaisuus näytti lisääntyvän vuosi vuodelta, mutta olevan tavoitteisiin nähden liian suppeaa oppilaitosten välillä. Sekä valinnaisuus että sen myötä opiskelijoiden motivaatio lisääntyi. Kokeiluiden ansiosta myös tutkintojen yhteisten opintojen osuus kasvoi erikoistavien aineiden vähentyessä. (Mt.) Näin käy myös kaksoistutkintoa ammattilukiossa suoritettaessa: lukio-opintoihin ja ammatilliseen tutkintoon kuuluvia samankaltaisia aineksia yhdistetään.

Nummisen ja Virolaisen (1996) mukaan myös koulujen sisäinen yhteistyö eli yhteistyö opettajien, ja opettajien ja oppilaiden kesken lisääntyi koulujen välisen yhteistyön lisäksi. Tämän lisäksi opetusmenetelmät ja opetuksen arviointi olivat parantuneet ja asenteet muuttuneet kokeilujen ansiosta. (Mt. 109–110.)

Kotkan ammattilukio on Järvisen (2000) mukaan kyennyt vastaamaan koulutuksellisen tasa-arvon vaatimukseen siten, että ammattilukio on tarjonnut opiskeluväylän niille nuorille, jotka ovat alemmista yhteiskuntaluokista ja joille pelkkä lukio ei olisi ollut realistinen vaihtoehto. Ammattilukio on myös kyennyt lisäämään ammatillisen koulutuksen suosiota. Yhä edelleen ylioppilastutkintoa arvostetaan kuitenkin enemmän kuin ammatillista tutkintoa. Nämä arvostukset osaltaan ovat aiheuttaneet ylioppilassuman ja sen vuoksi puutteen opiskelijoista joillakin

² Kokkolan kauppaopistossa tähän kokeiluun osallistui yhteensä 264 opiskelijaa ja 34 opettajaa (Kaila-Sayeed 1998).

ammattialoilla, joten tätä ongelmaa eivät pitkällisetkään koulutuskokeilut liene vielä ratkaisseet. (Mt. 151–152.)

Nuorisoasteen koulutuskokeiluiden kautta opiskelijat ovat enimmäkseen monipuolistaneet ja joustavoittaneet opintojaan toisen oppilaitoksen kursseilla, mutta osassa kokeiluoppilaitoksia opiskelijat ovat suorittaneet kaksoistutkinnon (Lampinen 1998, 95). Tavoitteet opiskelijoiden opintojen valinnaisuuden ja joustavuuden lisäämiseksi eivät siis ole aivan uusia ja nuorisoasteen koulutuskokeilujen kautta on huomattu, että opiskelijoiden taholta löytyy kiinnostusta sekä ammatillisen- että ylioppilastutkinnon suorittamiseen (Lampinen 2000, 100–103). Esimerkiksi Mäkisen, Valkosen ja Vuorisen (1997, 98–114) tutkimustulosten mukaan runsas viidennes NUKO-opiskelijoista oli käyttänyt tai aikoi käyttää tarjolla olevaa opintojen valintamahdollisuutta hyväkseen omien opintojensa toteuttamisessa. Numminen ja Virolainen (1996, 108) raportoivat Vuorisen (1995) tutkimustuloksista, joiden mukaan vuonna 1994–1995 23 % opiskelijoista valitsi opintoja muista kuin omasta koulustaan ja 79 % opiskelijoista teki valintoja koulunsa sisällä.

2.2.1 Valinnaisuuden hyödyntämisen perustelut ja esteet nuorisoasteen koulutuskokeiluissa (NUKOssa)

Nuorisoasteen koulutuskokeiluista on tehty paljon tutkimuksia ja selvityksiä. Pääasiassa on tutkittu NUKOn tarjoamien opintojen joustavoittamismahdollisuuksien käyttöä. NUKOn ansiosta opintoja on voinut joustavoittaa valitsemalla kursseja tai opintopaketteja muista kuin omasta oppilaitoksesta tai jopa suorittamalla kaksoistutkinnon. NUKOn selvityksissä on kartoitettu opintovalintojen tekoa ja perusteluita tai sitä miksei joustavoittamismahdollisuutta ole haluttu hyödyntää. Seuraavassa kerron muutamista tutkimustuloksista nuorisoasteen koulutuskokeilussa.

Valintojen tekemisen perustelut. Mäkisen, Virolaisen ja Vuorisen (1997) toimittamassa teoksessa: *Oppilaitosten yhteistyö ja yksilölliset opinnot nuorisoasteen koulutuskokeilussa* raportoidaan NUKOn seurantalutkimuksesta, jossa vertailtiin sekä kokeilussa mukana että sen ulkopuolella olleiden oppilaitosten ja sekä lukio- että ammattioppilaitosten opiskelijoiden tekemiä valinnaisia opinto-ohjelmia, niiden perusteluja ja niiden tekemisen estäjinä olleita tekijöitä. Erikseen vertailtiin myös opiskelijoiden koulun sisäisten ja ulkoisten valintojen tekemisperusteita ja niiden tekemisen esteitä. Tutkimukseen osallistui 5600 opiskelijaa. (Mäkinen, Virolainen & Vuorinen 1997.)

Opintovalintojen perusteluita kysyttiin opiskelijoilta 13 osiolla, jotka jakautuivat faktorianalyyseissä kolmeen kuvaavaan tekijään. Valinnaisopintojen perustelut jakautuivat 1) *ura- ja hyötyperiaatteeseen* (urasuunnitelmien, jatko-opintoihin pääsyn ja käytännön elämässä tarvittavien taitojen edistäminen) 2) *kiinnostavuuteen* (harrastus, kiinnostavuus, vaihtelevuus) ja 3) *ulkoisiin syihin* (kaverit, kurssin helppous ja vanhemmat perusteluna). (Vuorinen 1997, 117–121.) Koulumuodosta³ ja kouluryhmästä⁴ riippumatta opintojen joustavoittamista perusteltiin enimmäkseen sisällöllisillä tekijöillä, joita siis olivat hyöty- ja kiinnostavuusnäkökulmat. Ulkoisilla tekijöillä, kavereiden tai vanhempien mielipiteillä tai kurssien helppoudella, oli huomattavasti pienempi merkitys valintojen tekemisessä. Erityisesti lukiolaisten valinnoissa korostuivat kiinnostuspohjaiset valinnat ja ammattioppilaitosten opiskelijoilla ura- ja hyötypohjaiset valinnat. (Vuorinen 1997.) Mäkisen, Valkosen ja Vuorisen (1997, 114–116) mukaan tämä ero opiskelijoiden valintaperusteluissa johtuu lukion näkemisestä yleissivistävänä, tarkkoihin päämääriin tähtäämättömänä oppilaitoksena ja tämän yleissivistävän puolen hoidettua opiskelijalla jää mahdollisuus harrastepohjaisten opintojen suorittamiseen. Ammatilliseen koulutukseen osallistutaan sen sijaan selkeimmin tavoittein ja tämän vuoksi ammattioppilaitoksen opiskelijat suunnittelevatkin opintonsa enemmän hyödyllisyyden ja tavoitteisuuden perusteella. (Mäkinen, Valkonen & Vuorinen 1997, 114–116.)

Nämä koulumuotojen väliset erot olivat kuitenkin myös erilaisista taustatekijöistä riippuvaisia. (Vuorinen 1997.) Esimerkiksi vanhempien koulutustaustalla ja oppilaan sukupuolella oli merkitystä kurssivalintojen tekemiseen NUKOssa. Kurssivalintatyypit jaettiin tässä tarkemmassa taustatekijöitä selvittävässä tutkimuksessa: 1) *käytännön taito- ja harrastepohjaisiin kurssivalintoihin* (vrt. kiinnostuspohjaiset valinnat) ja 2) *joustaviin, tavoitteisiin valintoihin* (vrt. ura- ja hyötypohjaiset valinnat), joihin kuului yleissivistäviä ja ammatillisia opintoja, eri ammattialojen opintoja tai kaksi tutkintoa yhdistäviä valintoja. Harrastevalintoja tehtiin tutkimuksen mukaan tavoitteisia valintoja enemmän, mutta NUKOn myötä tavoitteisten valintojen määrä oli kokeilukouluihin kuuluvissa ammattioppilaitoksissa lisääntynyt. Tavoitteisten valintojen määrää ammattioppilaitoksissa ja harrastevalintojen määrää lukioissa vähensi vanhempien alhainen koulutustaso. Harrastevalintoja tehtiin enemmän lukioissa ja tähän vaikutti

³ Koulumuoto= lukio tai ammatillinen oppilaitos.

⁴ Kouluryhmä= joko kokeilussa mukana olevat koulut tai vertailukoulut.

myös sukupuoli siten, että lukiolaispojat valitsivat lukiolaistyttöjä enemmän harrastepohjaisia kursseja, mutta ammattioppilaitoksissa taipumus oli päinvastainen poikien valitessa tyttöjä vähemmän harrastepohjaisia kursseja. Kotitausta yhdessä sukupuolen, koulumuodon ja peruskoulumenestyksen kanssa oli myös yhteydessä kurssivalintoihin, tosin vain heikosti. Tavoitteellisia kurssivalintoja oli eniten keskitasoisien koulutustaustan pojilla ja korkeimman koulutustaustan tytöillä. Keskitasoinen koulutustausta yhdessä hyvän peruskoulumenestyksen kanssa lisäsi tavoitteellisia valintoja. Keskinertainen tai heikko peruskoulumenestys sen sijaan lisäsi harrastevalintojen määrää. (Mäkinen, Valkonen & Vuorinen 1997, 98–114; myös Mehtäläinen 2001.)

Myös Numminen ja Virolainen (1996) raportoivat opiskelijoiden tekemien valintojen tavoitteista ja perusteista Vuorisen (1995) ja Volasen (1995a) tutkimusten pohjalta: osa opiskelijoista haluaa saada käytännöllisiä taitoja teorian lisäksi, osa valikoi opintoja kiinnostustensa pohjalta, osa ammatillisten tavoitteiden perusteella, osa haluaa suorittaa sekä ammatillisen että lukiokoulutuksen ja osa valmistautuakseen jatko-opintoihin. (Numminen & Virolainen 1996, 106–109.)

Opiskelijälähtöisemmin ja yksilöllisemmästä näkökulmasta nuorisoasteen koulutuskokeilun merkitystä selvitettiin Vuorisen (1997) tutkimuksessa tapauskuvauksilla. Tapauskuvausten tarkoitus oli ilmentää sitä opintokokonaisuuksien monipuolisuutta mitä koulutuskokeilut olivat mahdollistaneet. Tutkimusaineisto kerättiin haastatteluin ja sitä kuvattiin aineistolähtöisillä tapauskuvauksilla tutkittavien "äänen" säilyttämiseksi. Kuvausten tarkoituksena oli valottaa sitä millaisin perustein ja tavoittein erityyppiset opiskelijat olivat opintoihinsa päätyneet, mitä valinnaisuus oli heille merkinnyt, millaisia kokemuksia kokeilusta oli syntynyt ja miten opiskelijat arvioivat valintojaan jälkeenpäin. Otoksena toimi 15 opiskelijan joukko, joka oli valittu tutkimuskohteeksi opinto-ohjelmien erilaisuuden perusteella. Näin siksi, että valintojen tekemisestä saataisiin mahdollisimman monipuolinen kuva. (Vuorinen 1997, 129–142.)

Tapauskuvausten perusteella saattoi todeta, että opiskelijat olivat hyödyntäneet valinnaisuutta monipuolisesti ja subjektiivisesti, omista kiinnostuksen kohteista ja tarpeista. Joku opiskelijoista oli esimerkiksi valinnut vieraan kielen toisesta oppilaitoksesta, joku suoritti sekä ammatillista että ylioppilastutkintoa, joku taas valitsi opintoja muista oppilaitoksista harrastuspohjalta. Koulutuskokeilu oli tarjonnut opiskelijoille mahdollisuuden valintojen tekoon ja tätä kautta opintojen rikastuttamiseen, muttei pakottanut siihen. (Vuorinen 1997, 129–142.) Vuorisen ja

Väljörven (1994, 53–62) mukaan opiskelijat tekivät valintoja muista oppilaitoksista vaihtelun vuoksi ja omaa opintokokonaisuutta täydentääkseen.

Valinnaisuutta vaikeuttavia tekijöitä. NUKOn seurantalutkimuksessa kartoitettiin myös opintojen joustavoittamista vaikeuttaneita tekijöitä. Mäkinen (1997) raportoi sekä valinnaiskursseiden ottamisen että ottamatta jättämisen perusteluista. Selvityksen tässä osassa vertailtiin kokeiluun kuuluvien, kokeiluun kuulumattomien ja muihin koulutuskokeiluihin kuuluvien oppilaitosten opiskelijoiden opintojen valitsemisen tai valitsemattomuuden syitä kyselyllä, joka osoitettiin 1600 opiskelijalle vuonna 1996. (Mäkinen 1997.)

Opiskelijoiden aikomus hyödyntää valinnaisuutta sekä toteutunut valinnaisuus riippui selvityksen mukaan monista asioista. Valinnaisuuden hyödyntämiseen liittyi oppilaitoksen korostamat tavoitteet, toiminnan järjestelyt, opintotarjonta, opinto-ohjaus ja tiedottaminen. Myös erilaiset oppilaitoksen ja opiskelijan ulkopuolella olevat ehdot, kuten oppilaitoksen sijainti ja etäisyys muista oppilaitoksista, sen koko ja sisäinen monialaisuus, säätelivät valinnaisuuden hyödyntämistä tai aikomusta valinnaisuuden hyödyntämiseen. Vain vajaa 10 % opiskelijoista piti opettajien asenteita esteinä valinnaisuuden hyödyntämiseen. Tiedon puute sen sijaan oli joka kolmannen opiskelijan mielestä este opintojen monipuolistamiselle. Suuri osa nimenomaan nuorisosaasteen koulutuskokeiluihin kuuluvien koulujen opiskelijoista piti valintojen estymisen syynä useimmiten pitkiä etäisyyksiä oppilaitosten välillä. (Mäkinen 1997, 143–155.)

Myös Vuorinen (1997) raportoi opintovalintoja vaikeuttaneista tekijöistä. Näitä selvitettiin kyselyssä 16:a osiolla, jotka jakautuivat faktorianalyyseissä viiteen faktoriin. Selvityksen mukaan eniten opintojen valitsemista oman oppilaitoksen ulkopuolelta oli vaikeuttanut aikatauluihin liittyvät tekijät, toiseksi eniten tiedotukseen liittyvät puutteet ja kolmanneksi eniten epätietoisuus siitä mikä kiinnostaisi. Opettajien asenteet ja ilmapiiri ja kavereiden asenteiden merkitys eli sosiaaliset seikat valintoja estävinä tekijöinä olivat vähäisemmässä roolissa opiskelijoiden vastauksissa. Vuorinen (1997) kuitenkin toteaa, että selvitys paljastaa vain osan opintojen valintaperusteista ja niiden esteistä sen mukaan mitä mittareita ja muuttujia tutkimuksessa oli tutkittu. (Vuorinen 1997, 117–126.) Nummisen ja Virolaisen (1996) mukaan valintojen tekoon vaikutti se kuinka kehittyntä koulujen välinen yhteistyö oli.

Tulosten yhteys pro gradu -tutkielmaani. Edellä mainitut tutkimustuloksia voinee soveltaa jossain määrin myös ammattilukiolaisten kaksoistutkimuksen

valintaperusteluihin. Esimerkiksi tiedottamisella on luultavasti paljonkin vaikutusta opiskelijoiden mielikuvien muodostumiseen ja sitä kautta halukkuuteen hakeutua Keski-Pohjanmaan ammattilukioon. Keski-Pohjanmaan ammattilukioon oli mahdollista hakea vuonna 2004 ensimmäistä kertaa, jolloin peruskoulun opettajilla ja opinto-ohjauksella on suuri merkitys siinä miten ja millaista informaatiota opiskelijat saavat kyseisestä koulutusvaihtoehdosta. Haastateltavat saattavatkin koulutuksen valintaperusteluissaan nostaa esiin mm. tiedottamiseen, asenteisiin tai koulujen etäisyyksiin liittyviä seikkoja.

Edellä esiteltyjen tutkimustulosten soveltamista omaan tutkimukseeni rajoittaa kuitenkin se, että tutkimustulokset on kerätty koulutuskokeiluihin kuuluvista oppilaitoksista, jolloin valinnanvapaus on suurempaa ja valinnat eivät ehkä ole niin harkittuja ja tavoitteellisia kuin ammattilukioon hakeutuvilla oppilailla.

Ammattilukiolainen valitsee opiskeltavan ammatillisen linjan jo etukäteen ja suorittaa sen lisäksi ylioppilastutkinnon. Molempien tutkintojen samanaikaiseen suorittamiseen vaaditaan tietty määrä pakollisia kursseja ja valinnaismahdollisuudet ovat pienemmät kuin NUKOssa, jossa valintoja on tehty paljon vapaammin omien kiinnostuksen kohteiden, tavoitteiden ja harrastusten pohjalta. Voisi olettaa, että yksi syy ammattilukioon hakeutumiseksi on kuitenkin opintojen rikastuttaminen ja monipuolistaminen ammatillisen ja lukiopohjaisen opiskelun yhdistyessä samassa koulutuksessa. Mielenkiintoista tulee olemaan myös se, perustelevatko haastateltavat kahden tutkinnon yhdistämistä harraste-, hyöty- tai ulkoisten syiden pohjalta?

2.3 Keski-Pohjanmaan ammattilukio

Ammattilukio on peruskoulun jälkeinen koulutusohjelma, jossa suoritetaan samanaikaisesti sekä ammatillinen perustutkinto että lukiotutkinto eli kaksoistutkinto. Vuonna 2004 opiskelijoilla oli ensimmäistä kertaa mahdollisuus hakeutua ammattilukioon Keski-Pohjanmaalla. Keski-Pohjanmaa on maakunta Länsi-Suomessa, joka jakautuu hallinnollisesti kahteen seutukuntaan, Kokkolan ja Kaustisen seutukuntaan. Tämän Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymän järjestämän koulutuksen eteen yhteistyötä tekevät Kokkolan ammattiopisto, Kokkolan kauppaopisto, Karleby Handelsinstitut, Kokkolan sosiaali- ja terveystalon opisto, Keski-Pohjanmaan maaseutuopisto, Keski-Pohjanmaan konservatorio sekä Kokkolan, Kannuksen ja Perhon paikalliset lukiot ja ammattiopistojen toimipisteet.

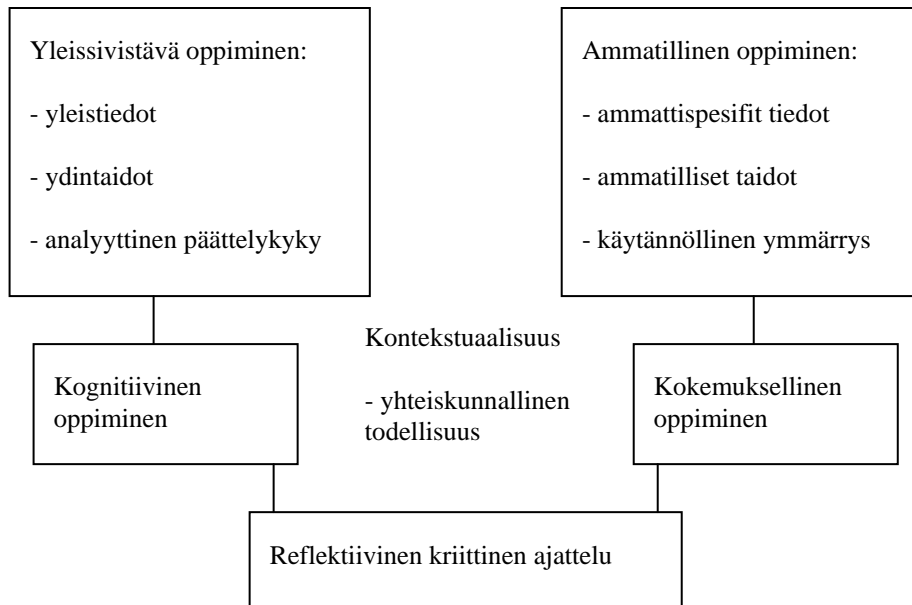
Ammattilukiossa ammatillisen pätevyyden saavuttamiseksi suoritetaan ammatillisia opintoja vähintään 80 opintoviikkoa ja lukion päättötodistuksen saamiseksi lukiokursseja suoritetaan vähintään 48 opintoviikkoa. Opinnot on jaettu neljän vuoden ajanjaksolle siten, että kolmena ensimmäisenä vuonna lukio-opintoja opiskellaan kaksi jaksoa vuodessa ja ammatillisia opintoja 3 jaksoa vuodessa. Neljäntenä vuonna suoritetaan 3 jaksoa lukio-opintoja, 1 jakso ammatillisia opintoja ja ylioppilastutkinto.⁵ Jaksotuksen käyttö koulutuksen järjestämisessä takaa sen, ettei oppituntien ja kurssien kanssa tule päällekkäisyyksiä. Tämä on tärkeää, sillä aiemmissa Kokkolan nuorisoasteen kokeiluissa päällekkäin menneet oppitunnit olivat yksi syy kaksoistutkinnon keskeyttämiselle (Heikkilä 1993, 27).

Ammattilukioon pääsyn valintaperusteet olivat samat kuin ammatilliseen koulutukseen haettaessa: yleinen koulumenestys, työkokemus, hakutoivejärjestys, sukupuoli ja mahdollinen soveltuvuuskoe ratkaisivat koulutukseen pääsyn. Ainoastaan konservatorion opintoihin haettiin erillishauulla. Keski-Pohjanmaan ammatilukiossa lukuvuonna 2004–05 aloitti opintonsa yhteensä 96 opiskelijaa, joista 13 jätti koulutuksen kesken ensimmäisen lukuvuoden aikana (ks. Liite 7).

Käytännössä koulutuksen toteutustavat Keski-Pohjanmaan ammatilukiossa vaihtelivat paikkakunnasta ja ammattiopistosta riippuen (ks. Liite 5). Järvisen (2000) mukaan yritys heikentää ammatillisen ja yleissivistävän koulutuksen välisiä rajoja Suomen koulutusjärjestelmässä edustaakin opintojen rikastamisen mallia. Rikastuttamismallin mukaan tavoitteena on yksilöllisten opintosuunnitelmien mahdollistaminen siinä laajuudessa kuin kussakin ohjelmamallissa ja sen järjestävässä organisaatiossa on päätetty: *Rikastuttamismallissa (tracked system) kullakin opinto-ohjelmalla on omat tavoitteensa ja sisältönsä, omat opetusjärjestelynsä ja omat arviointinsa. Kukin opinto-ohjelma antaa eri pätevyyden, niillä on erilainen kurssirakenne ja eri etenemistiet. - - Toteuttavat organisaatiot ovat erillään esim. yleissivistävä – ammatillinen ja näillä on myös oma henkilökuntansa samoin kuin hallinto voi olla erillään.* Tämä malli eroaa esimerkiksi Ruotsin vastaavasta lukiokoulusta, joka pyrkii yhdistämään samaan ohjelmalinjaan tietyn yleissivistävän ja ammatillisten opintojen määrän ja täten tuottamaan yhden kattavan todistuksen opinto-ohjelmasta. (Järvinen 2000, 47–48.)

⁵ Jaksotuksen käytössä ilmeni kuitenkin myös hiukan eroja riippuen oppilaitoksesta ja oppilaasta. Katso liite 5.

Järvisen (2000, 42) muotoileman kuvion 1 mukaan ammatillisen ja yleissivistävän opiskelun yhdistymisestä on etua opiskelijan kokonaisvaltaiselle kasvamiselle niin tieto-, taito- kuin tunnepuolellakin sekä kriittiselle ja reflektiiviselle ajattelulle.

KUVIO 1: Yleissivistävän ja ammatillisen opiskelun yhdistämisen kasvatuksellinen tavoite ja yhteys yhteiskunnalliseen todellisuuteen Anitta Järvisen (2000,42) mukaan.

3 URAVALINTA NUORUUDEN KEHITYSTEHTÄVÄNÄ

Nuoren kehitystehtäviin kuuluu oman koulutus- ja ammattialan valitseminen, siis uravalinta. Päätösten teko on yksi itsenäistymistä osoittava tekijä, mutta valintoja ei ole aina helppo tehdä. Nuorilla on yhä enemmän valinnanmahdollisuuksia paitsi toisen asteen koulutuspaikkaa valitessa, myös koulutuksen sisällä on mahdollista tehdä yksilöllisiä kurssi- ja suuntautumisvalintoja. Valintamahdollisuudet saattavat joko innostaa omaehtoiseen pohdintaan ja motivoida opiskelua tai aiheuttaa hämmennystä ja sattumanvaraisia valintoja. (Vuorinen & Välijärvi 1994, 53–56.) Moni toisen asteen koulutuspaikan valinnut nuori onkin edelleen epävarma tulevasta ammatista tai valitusta ammattialasta (mm. Martti 1999, 290–301; Puumalainen 1999, 321–340; Heikkilä 1993, 18; Mehtäläinen 2001, 50–53). Koulutusvalintoja pohtiessaan nuori oppii vertailemaan erilaisia vaihtoehtoja, ottamaan vastuuta valinnoistaan ja arvioimaan tehtyjä valintoja. Päätöksentekoon vaikuttavat tekijät ovat yksilöllisiä.

3.1 Uravalinta postmodernissa yhteiskunnassa

Postmodernin yhteiskunnan tyypilliset piirteet ovat nuorten koulutusvalintoihin ja elämäntieteen suunnitteluun vaikuttavia rakenteellisia tekijöitä. Työelämän vaatimukset ovat suurentuneet ja tieto muuttuu ja karttuu jatkuvasti. Tulevaisuus on epävarmempi ja ennakoimattomampi kuin ennen ja tyypillistä on jatkuva tietojen ja taitojen päivittäminen, alan- ja ammatinvaihdokset ja uudelleen kouluttautuminen. Bauman (1996) ja Giddens (1990) puhuvat postmodernista yhteiskunnasta, jota luonnehtii yksilöllisyys ja jatkuva muutos. Tällöin erilaiset valinnat tehdään yksilötasolla ja niiden kautta rakennetaan omaa minuutta. (Bauman 1996; Giddens 1990.) Yhteen ammattiin valmistuminen ei käytännössä takaa enää elinikäistä työpaikkaa tai nousevan lineaarisesti etenevää koulutusuraa, kuten ennen. Omaa työmarkkinakelpoisuutta on pidettävä jatkuvasti yllä ja valintoja (niin koulutuksessa kuin muillakin elämänalueilla) tehdään sen perusteella, mitkä tiet avaavat eniten ovia tulevaisuuden työmarkkinoilla kilpailtaessa. Ilman jatkuvaa valppailla oloa ja kvalifikaatioiden hankkimista pudotaan kehityksen kelkasta ja samalla työpaikkakilpailusta. Syrjäytyneet syrjäytyvät ja menestyneet menestyvät entisestään ja koulutus näyttölee yhä suurempaa roolia niin aikuisten kuin nuortenkin elämässä. (Martti 1999; Puumalainen 1999.) Yhteiskunnalliset muutokset eivät voi olla vaikuttamatta nuorten koulutusvalintoihin.

Perinteisesti uran ja koulutuksen valintateorioissa on kilpaillut kaksi näkökulmaa. Toinen näistä korostaa *yksilöä rationaalisena toimijana* ja päätöksentekijänä, jonka uravalinta perustuu parhaimmillaan tarkoin harkittuun ratkaisuun. Tässä päätöksenteossa punnitaan omien taitojen ja halutun ammatin/työn yhteen sopimista ja päädytään lopulta parhaimpaan koulutusvaihtoehtoon, jonka avulla haluttu ammatti parhaiten saavutetaan. Toinen, kilpaileva teoria korostaa yhteiskunnallisia *rakenteita* valinnan määrittäjänä. Tämän teorian mukaan ekonomiset ja kulttuuriset rakenteet määrittävät koulutusvalintaa tai ainakin asettavat rajat niille valinnoille, joita yksilön on mahdollista tehdä. Näihin rakenteisiin kuuluu paitsi tarjotut koulutusvaihtoehdot myös yleiset tai tiettyyn alakulttuuriin liittyvät yksilölle välittyvät asenteet ja arvostukset. (Savolainen 2001; myös Holland 1985 ja Unruh 1979, 9-10.)

Erityisesti Savolainen (2001) korostaa näiden molempien teorioiden huomioimista koulutusvalintaa tutkittaessa. Hänen mukaansa yksilö ei voi olla vapaa päätöksentekijä sosiaalisessa tyhjiössä, eikä päätöksenteko myöskään aina perustu puhtaasti tarkkaan ja perusteelliseen harkintaan, vaan myös ympäristöllä on tässä prosessissa osuutensa. Yksilö valitsee koulutusuransa elämänsuunnitelmansa pohjalta, joka ei aina ole kokonaan tietoisesti muodostunut, eksplisiittisesti ilmaistavissa ja tarkka, vaan koostuu yksilölle tärkeistä arvoista ja tavoitteista, koulutuksen merkityksellisyydestä sekä uskomuksista omiin koulutusmahdollisuuksiin. Nämä uskomukset ja käsitykset muodostuvat sosiaalisen aseman, rodun ja sukupuolen mukaisiksi erityisesti vanhempien välittämänä sekä omien koulukokemusten varassa. Rakenteiden koulutusuraa ohjaava vaikutus näkyy tutkimusten mukaan yhä edelleen ja kulttuurista riippumatta eri koulutusaloilla ja -asteilla koulutusjärjestelmän uudistuksista ja elämänurien yksilöllistymisestä huolimatta. Tämä näkyy käytännössä esimerkiksi siten, että vanhempien alhainen tulotaso ja sosiaaliluokka ennustavat nuoren koulutusvalintaa lyhentämällä koulutusuraa. Koulutuksellinen epätasa-arvo siis uusiintuu jatkuvasti. (Savolainen 2001, 17–72.) Itse asiassa Laineen (2000) mukaan yksilöllisyyden korostaminen yhteiskunnassa vain lisää rakenteellisten tekijöiden vahvistumista. Esimerkiksi alemman sosiaaliluokan huonompi koulumenestys näkyy usein yksilöiden ongelmina individualisoituneessa yhteiskunnassa. (Laine 2000, 16–21.) Yleinen yhteiskunnallinen ilmapiiri tuomitsee siis epäonnistumiset yksilöstä käsin sen sijaan, että huomioitaisiin yhä nykyäänkin koulutusuraa määrittelevien sosiaalisten rakenteiden merkitys. Mahdollisuutta tehdä yksilöllisiä koulutusvalintoja säätelee edelleen vahvasti

erilaiset rakenteelliset esteet ja rajat, vaikka yksilön valinnanvapautta on pyritty jatkuvasti lisäämään.

Savolaisen (2001) tutkimustulosten mukaan ylemmän sosiaaliluokan perheen nuoret kykenevät tekemään koulutusvalintoja parhaiten vailla rakenteellisten rajoitteiden vaikutuksia. Nämä nuoret useimmiten tähtäävät yliopistoon ja ovat menestyneet koulussa hyvin. Koulutusuran valinta saatetaan kuitenkin rakenteellisten tekijöiden vaikutuksesta huolimatta nähdä vailla liiallista rakenteiden eli pakon sanelemaa lopputulosta ja itselle sopivana vaihtoehtona. Yksilön tyytyväisyys koulutusuravalintaan ei siis ole riippuvaista rakennetekijöiden vaikutuksesta. Eräänlaisella ”itsepetoksella” vaikuttaakin olevan hyvin suuri merkitys yksilön hyvinvoinnille ja tyytyväisyydelle omaan koulutusuravalintaan. Koulutusvalinta saatetaan nähdä rationaalisena valintana riippumatta rakenteellisten tekijöiden ohjaavasta vaikutuksesta. Täten nekin nuoret voivat olla tyytyväisiä koulutusvalintaansa, joiden päätöstä rakennetekijät (esim. kouluarvosanat) ovat säädelleet paljon. (Savolainen 2001, 119–183.)

3.2 Uravalinnan teorioita

O’Neil, Ohlde, Barké, Prosser-Gelwick ja Garfield (1980, 356; myös Newman & Newman 1984) ovat koonneet aiempien tutkimusten pohjalta mallin, jonka kuusi tekijää vaikuttavat heidän mukaansa niin sukupuolirooliin sosiaalistumisessa kuin myös **uravalinnassa:**

<p><i>perhetekijät</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - lapsuudenaikaiset kokemukset - isän ja äidin roolimallit 	<p><i>yksilölliset tekijät</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - kiinnostuksen kohteet - kyvyt - asenteet - menestyksen tarpeet - odotukset (self-expectancies) 	<p><i>tilannetekijät</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - sattuma - tiettyjen valintojen helppous - valintojen tekemisen pakko yhteiskunnallisten säästöjen pohjalta *
<p><i>sosioekonomiset tekijät</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - sosiaaliluokka - rotu - työn sisältö ja vaatimukset - sukupuolierottelu (sex discrimination) 	<p><i>psykososiaaliset, emotionaaliset tekijät:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - pelko epäonnistumisesta tai menestyksestä - itseluottamuksen puute - roolikonfliktit - määrätietoisuuden puute/epävarmuus (lack of assertiveness) 	<p><i>sosiaaliset tekijät:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - koulukokemukset - vertaisryhmän vaikutteet - massamedia, - tiedotus * - opinto-ohjaus *

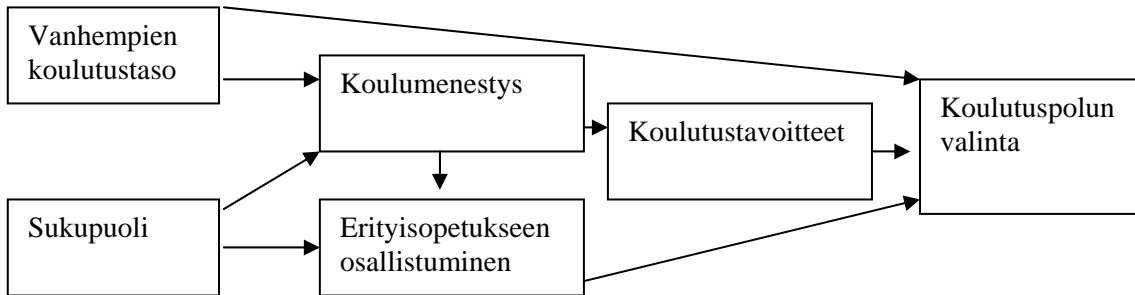
KUVIO 2. Uravalintaan vaikuttavat osatekijät O’Neilin, Ohlden, Barkén, Prosser-Gelwickin ja Garfieldin (1980, 356; Newman & Newman 1984) mukaan. * -merkityt kohdat ovat omia lisäyksiäni malliin.

Näitä tekijöitä voinee soveltaa myös koulutusvalinnan tekoon, joka on osa uravalintaa.

O’Neilin ym. (1980) mallissa perhe-, sosioekonomiset, sosiaaliset ja tilannetekijät painottuvat enemmän koulutuksen rakenneteorian puolelle ja yksilölliset sekä psykososiaaliset ja emotionaaliset tekijät rationaalisen teorian puolelle. On kuitenkin huomattava, että nämä teoriat ja koulutusvalinnan osatekijät kytkeytyvät toisiinsa monimutkaisesti. Ne vaikuttavat monenlaisten prosessien välityksellä yksilön uravalintaan mm. siten, että sosioekonomiset ja perhetekijät vaikuttavat psykososiaaliin ja yksilöllisiin tekijöihin, ts. sosiaaliluokka ja vanhempien arvostukset vaikuttavat kiinnostuksen kohteisiin ja nuoren omiin arvostuksiin ja tavoitteisiin. (mm. Lahelma 2003, 237; Savolainen 2001.)

Savolainen (2001) on tutkinut pitkittäistutkimuksessaan koulutusuran valintaan vaikuttavia tekijöitä ja yksilöiden retrospektiivisesti tulkitsemia koulutusvalintojaan. Tutkimusaineisto on kerätty neljällä kyselylomakkeella (n= 797) joista yhteen liittyi myös tarinan jatkamistehtävä (non-active role-playing assignment). Kyselyiden tuloksia verrattiin toisen asteen koulutukseen sijoittumisessa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää ja luoda synteesi koulutusuran valintaan vaikuttavista rakenteellisista ja rationaalisisista tekijöistä ja niiden asettamista rajoista ja mahdollisuuksista. Savolaisen

(2001, 112) muotoileman polkumallin (path model) mukaan **koulutusvalintaan** vaikuttavat tekijät kietoutuvat toisiinsa ja vaikuttavat koulutusvalinnan taustalla seuraavasti:

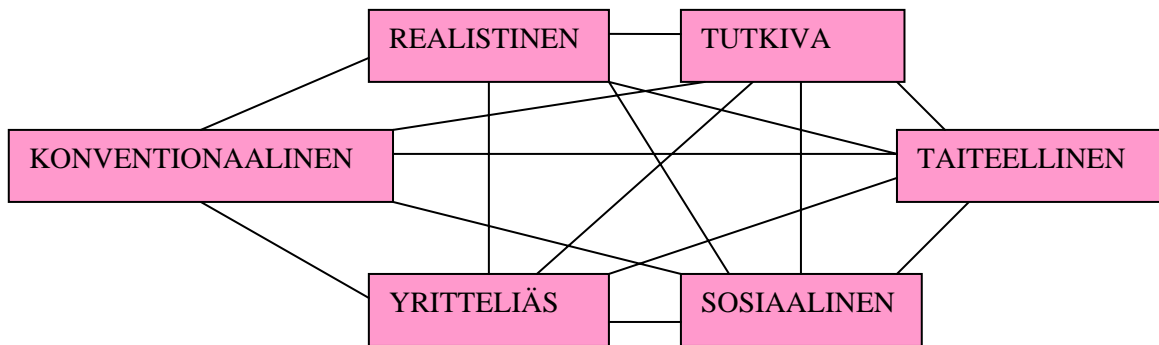
KUVIO 3. Koulutusvalintaan vaikuttavien tekijöiden kietoutuminen toisiinsa Savolaisen (2001) mukaan.

Savolaisen (2001) tutkimuksen nuorista oli mahdollista löytää kolme erityyppistä suhtautumistapaa koulutukseen. Yksi näistä tyypeistä oli työorientoitunut suhtautumistapa, jota luonnehti työn pitäminen ensiarvoisena koulutukseen verrattuna. Nämä nuoret näkivät koulutuksen vain pakollisena tekijänä ja heillä saattoi olla valmiit työllistymissuunnitelmat ja -paikat koulutuksen jälkeen. Toinen suhtautumistyyppi oli koulutuksen näkeminen kehityksellisenä tekijänä ja työllistymismahdollisuuksien avaajana. Nämä nuoret näkivät koulutuksen itsestänselvyytenä, työttömyyden vaihtoehtona tai oman työllistymisen parantajana ja uralla ylenemisen mahdollistajana. Kolmas suhtautumistapa koulutukseen oli korkean koulutusuran arvostus. Nämä nuoret näkivät usein korkeakoulutuksen luonnollisena ja itsestään selvänä etenemistienä koulutusurallaan. (Savolainen 2001, 146–160.)

Holland (1985) sen sijaan korostaa persoonallisuutta **ammatin ja koulutusvalinnan** taustalla. Koulutusvalinta nähdään tämän teorian mukaan yksilön tekemänä päätöksenä, jota ohjaa hänen persoonallisuutensa. Persoonallisuus ja sitä kautta urasuuntautuminen on seurausta perimästä ja ympäristöstä (perhe, yhteiskunta), jossa kasvamme. Vanhemmat luovat erilaisia mahdollisuuksia lapsen ja nuoren kehitykselle ja vanhemmiltaan lapsi saa palautetta toiminnastaan. Lapsi toimii siis jo varhain tarjottujen mahdollisuuksien ja biologisten mieltymystensä mukaan ja hakeutuu ympäristöihin, joissa saa näitä kehittää. Kasaantuvien kokemusten myötä nämä valikoidut ympäristöt kehittävät edelleen kyseisiä taipumuksia ja tämän seurauksena yksilö hakeutuu yhä vahvemmin ympäristöihin, joissa näitä hänelle ominaisia taitoja voi

toteuttaa. Yksilön persoonallisuustyyppi alkaa rakentua jo varhain ja mitä vanhemmasta yksilöstä on kyse, sitä todennäköisemmin persoonallisuustyyppi on pysyvä ja muuttumaton. Ympäristö ja yksilö toimivat vuorovaikutuksessa ja vaikuttavat toinen toisiinsa. (Holland 1985.)

Holland (1985) on kehittänyt sekä omien että muiden tutkimusten pohjalta tyyppiluokituksen, jonka mukaan yksilöt voidaan tyyppitellä persoonallisuutensa pohjalta kuuteen luokkaan: realistiseen, tutkivaan, taiteelliseen, sosiaaliseen, konventionaaliseen ja yrittäjätyyppiin tai näiden yhdistelmiin. Yksilöt voidaan sijoittaa erilaisten testien tai työsuuntautuneisuutensa pohjalta seuraavaan kaavioon. Kuvion ääripäissä olevat tyytit ovat toistensa vastakohtia, esim. taiteellinen vs. konventionaalinen.

KUVIO 4. Hollandin (1985, 29) malli koulutus- ja ammattialan valintaa ohjaavista persoonallisuustyypeistä.

Mitä vahvemmin yksilö voidaan luokitella yhteen tiettyyn tyyppiin, sitä vahvemmin hän suuntautuu myös sitä vastaavaan ympäristöön. Hollandin perusväite on, että yksilö suuntautuu tiettytyyppiseen ympäristöön, mm. ammattiin ja tiettyyn koulutukseen, persoonallisuutensa pohjalta. Sosiaalinen tyyppi esimerkiksi suuntautuu työhön ja koulutukseen, jonka kokee vaativan juuri hänelle tyypillisiä ominaisuuksia ja jossa hän saa toteuttaa niitä taitoja ja toimintoja, joissa kokee olevansa hyvä. Sosiaalinen tyyppi hakeutuu esim. työhön, jossa saa vaikuttaa toisiin ihmisiin esimerkiksi koulutuksen, huolenpidon tai viihdyttämisen kautta. Yritteliäs tyyppi hakeutuu työhön, jossa vaaditaan johtamis- ja suostuttelutaitoja sekä organisointikykyä. Konventionaalinen tyyppi hakeutuu systemaattisuutta ja järjestelmällisyyttä vaativiin työtehtäviin, esim. arkistointitehtäviin. Taiteellinen tyyppi hakeutuu taiteellisia ominaisuuksia vaativaan työhön esim. kirjallisuuden, musiikin, draaman tai kirjoittamisen aloille. Tutkiva tyyppi hakeutuu alalle jossa saa tutkia luovasti tai

systemaattisesti fysikaalisia, biologisia ja kulttuurisia ilmiöitä. Realistinen tyyppi hakeutuu alalle, joka vaatii erilaisten objektien manipulointia ja käsittelyä, ts. teknistä taitavuutta. Yksilö voi kuitenkin omata persoonallisuuspiirteitä useammastakin tyyppistä ja tällöin koulutus- ja ammatinvalinta ei ole niin selkeä ja ennustettavissa. (Holland 1985, 1–33.)

Hollandin (1985) mukaan ammatinvalinnan tyytyväisyyden kannalta on keskeistä, että yksilö kokee olevansa alalla, jossa saa parhaiten toteuttaa omia kykyjään. Mitä vahvemmin yksilö voidaan luokitella tiettyyn yhteen persoonallisuustyyppiin, sitä paremmin hän myös viihtyy persoonallisuuttaan vaativalla alalla. (Mt.) Koulussa nuori saa usein ensikosketuksensa alan työtehtäviin, joten myös kouluviihtyvyyden ja koulutusvalinnan tyytyväisyyden kannalta on oleellista kokea ammattiala ”omaksi”. Vaarassa keskeyttää koulutus voivat siis olla opiskelijat, jotka omaavat piirteitä useista tai jopa vastakkaisista Hollandin (1985) mainitsemista persoonallisuustyypeistä. Keskeistä tyytyväisyyden kannalta onkin työn, koulutuksen ja ammatin vastaaminen omia taitoja ja taipumuksia (Holland 1985). Koulutusvalinnan kannalta on tärkeää tunkea omat kyvyt ja ominaispiirteet sekä erilaiset ammatit tai koulutusalat, joissa näitä taitoja vaaditaan ja joissa niitä pääsee toteuttamaan.

3.2.1 Perhe- ja sosioekonomiset tekijät koulutusvalinnan taustalla

Uravalintaan vaikuttaviin perhetekijöihin kuuluu vanhempien roolimallit ja lapsuudenaikaiset kokemukset. Sosioekonomisiin tekijöihin kuuluu rotu, sosiaaliluokka, sukupuoli ja työn vaatimukset ja sisältö. (O’Neil ym. 1980.)

Useissa tutkimuksissa on saatu tuloksia siitä, että vanhempien koulutustausta vaikuttaa lasten koulutusalan valintaan. Esimerkiksi Helena Helven (2002, 101–124) vertailututkimuksessa vuonna 1995–96 vanhempien koulutus korreloi nuorten koulutusvalintoihin siten, että akateemisesti koulutettujen vanhempien lapset hakeutuivat lukioihin ja ammattikoulutettujen vanhempien lapset hakeutuivat ammattikouluihin (myös Lampinen 1998, 59). Kyseiseen tulokseen saattavat vaikuttaa paitsi sukupolvelta toiselle välittyvät arvostukset, myös se, että akateemisesti koulutettujen vanhempien lapset saattavat saada opinnoilleen enemmän taloudellista tukea, jolloin heidän ei tarvitse olla olosuhteiden ja yhteiskuntajärjestelmän armoilla koulutusvalintoja tehdessään ja kiirehtiä kiinni työelämään toimeentulonsa turvaamiseksi (Lahelma 2003, 240).

Myös Savolainen (2001) sai tutkimuksessaan samankaltaisia tuloksia. Työväenluokkaisten vanhempien lapset olivat vähiten kiinnostuneita yliopistotasoisesta koulutuksesta. Sen sijaan sekä ylemmän että alemman keskiluokan vanhempien lasten koulutustavoitteet olivat korkeakoulutasolla. Lisäksi suurempi osuus ylemmän keskiluokan nuoria tähtäsi nimenomaan yliopistotasoiseen koulutukseen alemman keskiluokan nuorten tavoitellessa ammattikorkeakoulutusta. Vanhempien koulutustason yhteys oli nähtävissä myös todellisessa sijoittumisessa sekä peruskoulun jälkeiseen koulutukseen että jatko-opintoihin, eikä pelkästään tavoitteiden tasolla. Mitä korkeampi koulutustaso vanhemmilla oli sitä todennäköisemmin heidän lapsensa sijoittuivat lukioon ja sitä epätodennäköisempää oli koulutusuran päättäminen peruskoulutasolle. Ja mitä alhaisempi koulutustaso vanhemmilla oli, sitä epätodennäköisemmin lapset hakeutuivat yliopistotasoiseen koulutukseen ja koulutusuran päättäminen toisen asteen ammatilliseen koulutukseen yleisty. Perhetausta näyttää vaikuttavan Savolaisen polkumallin mukaan toisen asteen oppilaitospaikan valintaan erityisesti epäsuorasti koulumenestyksen kautta ja myöhemmin yhä enemmän suoraan peruskoulumenestyksen merkityksen heikentyessä. (Savolainen 2001, 96–116; myös Forsman 1990, 31–43.)

Myös sisarukset voivat vaikuttaa koulutusvalintaan monin tavoin: toimimalla roolimallina, antamalla informaatiota, rohkaisemalla, luomalla kilpailullisen ilmapiirin jne. (Palladino-Schultheiss, Palma, Predragovich & Glasscock 2002). Vaikutustapoja on useita ja ne vaihtelevat yksilöittäin.

Mehtäläinen (2001; 2003) on pitkittäistutkimuksessaan selvittänyt helsinkiläisten ammattiopiskelijoiden (n=2318) ja lukiolaisten (n=3349) koulutusväylän ja uranvalintaa kyselyin ja haastatteluin vuosina 1999–2002. Mehtäläisen (2001) tutkimuksessa iällä, sukupuolella ja vanhempien koulutustasolla oli tilastollisesti näkyvää merkitystä koulutuksen valintaperusteisiin. Miesopiskelijoiden koulutusmuodon valintaperusteissa heijastui enemmän työtavoitteisuus tai tietämättömyys tulevaisuudesta, kun taas naisopiskelijoilla painottuivat jatko-opintoihin liittyvät tavoitteet. Nuoremmat ammattioppilaitoksen opiskelijat olivat työsuuntautuneempia kuin vanhemmat opiskelijat, joiden suunnitelmat olivat painottuneet naisopiskelijoiden tavoin jatko-opintoihin. Lisäksi jatkokoulutussuunnitelmat toisen asteen opintojen jälkeen olivat sitä varmempia mitä korkeampi koulutustaso opiskelijan vanhemmilla oli. (Mehtäläinen 2001, 53–59.)

Perhe- ja sosioekonomisilla tekijöillä on ollut merkitystä myös opiskelijoiden valintamahdollisuuksien hyödyntämisessä Nuorisoasteen koulutuskokeilussa. NUKOn oppilasseurannassa on seurattu sitä millaisiksi nuorten koulutusohjelmavalinnat ovat muodostuneet ja miten erilaiset taustatekijät ovat yhteydessä opiskelijoiden tekemiin valintoihin. Pitkittäistutkimus on toteutettu kolmella kyselyllä vuosina 1993–1995 (n=5600) ja aineisto on koottu neljältä koulutuskokeilun eri vaikutusalueelta ja neljältä kokeiluun kuulumattomalta vertailualueelta. Tutkimuksessa on myös vertailtu ammattioppilaitosten ja lukioden opiskelijoiden tekemiä valintoja. NUKOn oppilasseurannassa saatiin tuloksia, joiden mukaan oman koulun sisäisiä valintamahdollisuuksia käyttivät hiukan enemmän pidemmälle koulutettujen vanhempien lapset. Lukiolaiset valitsivat ammattiopiskelijoita enemmän valinnaisia kursseja sekä omasta oppilaitoksestaan että sen ulkopuolelta. Tuloksissa oli myös lieviä viitteitä valintojen sukupuolittuneisuudesta: tytöt valitsivat hiukan enemmän valinnaiskursseja kuin pojat. Erilaisilla taustatekijöillä oli myös vaikutusta valittuihin kursseihin ja niiden perusteluihin (ks. kpl 2.2.1). (Mäkinen, Valkonen & Vuorinen 1997, 96–98.)

Heikkilä (1993) on selvittänyt kyselylomakkeella NUKOn toteutumista Kokkolassa 1990-luvulla sekä strukturoiduin että avoimin kysymyksin. Tutkimusjoukkona olivat peruskoulun 9-luokkalaiset (n= 419) ja toisen asteen opiskelijat (n=300), joista osa suoritti kaksoistutkintoa. Heikkilä tutki mm. opiskelijoiden halukkuutta ja motiiveja toiseen oppilaitokseen hakeutumisessa, opiskelijoiden taustatietoja, opinto-ohjaukseen liittyviä seikkoja ja koulutuksen keskeyttäneiden perusteluja ratkaisulleen. Heikkilän raportissa 82,9 % kaksoistutkinnon suorittajista oli tyttöjä. (Heikkilä 1993, 17.)

Savolaisen tutkimuksessa sukupuoli vaikutti koulutusvalintaan siten, että tyttöjen koulutustavoitteet olivat huomattavasti korkeammalla kuin poikien, erityisesti yliopistokoulutuksen kohdalla. Sukupuolen merkitys ei näkynyt myöskään pelkästään koulutustavoitteissa ja -aikomuksissa, vaan seurantatutkimuksen tulosten mukaan tytöt (n. 60 %) olivat todellisuudessakin sijoittuneet poikia (n. 40 %) useammin ylempitasoiseen koulutukseen ja pojat sen sijaan ammatillisiin oppilaitoksiin. Tosin tämä taipumus saattaa olla seurausta tyttöjen keskimääräistä paremmasta peruskoulumenestyksestä. (Savolainen 2001, 98–101.)

3.2.2 Psykososiaaliset ja yksilölliset tekijät koulutusvalinnan taustalla

Uravalintaan vaikuttavia psykososiaalisia, emotionaalisia tekijöitä ovat O'Neilin ym. (1980) mukaan pelko epäonnistumisesta tai menestyksestä, itseluottamuksen puute, roolikonfliktit ja määrätietoisuuden puute. Uravalintaan vaikuttaviin yksilöllisiin tekijöihin kuuluvat kiinnostuksen kohteet, kyvyt ja asenteet sekä menestyksen tarpeet ja odotukset. (O'Neil ym. 1980.)

Useissa tutkimuksissa on ilmennyt etteivät lukiolaiset tiedä mikä ammattiura kiinnostaisi (mm. Vuorinen 1997; Mehtäläinen 2001, 50–53). Lukio toimiikin välietappina, joka antaa aikaa omien kiinnostusten kohteiden selvittämiseen, koska se ei vielä sitouta mihinkään tiettyyn ammatilliseen linjaan. Nuoret eivät osaa välttämättä antaa tavoitteellisia, rationaalisia perusteluja koulutusvalinnoilleen, vaan he ovat saattaneet ajautua johonkin toisen asteen kouluun, koska ovat sattuneet sinne pääsemään arvosanojen puolesta, kaveri on suositellut koulua tai johonkin on vain täytyntä peruskoulun jälkeen mennä. Todennäköisesti ammattilukioon hakeutuvat opiskelijat ovat pohtineet jossain määrin ammattialaansa, koska heidän täytyy se etukäteen valita. Tätä oletusta tukee mm. Mehtäläisen (2001) tutkimustulos, jonka mukaan kaksoistutkintoa suorittavat opiskelijat ovat muita opiskelijoita tavoitteellisempia. Toisaalta Forsmanin pro gradu -tutkielman (1990, 64) ammattilukiolaiset eivät olleet niin varmoja tulevaisuuden tavoitteistaan ja kouluvalinnastaan kuin voisi olettaa. Vain hieman yli puolet heistä piti ylioppilastutkinnon suorittamista todennäköisenä ja 9 % tutkimukseen osallistuneista ammattilukiolaisista ei aikonut suorittaa yo-tutkintoa, vaikka ammattilukion tarkoituksena on nimenomaan suorittaa sekä ammatillinen että yo-tutkinto. (Mt.) Vaikuttaisi siltä, etteivät kuitenkaan kaikki ammattilukiolaiset pohdi koulutus- ja ammatinvalintaansa loppuun asti. Heikkilän (1993, 19) tutkimuksessa yksi Kokkolan NUKOn lukiolaisten antama perustelu opintojen valinnaisuuden lisäämiselle oli saada tietoa ammattialasta. Ammattilukio tarjoaakin mahdollisuuden tutustua yhteen ammattialaan, vaikkei lopullisesta haaveammattista vielä olisikaan varmuutta ja tämä saattaa olla yksi perustelu ammattilukio-opintoihin hakeutumiselle.

Aiemmalla koulumenestyksellä on merkitystä uravalinnan tekemisessä. Savolaisen tutkimuksessa (2001) peruskoulumenestys vaikutti sekä koulutustavoitteisiin että erityisopetukseen hakeutumiseen ja tätä kautta koulutusuran valintaan. Vanhempien koulutustasolla ja opiskelijan sukupuolella taasen näytti olevan vaikutusta peruskoulumenestykseen. Peruskoulumenestys oli Savolaisen tutkimuksessa

merkittävin koulutustavoitteisiin vaikuttava tekijä etenkin työväenluokkaisesta ja korkeamman koulutustaustan omaavan perheen lasten kohdalla. Yrittäjäperheiden ja maanviljelijöiden lasten peruskoulumenestyksen vaikutus koulutustavoitteisiin oli heikompi. Peruskoulumenestys vaikutti uratavoitteisiin siten, että mitä parempi koulumenestys, sitä korkeammat olivat koulutustavoitteet. Esimerkiksi yliopistoon aikovien opiskelijoiden keskiarvo Savolaisen aineistossa oli 8.5, ammattikorkeakouluun aikovien 8.1 ja ammattiopistoon aikovien keskiarvo oli 7.2. Näiden tavoitteiden ja peruskoulumenestyksen merkitys koulutusvalintaan vaikuttavana tekijänä todentui myös todellisuudessa toisen asteen koulutukseen hakeuduttaessa, sillä Savolaisen seurantatutkimuksessa ammattiopistoon päätyneiden peruskoulun keskiarvo oli 7.2 ja lukioon päätyneiden 8.4. (Savolainen 2001, 90–118; myös Forsman 1990, 44–55.) Peruskoulumenestys on ollut yhteydessä myös valinnaisuuden hyödyntämiseen Nuorisooasteen koulutuskokeiluissa. Paremmiin peruskoulussa menestyneet suorittivat enemmän valinnaisia kursseja oppilaitoksen sisällä kuin heikommin menestyneet. (Mäkinen, Valkonen & Vuorinen 1997, 98–114).

Myös Forsmanin (1990, 45) pro gradu -tutkielman tulosten mukaan peruskoulun päättötodistuksen keskiarvolla oli merkitystä koulutusvalintaan siten, että mitä parempi oli peruskoulun päättötodistus, sitä herkemmin haettiin opiskelemaan lukioon ja mitä huonompi se oli, sitä herkemmin hakeuduttiin opiskelemaan ammattikouluun tai ammatilukioon. Oppilaitosten pitämisestä eritasoisina kertoo myös se, että ammattikouluun hakeutumista perusteltiin useammin helpolla koulutukseen pääsyllä kuin lukioon hakeutumista. Samansuuntaisia, muttei tilastollisesti merkittäviä tuloksia saatiin myös verrattaessa ko. perustelua ammatilukiolaisten perusteluihin. Lukioon haettaessa rima opiskelemaan pääsyyn oli siis korkeammalla sen ollessa suositumpi vaihtoehto kuin ammattikoulu tai ammatilukio. (Forsman 1990, 44–55.)

Myös erinäiset muut yksilölliset ja psykososiaaliset tekijät vaikuttivat Mehtäläisen (2001) tutkimuksessa valinnaisuuden hyödyntämiseen. Opintojaan muissa oppilaitoksissa monipuolistaa *aikoneet* lukiolaiset (15 %) erosivat muutamissa taustamuuttujissa heistä, jotka eivät aikoneet hyödyntää muiden oppilaitoksen kursseja. Näillä lukiolaisilla yhteisvalintatavoite oli heikommin toteutunut, yläaste oli koettu pakkomaisena ja muutenkin luottamus itseensä sellaisena kuin on, oli heikompi. (Mehtäläinen 2001, 91–104.) Opintojaan muissa oppilaitoksissa monipuolistaa *aikoneet* ammattikoululaiset (17 %) erosivat muista ammattikoululaisista taustamuuttujiltaan seuraavasti: viihtyvyys toisella asteella oli ollut parempi suhteissa opettajiin, alkuohjaus

toisella asteella oli koettu paremmaksi, tavoitteellisuus opintojen suhteen oli korkeampaa ja luottamus omaan pärjäämiseen ja itseen sellaisena kuin on, oli vahvempaa. (Mehtäläinen 2001, 93–108.) Kaksoistutkintoa suorittamaan päätyneet opiskelijat erosivat muista opiskelijoista seuraavissa taustamuuttujissa: yhteisvalintatoive oli toteutunut paremmin, peruskoulun päästötodistuksen keskiarvo oli parempi, olivat viihtyneet yläasteella paremmin ja kokeneet sen vähemmän pakonomaisena, viihtyivät toisella asteella paremmin ja olivat kokeneet sen alkuohjauksen paremmaksi, opintojen keskeyttämismahdollisuus oli alhaisempi ja olivat tavoitteellisempia, tyytyväisempiä itseensä sellaisina kuin ovat ja varmempia menestymisestään. (Mehtäläinen 2001, 93–108.)

3.2.3 Sosiaaliset tekijät koulutusvalinnan taustalla

Uravalintaan vaikuttavat sosiaaliset tekijät voivat olla esimerkiksi vertaisryhmän tai massamedian vaikutteita ja koulukokemuksia (O’Neil ym. 1980). Lisäksi tiedotus ja opinto-ohjaus voidaan laskea kuuluvaksi sosiaalisiin tekijöihin.

Opinto-ohjauksen pitäisi auttaa opiskelijaa pohtimaan erilaisia vaihtoehtoja ja auttaa niitä, jotka ovat epävarmoja koulutusvalinnastaan. Vaihtoehtoja ei saisi tarjota valmiina tai tehdä päätöksiä opiskelijan puolesta, sillä muuten nuori ei opi itsenäistä päätöksentekoa ja vastuun ottamista valinnoistaan. (Vuorinen & Välijärvi 1994, 53–62.) Erityisesti ammatillukioon hakeutumisessa oppilaanohjauksella näyttää aiempien tutkimusten perusteella olevan suuri merkitys. Forsmanin pro gradu -tutkielmassa (1990, 32) ammatillukiolaisten peruskoulun jälkeiseen koulutuksen jatkamiseen oli tilastollisesti merkitsevästi vaikuttanut opinto-ohjaaja. Myös Mehtäläisen (2001) poimimissa aineistokatkelmassa opinto-ohjaajan merkitys koulutusvalintaan vaikuttaneena tekijänä tulee selkeästi ja monin paikoin esille. Mehtäläisen tutkimuksen aineistokatkelmista ilmeni, että opinto-ohjaajan kielteinen asennoituminen oli saanut oppilaan hylkäämään ajatukset kaksoistutkinnosta. Tämän perusteella voisi päätellä, että halukkaita kaksoistutkinnon suorittajia olisi paljonkin, mutta erityisesti opinto-ohjaaja karistaa ”turhat” tavoitteet niiden mielestä, joiden ei katso kykenevän ahkeraan opiskelutyöhön. Eräs Mehtäläisen aineiston opiskelija kertoo: *Kt [kaksoistutkinto⁶] kävi kanssa mielessä mutta opo sanoi, ettei kannata edes yrittää kun minä olen kuulemma*

⁶ Tämä on tutkielman tekijän oma huomautus. Mehtäläinen ei selventänyt tätä aineistokatkelmassaan.

niin laiska. Olen minä varmaan vähän. Kaverit, jotka ovat kaksoistutkinnossa, sanovat että ei ne muuta tee kuin raataa. Minä en ehkä ole raatajatyyppi. Tosin opinto-ohjaajaa merkittävimmiksi tekijöiksi opintojen jatkamiselle peruskoulun jälkeen oli halu päästä koulutuksen avulla eteenpäin ja tavoite päästä paremmin palkattuun työhön. (Mehtäläinen 2001, 56–104.)

Opiskelijoilla näyttää edellä mainitun aineistokatkelman perusteella olevan uskomus, jonka mukaan kaksoistutkinnon suorittamiseen kykenevät vain erityislahjakkaat. Todellisuus tosin on tämän uskomuksen vastainen. Nimittäin Mehtäläinen (2001, 105) raportoi, että mitä heikompi helsinkiläisopiskelijoiden peruskoulun keskiarvo oli, sitä vakavammin kaksoistutkintoa oli harkittu. Toisaalta Mehtäläisen aineiston kaksoistutkintoa suorittamaan päässeillä opiskelijoilla peruskoulun keskiarvo oli parempi kuin muilla opiskelijoilla. (Mt.) Tämä johtune siitä, etteivät kaikki halukkaat ole päässeet haluamaansa koulutukseen.

Lahelman (2003, 239) kysely- ja haastattelututkimuksessa moni nuori nosti esiin vanhempien toiveet tai sisarusten esimerkin koulutusvalintaansa vaikuttaneina tekijöinä. Toisaalta Heikkilän (1993, 19) tutkimuksen nuoret eivät pitäneet vanhempien tai kaverien merkitystä koulutusalan valintaansa kovin suurena. Väistämättä vanhemmilla kuitenkin on ainakin välillinen vaikutus valintoihin asenteiden ja arvostusten välittymisen kautta, kuten perhetekijöiden vaikutusta käsittelevässä luvussa 3.2.1 todetaan.

Koulu on tärkeä sosiaalisten suhteiden verkosto, joten koetut opettaja - oppilas-suhteet ja toverisuhteet ovat yksi tärkeä koulutusvalintaan vaikuttava tekijä. Toisen asteen oppilaitoksissa siirtyminen luokattomuuteen ja valinnaisuuteen on aiheuttanut sen, että opiskelija opiskelee vaihtelevissa oppilasryhmissä. Tällä saattaa olla sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia ja seurauksia, sillä vaihtuva kanssaopiskelijoiden ryhmä voi toisaalta vähentää yhteenkuuluvuuden tunnetta, toisaalta tuoda vaihtelua ja parantaa sosiaalisia taitoja.

3.2.4 Tilannetekijät koulutusvalinnan taustalla

Uravalintaan vaikuttavia tilannetekijöitä voivat olla esimerkiksi sattuma ja tiettyjen valintojen tekemisen helppous (O’Neil ym. 1980) sekä yhteiskunnallisten säästöjen aiheuttama valintojen teon pakko.

Sirpa Martin (1999) tutkimustulosten mukaan osa nuorista hakeutuu esimerkiksi lukioon tai ”kymppiluokalle” saadakseen lisää miettimisaikaa opiskeluun liittyvissä

valinnoissa (myös Puumalainen 1999, 321–340; Mehtäläinen 2001, 52).

Tutkimustulosten mukaan koulutukseen saatetaan päätyä summittaisesti, kun oma ammattiala ei vielä ole selkiintynyt tai ikä ei riitä hakemaan haluttuun koulutuspaikkaan. On mahdollista, että tietylle ammattialalle ei pääse opiskelemaan ennen tiettyä ikää, jolloin toinen koulu toimii välivaiheena ja saattaa jopa jäädä kesken varsinaisen opiskelupaikan avautuessa. (Puumalainen 1999.)

Koulutusvalinta ei ole täysin yksilöstä riippuva ratkaisu, vaan mm. yhteiskunnallisista etuisuuksista osalliseksi pääsy vaatii ammattiin kouluttautumista, työntekoa tai opiskelua peruskoulun jälkeen. Suomen lainsäädännössä työttömyysturvalain 1. luvussa 3§ sanotaan: *Etuuden [työmarkkinatuki, työttömyyspäiväraha] saajan yleisenä velvollisuutena on hakea aktiivisesti työtä ja koulutusta, antaa työvoimatoimistolle ammatillista osaamistaan, työkokemustaan, koulutustaan ja työkykyään koskevat tiedot ja selvitykset, toteuttaa yhdessä työvoimatoimiston kanssa laadittua työnhakusuunnitelmaa sekä tarvittaessa hakeutua ja osallistua työllistymistään edistäviin palveluihin ja toimenpiteisiin.*

(Työttömyysturvalaki 30.12.2002/1290. 1.luku 3§.) Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että nuoren on hakeuduttava peruskoulun jälkeen joko ammatilliseen- tai lukiokoulutukseen tai töihin. Koulutukseen hakeutuminen ei siis ole pelkästään vapaaehtoinen valinta, vaan se voi olla myös olosuhteiden pakko. Jos ammattialan valinta ei vielä peruskoulun jälkeen ole selkiintynyt, saatetaan päätyä kouluun, joka ei välttämättä lopulta kiinnosta ja jää siksi ehkä kesken (Martti 1999, 290–301; Puumalainen 1999, 321–340). Koulutukseen hakeutuminen onkin suurimmalle osalle nuoria itsestäänselvyys, vaikkei ammattialasta oltaisikaan vielä varmoja.

Martti (1999, 303) toteaa, että mitä laajempi koulutus yksilöllä on, sitä paremmat mahdollisuudet on työllistymiseen. Puumalaisen (1999) tutkimuksen mukaan pitkällä koulutuksella onkin positiiviset vaikutukset työllistymisen kannalta. Ammatillisen koulutuksen hankkineet olivat useammin töissä 20–22-vuotiaana kuin ammattikouluttautumattomat. (Puumalainen 1999, 343.) Ammatillukionkin etuna saatetaan pitää juuri sen tuomia parempia valinnanmahdollisuuksia tulevaisuudessa jatko-koulutuksen suhteen ja kasvavaa työelämäkelpoisuutta laajemman, kahden tutkinnon muodossa. Heikkilän (1993, 19) tutkimustulokset tukevat tätä oletusta. Paremmat työnsaantimahdollisuudet ja monipuolisemman ammattikoulutuksen saaminen ohjasivat Kokkolan NUKOLAisten valintoja. Opiskelijat perustelivat kaksoistutkinnon suorittamistaan sillä, että saavat suhteellisen lyhyessä ajassa kaksi

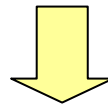
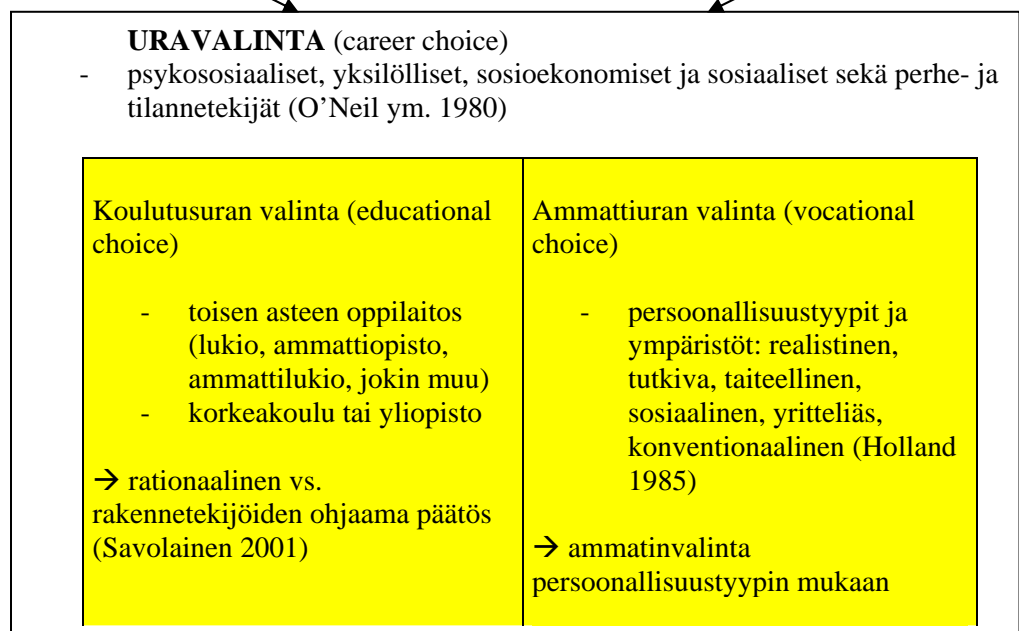
tutkintoa. (Mt.) Ammattilukiovalintaan vaikuttaneekin tasapuolisesti molempien, sekä lukion että ammattikoulutuksen, edellä mainitut oletetut ja tiedostetut hyödyt ja muut olosuhteiden pakosta johtuvat tekijät. Ammattilukioon hakeutuminen saattaa osittain toimia epävarmojen opiskelijoiden koulutuspaikkana. Pääseehän ammattilukiossa tutustumaan tiettyyn ammattialaan, mutta siellä voi suorittaa myös muillakin aloilla hyväksi luettavia lukio-opintoja, mikäli jokin toinen ala alkaa kiinnostaa myöhemmin ja edessä on koulutuspaikan vaihto.

3.3 Yhteenveto tutkielmani teoreettisesta taustasta

Teoreettinen näkökulmani uravalintaan rakentuu Hollandin (1985), Savolaisen (2001) ja O’Neilin, Ohlden, Barkén, Prosser-Gelwickin ja Garfieldin (1980, 356; Newman & Newman 1984) tutkimusten ja teorioiden pohjalta. Uravalinta on yläkäsite, joka sisältää sekä koulutus- että ammatinvalinnan. Edellä mainittujen teorioiden pohjalta muotoutunutta näkemystäni uravalinnasta ja tyytyväisyydestä siihen voi kuvata seuraavan mallin pohjalta:

**YKSILÖN
PERSONALLISUUS**

**YMPÄRISTÖ- ELI
RAKENNETEKIJÄT**

TYTYTYVÄISYYS URVALINTAAN JA KOULUTUKSEEN =
Persoonallisuuden yhteensopiminen koulutuksen ja ammatin vaatimusten kanssa, kokemus itsemääräämisestä vailla rakenteellisten tekijöiden ohjaavaa vaikutusta

KUVIO 5. Tutkimukseni taustaa Hollandia (1985), Savolaista (2001) ja O'Neiliä ym. (1980) mukaillen.

Uravalintaan vaikuttavat yksilöstä riippumattomat ja usein tiedostamattomat rakenteelliset tekijät, ts. ympäristötekijät. Yksilö ei kuitenkaan ole ympäristönsä armoilla, vaan tekee rationaalisia uravalintoja ympäristön luomien mahdollisuuksien puitteissa persoonallisuutensa pohjalta. Myös persoonallisuus on jo varhain rakentunut ympäristötekijöiden ja yksilöllisten taipumusten yhteistuloksena, eli rakenteiden sekä yksilön omien taipumusten ja aktiivisuuden rooli läpäisee koko uravalintamallin. Rakenteiden merkitys koulutusvalintaa ohjaavana tekijänä kuitenkin vahvistuu iän myötä (Holland 1985, 17; Savolainen 2001, 116). Uravalintaan vaikuttavia tekijöitä voidaan lisäksi tarkastella O'Neiliä ym. (1980, 356; myös Newman & Newman 1984) mukaillen kuuden osatekijän eli perhe- ja tilannetekijöiden, sosioekonomisten, psykososiaalisten, sosiaalisten ja yksilöllisten tekijöiden valossa, jotka voidaan nähdä joko enemmän rationaalisuutta tai rakenteita painottavina osa-alueina. Nämä

uravalinnan osatekijät kuitenkin kietoutuvat monimutkaisesti toisiinsa, niiden merkitys uravalintaan painottuu eri tavoin eri yksilöillä ja ne ovat yhteistulosta rakenteellisista ja yksilöllisistä tekijöistä.

Tässä tutkielmassa en varsinaisesti valitse lähtökohdakseni kumpaakaan kilpailevaa teoriaa koulutusvalintaa ohjaavista rakenteellisista tai yksilöllisistä tekijöistä, vaan olen avoin kaikille perusteluille, joita haastateltavat tuovat esiin. Tutkittavien vastauksissa esiintyy siis sekä koulutusvalinnan rationaalsiin että rakenteellisiin tekijöihin liittyviä seikkoja. Rakenteellisten seikkojen osuus tulee tutkimuksessani esiin kuitenkin vain siltä osin kuin haastateltavat itse sen tiedostavat. Kuten aiemmin mainittu (ks. kpl 3.1), usein yksilöt eivät tiedosta rakenteiden vaikutusta koulutusvalintaansa ohjaavina tekijöinä, vaikka ne tutkimusten mukaan sitä suuresti säätelevät. Nuoret näkevät koulutusvalinnan useimmiten realistisessa valossa eli ymmärtävät, ettei koulutusvalintaa tehdä rajattomista vaihtoehdoista, mutta silti yksilöillä on taipumus perustella valintojaan rationaalisesti. Valintojen teko nähdään pikemmin harkinnan kautta tapahtuneena kuin että olisi ajauduttu olosuhteiden viemänä tietylle koulutusuralle. (Savolainen 2001.)

4 VALINTOJEN TEKO JOUSTAVASSA KOULUTUSJÄRJESTELMÄSSÄ

4.1 Opintopolun valinta

Mehtäläinen (2001; 2003) on pitkittäistutkimuksessaan selvittänyt opiskelijoiden koulutus- ja uran valintaa, opintopolkuja ja koulutuksen keskeyttämistä helsinkiläisillä toisen asteen opiskelijoilla. Aineiston keruu menetelminä ovat olleet kyselylomakkeet (ammattiopiskelijat n=2318 ja lukiolaiset n=3349) ja strukturoidut, opinto-ohjaajien suorittamat haastattelut (n= 185, joista 110 lukiolaista ja 75 ammattioppilaitosten opiskelijaa), joissa kyselylomakkeesta saatuja teemoja syvennettiin edelleen. Mehtäläinen käsittelee raportissaan lukiolais- ja ammattikoululaisaineistoja erikseen. Myös kahden tutkinnon suorittajiin kiinnitetään aineiston analyysissä jonkin verran huomiota.⁷ (Mt.)

Seuraavaan taulukkoon on koottu Mehtäläisen (2001) saamat tutkimustulokset opiskelijoiden koulutusmuodon ja oppilaitoksen valintaan vaikuttaneista tekijöistä. *Koulutusmuodon valinnalla* tarkoitetaan perusteluita sille miksi on valittu joko lukio tai ammattiopisto. Tätä kuvasivat mm. opiskelijoiden vastaukset ja kuvaukset omista tavoitteistaan. *Oppilaitosvalinnalla* tarkoitetaan sitä miksi on haettu tiettyyn oppilaitokseen, esim. tiettyyn lukioon jonkin toisen lukion sijaan. (Mt.) Taulukossa on mukana pääasiassa kyselyssä mainitut seikat. Haastattelussa esiin nousseet uudet seikat ovat tähdellä merkittyinä.

⁷ Mehtäläisen tutkimuksen (2001) toteutusta oli paikoin vaikea arvioida. Hän ei esimerkiksi kerro miten on haastatteluaineistonsa analysoinut eikä raportin liitteenä ole kysely- tai haastattelulomaketta, jonka avulla olisi mahdollista arvioida tutkimuksen luotettavuutta tai validisuutta. Myös aineistoin analyysi oli paikoin niukkaa pitkien aineistokatkelmien ja niiden aukikirjoittamatta jättämisen vuoksi. Kovin paljon ei laadullisesta osasta saanut irti ilman, että luki koko raportin aineistokatkelmiseen aineistoa tulkiten läpi. Mehtäläisen tutkimuksesta nousee kuitenkin esille seikkoja, jotka auttavat niin haastattelu-teemojen muodostamisessa, aineistoni analysoinnissa kuin odotusten muodostamisessa siitä millaisia asioita haastateltavat saattavat nostaa esille.

Taulukko 1: Lukiolaisten ja ammattikoululaisten perustelut koulutusmuodon ja oppilaitoksen valinnalle Mehtäläisen (2001) tutkimuksen pohjalta. Taulukosta ilmenee niiden opiskelijoiden prosentuaalinen osuus, jotka ovat maininneet kyseisen kohdan kyselylomakkeessa. * -merkityt kohdat ovat tulleet esiin erillisessä haastattelussa, joka toteutettiin kyselylomakkeen täyttämisen jälkeen, joten niiden kohdalla ei prosentuaalista määrää mainita.

KOULUTUSMUODON VALINTA		OPPILAITOKSEN VALINTA	
Ammattikoululaiset	Lukiolaiset	Ammattikoululaiset	Lukiolaiset
ammatin hankkiminen ja töihin meno opintojen jälkeen (47 %).	jatko-opinnot yliopistossa (25 %)	kiinnostunut alasta (57 %)	kurssitarjonta (24 %)
jatko-opinnot ammattikorkeassa (17 %)	jatko-opinto mahdollisuuksien parantaminen (22 %)	oppilaitoksen korkea taso (8 %)	oppilaitoksen läheisyys (18 %)
opiskelulla ei selkeitä tavoitteita (17 %)	lisääaikaa koulutusvalinnan miettimiselle (11 %)	ei osaa perustella (8 %)	oppilaitoksen korkeatasoisuus (17 %)
jatko-opintomahdollisuuksien parantaminen (10 %)	yleissivistyksen hankkiminen (9 %)	oppilaitos lähellä kotia (7 %)	kiinnostus (10 %)
opinnot yliopistossa (3 %)	opinnot ammattikorkeassa (6 %)	hyvät jatkokoulutusmahdollisuudet (5 %)	tutustumalla hyväksi havainnut (8 %)
lisää aika vaihtoehtojen miettimiselle (2 %)	odottaminen mieluisampaan oppilaitokseen (1 %)	hyvät työllisyysnäkömät (4 %)	oppilaitoksen tuttuus (7 %)
laajan yleissivistyksen hankkiminen (1 %)	välivuosi ammattiopistoon hakemisessa (1 %)	tutustumalla hyväksi havainnut (3 %)	ei osaa perustella (6 %)
opinnot ammattiopiston yopohjaisella linjalla (1 %)	tavoitteena yopohjainen ammattilinja (1 %)	oppilaitoksen tuttuus (3 %)	hyvä ilmapiiri (4 %)
taloudellisen toimeentulon turvaaminen (1 %)	vanhempien painostus *	kaverit menossa samaan kouluun (2 %)	kaverit menossa samaan kouluun (3 %)
mieluisampaan oppilaitokseen pääsyn odottaminen (1 %)	puutteellinen opintojen ohjaus *		hyvät jatko-koulutusmahdollisuudet (2 %)
			lukion sisäänpääsykeskiarvo *

4.1.1 Lukioon vai ammattiopistoon?

Mehtäläisen (2001) toteuttamat haastattelut tukivat kyselylomakkeella saatuja tuloksia, vaikka painotuserot koulutus- ja oppilaitosvalintaan vaikuttaneiden tekijöiden välillä

olivat hiukan erilaiset. Vain muutama uusi koulutusvalintaan vaikuttanut tekijä nousi esiin haastatteluissa (merkitty taulukkoon 1 *-merkillä).

Haastatteluissa lukiolaisten vastauksissa koulutusmuodon valinnasta korostuivat eniten selkeät ammatilliset tavoitteet ja korkeakouluaikomukset ja lukion kautta jatko-opintomahdollisuuksien parantaminen (67 %) tai lisääjän saaminen uravalinnan miettimiselle (33 %). Puutteellinen opintojen ohjaus yläasteella ja lähinnä vanhempien taholta tuleva sosiaalinen painostus nousivat myös lukiovalinnan perusteluna esille haastatteluissa. Miettimisaikaa lukion kautta hakeneiden oppilaiden peruskoulun päästötodistuksen keskiarvo oli keskimäärin muita alhaisempi. (Mehtäläinen 2001, 50–53.)

Mehtäläisen tutkimuksen ammattiopiskelijat painottivat eniten alan kiinnostavuutta, ammattiin valmistumista ja/tai ”lukupään” puuttumista (66 %). Ammattikoululaisten alan valinnan varmuuteen oli vaikuttanut perityt kädentaidot ja pitkäaikainen harrastus. Osa ammattikoululaisista oli haastattelussa epävarmoja alanvalinnastaan (34 %). Tällöin ammattikouluun oli hakeuduttu koska lukioon ei ollut päästy, kaverien vaikutuksesta tai valinta oli tehty arpomalla. (Mehtäläinen 2001, 53–56.)

Myös Puumalainen (1999) on tutkinut nuorten syitä hakeutua joko lukioon tai ammatilliseen oppilaitokseen. Tulokset tukevat Mehtäläisen (2001) tutkimustuloksia nuorten koulutusvalinnan syistä. Myös Puumalaisen aineistossa lukiovalinnan perusteluina oli lisääjän saaminen ammatin valinnalle ja parantuneet jatkokoulutusmahdollisuudet. Ammatilliseen koulutukseen taas hakeuduttiin, koska haluttiin päästä pian työelämään. Koulutuspaikan valintaan oli näillä torniolaisilla ja ylitorniolaisilla opiskelijoilla vaikuttanut myös halu pysyä omalla kotipaikkakunnalla, joten paikallisella koulutustarjonnalla oli suuri merkitys etenkin ammatillisen koulutuksen valinnassa. (Puumalainen 1999, 321–340.)

Savolaisen tutkimuksessa lukiolaisten koulutusvalintaa määrittä lisääjän saaminen alan valinnan miettimiselle (41 %), aiempi koulumenestys (33 %), takuu paremmista uramahdollisuuksista myöhemmin (14 %) ja hyvän yleissivistyksen hankkiminen (5 %). Nämä seikat ilmenivät Savolaisen keräämistä, nuorten kirjoittamista tarinoista. Nuorten piti jatkaa annettua tekstiä ja kirjoittaa siitä oma tarina liittyen epävarman nuoren toisen asteen koulutusvalintaan. Ammattiopintojen valintaa näytti olevan paljon hankalampi perustella rationaalisesti, toisin kuin lukiovalintaa. Savolaisen keräämissä roolin otto-tarinoissa ammattiopinnot jäivät huonommin peruskoulussa menestyneiden ainoaksi

realistiseksi mahdollisuudeksi. Lukiovalinta nähdään liian vaikeana ja vaativana joillekin nuorille, jolloin vaihtoehdoksi jää ammattiopistoon opiskelemaan meneminen. Ammatillisiin opintoihin pääytymistä näyttää siis ohjaavan enemmän ulkoiset rakenteelliset pakot ja mahdollisuudet kuin lukiovalintaa. Ammatillisia opintoja pidetään lukioon verrattuna vähemmän älyä tai ponnistelua vaativina, paikkana jossa opiskellaan ”vain” käytännön taidot. Vaikka nuorten kirjoittamat tarinat olivat muuten pääosin menestystarinoita, niin ammattiopiskelua kuvaavissa kirjoitelmissa esiintyi ammatillisen opiskelun näkeminen ongelmallisena. Kirjoituksissa kuvattiin mm. mahdollista myöhempää työttömyyttä. Koulutusvalintaa näyttäisi siis vahvasti ohjaavan aiempi koulumenestys ja uskomukset omista kyvyistä ja koulutuksen vaativuudesta. Lukio näyttäytyy nuorten silmissä hyvin peruskoulussa menestyneiden oppilaiden mahdollisuutena menestykseen ja lähestulkoon pakkona arvosanojen perusteella hyvin koulussa menestyneille oppilaille. Lukiota pidetään yleisesti tasokkaampana, vaativampana ja parempia mahdollisuuksia avaavana kuin ammatillisia opintoja. (Savolainen 2001, 120–126; myös Järvinen 2000.) Puumalaisen tutkimuksessa 38 % nuorista kertoi koulutusvalinnan olleen täysin oma päätös. Koulutuspaikan valintaan vaikuttavat hänenkin mukaansa paitsi henkilökohtaiset kiinnostuksen kohteet myös erilaiset rakenteelliset tekijät kuten yhteiskunnalliset vaatimukset kouluttautumisesta, ystävät, vanhemmat, aiempi koulumenestys, kyvykkyys sekä elämäntapahtumien toivottu järjestys ja aikataulu. (Puumalainen 1999, 319–339.)

Tutkimukset ammattikorkeakouluun (AMK) tai yliopistoon hakevista opiskelijoista vastaavat ammattikouluun tai lukioon hakeutumisen perusteluita. Vuorisen ja Valkosen (2003) tutkimuksessa tärkein opiskelijoiden koulutusvalinnan perustelu oli kiinnostus alaa kohtaan, toiseksi tärkein mahdollisuus mielenkiintoiseen työhön ja kolmanneksi tärkein mahdollisuus omien kykyjen ja taipumusten käyttöön. Tutkimukseen osallistuivat vuonna 2001 korkeakouluihin hakeneet opiskelijat, joista satunnaisotoksen avulla poimittiin yhteensä 1890 opiskelijaa. Aineisto kerättiin kyselylomakkeella sekä avoimin että strukturoiduin kysymyksin ja vastausprosentiksi saatiin 60,5. (Mt.)

Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijat erosivat perusteluissaan siinä, että ammattikorkeakouluun hakeneet mainitsivat hyvän ammatin hankkimisen, helpomman sisään pääsyn, oppilaitoksen läheisen sijainnin, ammatillisesti suuntautuneet opinnot, työmarkkinatuen saamisen ja sattuman yliopisto-opiskelijoita useammin koulutusvalintansa perusteina. Myös koulutuksen kiinnostavuus ja sen johtaminen

selkeään ammattiin, lyhyempi opiskelu-aika ja helpompi opiskelu kuin yliopistossa olivat opiskelijoiden itsensä mainitsemina valintaperusteluina avokysymyksissä. Yliopistoon hakeneet sen sijaan painottivat kiinnostavan koulutuksen hankkimista ja akateemisuutta valintaperusteissaan. Tämän lisäksi arvostuskysymykset, koulutuksen tasokkuus ja vaativuus nousi esiin avovastauksissa. Yliopistokoulutuksen valintaperusteluina mainittiin myös harvakseltaan opintojen valinnaisuus ja akateeminen vapaus, mahdollisuus sivuaineopintoihin, opintojen itsenäisempi suorittaminen, opiskelun teoreettisuus ja koulutuksen laaja-alaisuus. Yliopisto-opiskelijat kokivat olevansa AMKlaisiin verrattuna teoreettisesti orientoituneempia, kun taas AMKlaiset kokivat itsensä käytännöllisempinä ja täten he odottivat nimenomaisia asioita myös koulutustavoitteilta ja opiskelultaan. Ammattikorkeakouluun hakeutuvia opiskelijoita houkuttelee siis yliopisto-opiskelijoihin verrattuna enemmän ammattiin ja opiskelun käytännölläisyyteen liittyvät tekijät ja yliopisto-opiskelijoita sen sijaan teoreettisuuteen ja yleissivistykseen liittyvät tekijät. (Vuorinen ja Valkonen 2003.)

Perusteluita ammattikorkeakouluun hakeutumisessa voinee verrata ammattikouluun hakeutumiseen ja yliopistoon hakeutumisen perusteluita lukioon hakeutumiseen, sillä perinteisesti sekä lukio että yliopisto-opiskelu on nähty teoreettisina ja yleissivistävinä oppilaitoksina ja AMK ja ammattiopisto ammattiin valmistavina ja käytännölläisimpinä oppilaitoksina (mm. Lahelma 2003, 237–237; Valkonen ja Vuorinen 2003; Savolainen 2001, 120–126).

4.1.2 Ammattialan valinnan perustelut

Nurmi (1998) on 90-luvulla selvittänyt seurantalutkimuksella millaiset opiskelijat valikoituvat ammattikorkeakouluun kaupan, sosiaalialan ja kone- ja sähkötekniikan alan koulutukseen Hämeessä (n=3825, vastausprosentti 65). Tutkimuksessaan Nurmi selvitti mm. opiskelijoiden tavoitteita ja niiden valinnan syitä sekä avokysymyksiä että strukturoiduin kysymyksiä kyselylomakkeella. Koulutusvalintoihin liittyvä strukturoitu kyselyaineisto analysoitiin monimuuttuja-analyysillä ja korrelaatioita laskemalla. Nurmen tutkimuksessa eniten ammattikorkeakoululaisten ammatinvalintaa ohjasi tehtävä- ja statussuuntautuneisuus. *Tehtäväsuuntautuneisuuteen* koostui seuraavista asioista: mahdollisuus mielenkiintoiseen työhön, mahdollisuus käyttää omia kykyjä, kiinnostus alaa kohtaan ja mahdollisuus tehdä yhteiskunnallisesti tärkeää työtä. *Statussuuntautuneisuuteen* kuului sen sijaan: ammattialan palkkaus, alan yleinen arvostus, mahdollisuus hyvään ammattiasemaan ja alan hyvä työllisyystilanne. Muita

ammattialan valintaa ohjanneita tekijöitä olivat *opiskelusuuntautuneisuus* eli sattuma, opiskelemisen tärkeys ylipäänsä ja koulutukseen pääsyn helppous, *sosiaalinen sidonnaisuus* eli vanhemmat ja sukulaiset, ystävät ja tuttavat ammattialan valintaan vaikuttaneina tekijöinä sekä *järjestelmäohjautuneisuus* eli koulun opinto-ohjaus ja opettajat sekä koulutusoppaat, tiedotteet ja mainokset. (Nurmi 1998.)

4.2 Aiempia tutkimuksia kaksoistutkinnon suorittajista

Aiempia tutkimuksia kaksoistutkinnon suorittaneista on tehnyt mm. Mehtäläinen (2001; 2003) ja pro gradu -tutkielman ammattilukiosta Forsman (1990). Näitä tutkimustuloksia esittelen seuraavaksi.

Forsman (1990) on kerännyt tutkimusaineistonsa 39:ltä opintonsa Kotkan toisen asteen oppilaitoksissa vuonna 1989 aloittaneilta opiskelijoilta kyselylomakkeella. Tässä kvantitatiivisessa pro gradu -tutkielmassa hän vertailee Kotkan ammattikoululaisia, lukiolaisia ja ammattilukiolaisia⁸ eri tekijöiden kesken. Tutkittavia tekijöitä olivat: **ympäristötekijät** (esim. vanhemmat, sosioekonominen taso, informaatio) ja **yksilölliset tekijät** (sukupuoli, koulumenestys, minäkäsitys jne.), joiden vaihtelua verrattiin tilastollisin menetelmin opiskelijoiden ammatillisten tavoitteiden ja suunnitelmien eli ammattikoulu-, lukio- tai ammattilukiovalinnan suhteen. (Mt.)

Forsmanin (1990) mukaan ympäristötekijöistä tärkeimmäksi koulutusvalintaan vaikuttaneeksi tiedotuslähteeksi nousi *opinto-ohjaaja*, toiseksi tärkeimpänä mainittiin alaa opiskeleva tai sillä työskentelevä henkilö ja kolmanneksi tärkein tietolähde oli omat vanhemmat. Myös tutustumiskäynnit oppilaitoksessa olivat saaneet mainintoja koulutusvalintaan vaikuttaneena tietolähteenä. Myös mm. *koulun etäisyys* ja erityisesti *äidin ammatti* näyttivät olevan merkitseviä koulutusvalintaan vaikuttavia ympäristötekijöitä. Ammattilukiolaiset olivat lukiolaisia halukkaampia lähtemään kauemmas opiskelemaan ja mitä korkeampi oli äidin ammatti, sitä todennäköisemmin hakeutuminen lukioon kasvoi ja ammattikouluun väheni, ammattilukion ollessa näiden kahden ääripään välillä. (Forsman 1990, 31–43.)

Yksilöllisistä tekijöistä *koulutusajan pituudella* oli merkitystä ammattilukiolaisten koulutusvalinnassa, lukiolaisten kokiessa sen merkityksettömänä. *Edulliset opiskelukustannukset* olivat vaikuttaneet pääasiassa ammattikoululaisten koulumuodon

valintaan, mutta ammattilukiolaiset tai lukiolaiset eivät kokeneet tätä merkityksellisenä seikkana koulumuotoa valittaessa. *Alan kiinnostavuus* oli myös merkittävä koulutusvalintaan vaikuttava tekijä, sillä 75 % kaikista opiskelijoista mainitsi sen valintaan vaikuttaneena tekijänä. 90 % opiskelijoista piti tärkeänä *omien taipumusten tuntemista* ja 95 % opiskelijoista houkutti koulutusvalinnan kautta saatava *hyväpalkkainen ammatti*. Ammattilukiolaisille *hyvien työnsaantimahdollisuuksien tarjoutuminen* ja *aiemmin hankittu työkokemus* olivat merkittävämpi koulutusvalintaan vaikuttava tekijä kuin lukiolaisilla. Lukiolaiset pitivät *uralla etenemiseen liittyviä seikkoja* koulutusvalintaansa vaikuttaneena tekijänä, mutta tilastollisesti merkitsevää eroa eri koulutusmuotojen välillä ei tämän ominaisuuden suhteen ollut. (Forsman 1990, 44–55.)

Forsmanin (1990) kyselylomakkeessa oli myös avoin kysymys, jolla kartoitettiin muiden kyselylomakkeen ulkopuolelle jääneiden tekijöiden vaikutusta koulutusvalintaan. Ammattilukiolaiset mainitsivat tässä kohden valintaansa vaikuttaneina tekijöinä: ammattilukion antaman turvan ammattitutkinnon muodossa, mikäli ei heti pääse jatko- opiskelemaan korkeakouluun, sen että saa *kaksi kärpästä yhdellä iskulla*, opintojen erilaisuuden ja vaihtelevuuden, kaverin suosituksen, opiskelun helppouden pelkkään lukioon verrattuna ja tavoitteen päästä hyvin palkattuun työhön. (Forsman 1990, 55–56.)

Mehtäläisen (2001) tutkimuksen lukiolaisista 10 %:a ja ammattiopiston opiskelijoista 26 %:a oli harkinnut vakavasti kaksoistutkintoa tai siihen hakenut. Kaksoistutkinnon suorittajat perustelivat valintaansa hyötynäkökulmasta ajan säästymisellä ja jatkumahdollisuuksien parantamisella. Etu oli heidän mukaansa myös se, että sai tehdä muutakin kuin vain lukea. Suurimmalle osalle näistä opiskelijoista ammatillinen koulutus oli kuitenkin tärkeämmässä osassa kuin yo-tutkinto. Sitkeästi istuvista uskomuksista huolimatta nämä opiskelijat eivät ainakaan opintojensa alkuvaiheessa olleet kokeneet opiskelua raskaaksi. (Mehtäläinen 2001, 93–108.)

Forsmanin (1990) mukaan ammattien välisissä arvostuksissa oli myös eroja eri koulumuotojen välillä siten, että ammattilukiolaiset arvostivat muita enemmän työn itsenäisyyttä ja mahdollisuutta työskennellä muiden ihmisten parissa. Tämän lisäksi ammattilukiolaiset painottivat lukiolaisia enemmän koulutuksen välinearvoa ammatin

⁸ Forsmanin (2001) tutkimuksen ammattilukiolaiset olivat sähkötekniikan ja ravintola- ja hotellialan linjoilta.

hankkimisessa. Opiskelijoiden tekemää alanvalintaa selitti työn kiinnostavuus, joka oli tärkeää kaikkien koulumuotojen opiskelijoille. Ammatilukiolaiset pitivät työn saatavuutta kotipaikkakunnalta tärkeämpänä seikkana kuin lukiolaiset ja taas lukiolaiset pitivät työn takaaman varman ja vakaan tulevaisuuden merkitystä ammatilukiolaisia suurempana. Ammatilukiolaiset erosivat muista opiskelijoista tilastollisesti merkitsevästi minäkäsitystä käsittelevien kysymysten kohdalla siten, että he pitivät itseään käytännöllisempinä kuin lukiolaiset, jotka muutoin arvioivat ominaisuutensa kaikilta osin vahvemiksi kuin muut opiskelijat. (Forsman 1990.)

Yhteenvedona Forsmanin tutkimuksesta voisi todeta, että ammatilukiolaiset painottivat koulutusvalintaansa vaikuttaneista tekijöistä koulutukseen pääsyn helppoutta, koulutusajan pituutta, hyviä työnsaantimahdollisuuksia, ja aiemmin hankittua työkokemusta lukiolaisia enemmän. He pitivät myös tärkeämpänä työpaikan saantia kotipaikkakunnalta ja olivat kokeneet opinto-ohjaajan merkityksen opintoihin kannustajana suurempana kuin lukiolaiset. (Forsman 1990.)

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA -KOHDDE

Pro gradu -tutkielmassani pyrin selvittämään Keski-Pohjanmaan ammattilukiolaisten koulutusvalintaa ja koulukokemuksia teemahaastattelun keinoin. Koulukokemuksia kartoittaessani olin erityisesti kiinnostunut siitä, mihin koulutuksessa ollaan tyytyväisiä, mihin tyytymättömiä. Koulutusvalinnan tyytyväisyyden kannalta on tärkeää etteivät odotukset koulutuksesta ole kovin epärealistiset, joten pyrin kartoittamaan myös ammattilukiolaisten koulutukselle asettamia odotuksia ja niiden toteutumista ensimmäisenä opiskeluvuonna. Tutkimusongelmieni luonteesta ja aiempien tutkimusten määrällisen tutkimusotteen yleisyydestä johtuen päädyin kvalitatiiviseen, laadulliseen tutkimusotteeseen.

Tutkimusongelmat muotoutuivat siis seuraavanlaisiksi:

1. Mitä perusteluita opiskelijalla oli ammattilukioon hakeutumiselle?⁹
 - 1.1 Miten opiskelija perusteli alan valintaansa?
 - 1.2 Miten opiskelija perusteli lukiovalintaansa?

2. Millaisia koulukokemuksia opiskelijoille karttui ammattilukion ensimmäisenä lukuvuonna (2004–05)?
 - 2.1 Millaisia odotuksia koulutukseen kohdistettiin ja kuinka nämä odotukset toteutuivat?
 - 2.2 Mitkä seikat koulutuksessa olivat olleet onnistuneita? Mikä oli toiminut? Mitä hyviä puolia ammattilukio-opiskelussa koettiin olevan?
 - 2.3 Mitkä seikat koulutuksessa olivat epäonnistuneet? Mikä ei ollut toiminut? Mitä huonoja puolia ammattilukio-opiskelussa koettiin olevan?

⁹ Ammattilukioon opiskelemaan tulon perusteluita voidaan kutsua myös intentionaalisiksi merkityksiksi. Intentionaaliset merkitykset ovat tulkintoja, jotka liittyvät toiminnan aikeellisuuteen ja tarkoitukselliseen suuntautumiseen. Ihmiset tulkitsevat samaakin asiaa eri tavoin ja antavat sille erilaisia merkityksiä. Nämä merkitykset rakentuvat toimijan, kontekstin ja objektin yhteistuloksena. (Eskola ym. 1998, 46.) Näitä erilaisia tulkintoja eli intentionaalisia merkityksiä ammattilukiosta pyrin selvittämään tutkielmassani. Ne toimivat yksilön toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen pohjana ja tarkoittavat siis tässä tutkimuksessa ammattilukioon hakeutumisen syytä.

Tutkimuskohteeni olivat Keski-Pohjanmaan ammattilukioon vuonna 2004 valitut opiskelijat (N=96). Pyysin opiskelijoilta suostumusta ja kiinnostusta haastatteluun oppilaitoksen kautta (Liite1). Tätä varten hankin kouluviranomaisten luvan haastattelulle ja opiskelijoiden yhteystietojen saamiseksi. Koulutuksen järjestäjät olivat kuitenkin käytännössä toteuttaneet haastattelupyyntöni nimilistaperiaatteella, ts. kaikki haastatteluun suostuvat saattoivat laittaa nimensä yhteystietoineen luokissa kiertäneisiin listoihin. Yhteensä listoihin kertyi 30 nimeä.

Haastateltavien valinta tuotti hiukan ongelmia. Joidenkin oppilaitosten opiskelijoista vain kaksi oli ilmoittanut halukkuutensa haastatteluun. Saadakseni mahdollisimman monipuolisen näkemyksen ammattilukio-opiskelusta valitsin satunnaisotannalla eli arpomalla jokaiselta koulutusosalta muutaman opiskelijan suhteutettuna haastatteluun suostuneiden määrään. Mikäli siis joltakin alalta oli 15 halukasta haastatteluun osallistujaa, valitsin sieltä useamman haastateltavan kuin alalta, josta haastatteluun halukkaiksi oli ilmoittautunut vain muutama. Haastateltaviksi kertyi lopulta 18 opiskelijaa, joista 16 tavoitin myös toisella haastattelukerralla.

Hirsjärven ym. (1997, 130) mukaan tapaustutkimuksella pyritään samaan yksityiskohtaista tietoa yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta tapauksia. Gall, Gall ja Borg (2003, 436) määrittelevät tapaustutkimuksen olevan ilmiön syvällistä tutkimista luonnollisessa kontekstissään tutkimukseen osallistuvien näkökulman saavuttamiseksi. Tutkimustani voi siis sanoa laadulliseksi tapaustutkimukseksi, sillä tarkoitukseni oli saada selville opiskelijoiden subjektiivinen näkökulma koulutukseen hakeutumisen syistä ja koulukokemuksista ja keräsin aineistoni ”kentällä” haastatteleamalla opiskelijoita.

Eskola ja Suoranta (1998, 18–62) toteavat, että laadullisessa tutkimuksessa keskitytään useimmiten varsin pieneen otokseen ja pyritään analysoimaan tätä joukkoa mahdollisimman perusteellisesti tulosten yleistämisyrittämyksen sijaan. Haastateltavien opiskelijoiden määrä ei ollut tämän vuoksi kovin suuri. Tutkielmani tavoite oli saada tietoa Keski-Pohjanmaan ammattilukion järjestäjien käyttöön koulutuksen arviointia ja edelleen kehittämistä varten, mutta Eskolan ja Suorannan (1998, 68) mukaan laadullisen tutkimuksen tuloksia on mahdollista soveltaa myös toiseen tapaukseen, mikäli aineistosta tehdyt tulkinnat ovat riittävän syviä ja tarkkaan kuvattuja.

Toteutin haastattelut pääasiassa tutkittavien kotona, mutta osan kouluilla kulloinkin vapaina olleissa tiloissa eli esim. salissa, luokassa tai rauhallisella käytävällä.

Haastateltavat suorittivat ammattilukion ammatillista tutkintoa seuraavissa oppilaitoksissa (ks. myös liite 4):

Taulukko 2. Haastatteluihin valittujen opiskelijoiden määrä eri ammattilinjoilla.

Ammatillinen linja	Opiskelijoita linjalta yhteensä	Prosentuaalinen osuus koko aineistosta
Kokkolan kauppaopisto	7	39 %
Kokkolan Sosiaali- ja terveystieteiden opisto	3	16,7 %
Kokkolan ammattiopisto, hotelli- ja ravintolalinja	2	11 %
K-P:n Konservatorio	1	5,6 %
K-P:n ammattiopisto (Kennelinja, Kannus)	2	11 %
K-P:n ammattiopisto (Maatalousala, Perho)	3	16,7 %
YHTEENSÄ:	18	100 %

Ammattilukiojärjestelyt poikkesivat jonkin verran riippuen oppilaitoksesta ja paikkakunnasta. Erot opintojen järjestelyissä vaikuttanevat opiskelijoiden kokemuksiin koulutuksesta. Liitteenä 5 oleva taulukko havainnollistaa näitä käytännön järjestelyiden eroja.

Ammattilukion keskeytti ensimmäisenä lukuvuonna yhteensä 13 opiskelijaa, joista kolme kuului tutkimusaineistooni (ks. Liite 7). Keskeyttäneistä kaksi lupautui vastaamaan tutkimuskysymyksiini sähköpostitse pitkän välimatkan vuoksi. Kuitenkin vain toinen heistä palautti kyselylomakkeen. Tämän opiskelijan kertomus keskeyttämisensä syistä on erillisessä tapauselosteessa analyysi-osion lopussa (kpl 9). Koska erillisestä tapauselosteesta on mahdollista tunnistaa kyseinen opiskelija, kysyin häneltä sähköpostitse vielä erillisen luvan haastattelun raportoimiseen. Sain suostumuksen tulosten julkaisemiseen mahdollisesta tunnistamisesta huolimatta.

6 TUTKIMUSMETODI JA AINEISTON ANALYYSI

Opiskelijoiden näkemyksiä parhaiten tavoittaakseni valitsin tutkimusmetodikseni teemahaastattelun (Liitteet 2 ja 3). Haastattelin samoja opiskelijoita kahdessa vaiheessa: syksyllä 2004 (n=18) ja keväällä 2005 (n=16). Litteroin aineiston ja analysoin sen teoriasidonnaisen sisällönanalyysin keinoin muotoilemalla vastauksista teemoja ja kytkemällä saatuja tuloksia aiempiin tutkimuksiin ja teorioihin.

6.1 Tutkimusaineiston keruu: teemahaastattelu ja sähköpostilomake

Hirsjärven ym. (1997, 204–205) mukaan teemahaastattelu on kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa paljon käytetty aineistonkeruumenetelmä, sillä se sopii hyvin laadulliseen tutkimukseen. Teemahaastattelulle tyypillistä on, että tutkijalla on valmiit haastattelua ohjaavat teemat, joiden järjestystä tai tarkkaa muotoa ei ole kuitenkaan etukäteen määriteltä. (Mt.) Tutkimusongelmieni ja aiempien tutkimustulosten pohjalta muodostin teemat, jotka ohjasivat haastattelutilanteita. Tarkoitukseni oli luoda mahdollisimman luonteva ja keskustelunomainen haastattelutilanne, jossa teemat toimivat keskustelun ja muistin apuna, eräänlaisena tukilistana.

Lähes kaikki oppilaat suorittivat ammatilukio-opintojaan jaksotusperiaatteella. Jaksotus tarkoittaa ammatillisten ja lukiojaksojen vuorottelua siten, että yhden jakson aikana suoritetaan vain jommankumman oppilaitoksen opintoja. Syksyn 2004 haastattelut toteutin mahdollisimman pian koulutuksen alettua, jotta saisin selville ammatilukiolaisten odotuksia koulutuksesta ennen kuin varsinaisia kokemuksia oli kovin paljon karttunut. Toteutinkin haastattelut ensimmäisen ja toisen jakson vaihteessa, jolloin opiskelijoilla oli kokemusta joko lukiosta tai ammatillisesta oppilaitoksesta. Kevään 2005 haastattelussa oli tarkoitus keskittyä tarkemmin nimenomaan koulukokemuksiin tyytyväisyyden ja odotusten toteutumisen näkökulmasta.

Haastattelut kestivät 15 minuutista tuntiin/haastattelukerta riippuen haastateltavan puheliaisuudesta, ja fonttikoolla 10 kirjoitettua litteroitua tekstiä kertyi keskimäärin 3 liuskaa/haastattelu. Kevätlukukaudella 2005 toteutetut haastattelut kestivät selkeästi kauemmin kuin syyslukukauden 2004 haastattelut. Tämä saattoi johtua siitä, että opiskelijoille oli tällöin karttunut enemmän kokemusta opinnoista, joten kerrottavaakin

oli enemmän tai sitten haastattelutilanne ja haastattelija alkoivat olla tuttuja, joten opiskelijat uskalsivat keskustella ammatilukio-opinnoistaan vapaammin. Haastatteluiden etenemistä syksyllä olisi mahdollisesti helpottanut opiskelijoille ennakkoon toimitetut haastatteluteemat. Tällöin heidän olisi ollut mahdollisuus jo etukäteen pohtia perusteluita ja odotuksia koulutusvalinnalleen. Toisaalta opiskelijoilla oli tutkimuksen aihe tiedossa ennen haastatteluita.

Sähköpostitse lähetetyssä kyselylomakkeessa pyysin erästä opintonsa keskeyttänyttä opiskelijaa kertomaan paitsi silloisesta elämäntilanteesta, myös kokemuksista ammatilukiassa sekä syitä opintojen keskeyttämiselle. Pysin muotoilemaan sähköisen lomakkeen mahdollisimman samankaltaiseksi varsinaisten haastatteluiden kanssa (ks. Liite 6).

6.2 Laadullinen tutkimusaineisto ja sen teoriasidonnainen sisällönanalyysi

Pyrin selvittämään tutkimusongelmaani kvalitatiivisesti. Kvalitatiivinen tutkimus tarkoittaa sitä, että pyritään saavuttamaan tutkittavien oma näkökulma, tässä tapauksessa koulutukseen hakeutumisen syistä ja koulukokemuksista. Tarkoitukseni oli siis antaa tutkittaville tilaa nostaa tärkeinä pitämiään asioita esille. Valmiit teemat ja apukysymykset ohjasivat kuitenkin haastattelua tilanteissa, joissa keskustelua ei muuten syntynyt. Kvalitatiivisen aineiston perinpohjainen tunteminen on analyysin lähtökohta (Hirsjärvi & Hurme 2000,143), joten aineiston keruun jälkeen litteroin haastattelut ja aloin lukea niitä intensiivisesti. Haastatteluiden litterointi tuotti kuitenkin jonkin verran ongelmia. Haastattelunauhuri ei ollut kovin tasokas ja haastateltavien äänenkäyttö välillä niin varovaista, että haastattelunauhoista oli paikoin lähes mahdoton saada selvää. Varsinaisesti aineiston analyysi tapahtui litteroinnin jälkeen, mutta myös pitkin tutkimusmatkaa. Huomasin jo haastatteluvaiheessa, että joitakin seikkoja alkoi nousta tutkittavien vastauksista toisia enemmän esille.

Tutkittavien oman näkökulman ja käsitysten selvittämisessä on tärkeää, etteivät tutkijan omat käsitykset vääristä tuloksia. Yksi keskeinen aineiston analysointitapa onkin lähestyä tuloksia aineistolähtöisesti. Aineistolähtöinen analyysi tarkoittaa Eskolan ja Suorannan (1998, 19) mukaan sitä, että teoria ilmiöstä rakennetaan alhaalta ylöspäin eli empiriasta käsin. Tutkijakin on kuitenkin subjekti, joka tulkitsee asioita omista lähtökohdista ja käsitystensä kautta, joten kokonaan ei omaa subjektiivisuutta ja

ennakko-oletuksia ilmiöstä voi kvalitatiivisessa tutkimuksessa hylätä.

Aineistolähtöisyyttä kuitenkin edistää, mikäli tutkija pystyy tiedostamaan omat ennakko-oletuksensa ja tietoisesti pyrkii niiden vaikutuksista eroon tutkimustuloksia analysoidessaan. Aineistolähtöistä analyysia ei kuitenkaan haittaa työhypoteesit eli ”arvaukset” siitä mitä analyysi voi tuoda tullessaan. Päinvastoin niiden pohjalta tutkija pystyy tarkastelemaan aineistoaan, jonka tarkoitus on edelleen rikastuttaa ja vauhdittaa esioletuksia teoriaksi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 161; Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1995, 122; Eskola ym. 1998, 17–63; Tuomi & Sarajärvi 2004, 98.)

Aineistoa analysoidessa pyrin etsimään aineistosta haastattelurungon mukaisia teemoja, mutta pitämään mieleni avoinna myös uusille aineistosta itsestään nouseville teemoille. Otin aineiston raportoinnissa mahdollisimman kattavasti huomioon kaikki tutkittavien mainitsemat seikat, siis myös sellaiset joita vain yksi tai kaksi tutkittavista mainitsi. Kuitenkin myös yleisempiä näkemyksiä ammattilukio-opiskelusta oli löydettävissä. Aineiston analyysi etenikin suhteellisen sujuvasti yksittäisistä tekijöistä yleisiin eli *induktiivisesti*.

Aineistoa analysoidessa käytin apuna myös aiempia tutkimustuloksia ja vertasin omiani niihin. Voisi siis sanoa että aineiston analyysi oli myös *deduktiivista*, jolloin yleiset, aiemmat tutkimustulokset auttavat yksittäisten seikkojen tulkintaa. Eskola ja Suoranta (1998, 80–84) toteavatkin, että laadullisessa tutkimuksessa teoriaa käytetään usein sekä päämääränä että välineenä. Tutkimuksessani teoria toimi nimenomaan välineenä silloin, kun aiemmat tutkimukset ja kirjallisuus helpottivat aineistoni analysointia ja työhypoteesien muodostamista, mutta päämääränä silloin, kun annoin aineiston ohjata tulkintaani ja muodostin kokonaiskuvaa aineistolähtöisesti työhypoteesejani hyläten tai muuttaen. Teoria ja aineisto olivat siis prosessin aikana vuorovaikutuksessa keskenään. Pyrin kuitenkin myös tietoisesti eroon ennakkohypoteeseistani jotteivät ne vaikuttaisi vääristävästi tutkimusaineiston analysointiin. Työhypoteesit auttoivat ja ohjasivat kuitenkin haastatteluiden toteuttamista valmiiden teemojen ja apukysymysten muodossa niissä tilanteissa, joissa keskustelua ei muuten tahtonut syntyä. Välillä jouduin kysymään haastateltavilta suoraan melko tarkkojakin kysymyksiä kuitenkin varoen johdattelemista. Koska aineiston analyysissa vuorottelivat induktiivinen ja deduktiivinen lähestymistapa voisi tutkimustulosteni analyysia siis kutsua Tuomea ym. (2004, 98–99) mukailten teoriasidonnaiseksi sisällönanalyysiksi, jonka tuloksena syntyi muutamia keskeisiä teemoja opiskelijoiden koulutusvalinnasta ja koulukokemuksista.

6.3 Koulutuksen vaikuttavuus yksilötasolla

Koulutuksen vaikuttavuutta voidaan Vahervan (1983, 172–173) mukaan arvioida monesta näkökulmasta: yksilö- eli mikrotasolla, yhteiskunnallisella eli makrotasolla tai näiden välimaastossa eli mesotasolla. Näkökulma voi myös olla joko kasvatustieteellinen, taloudellinen tai sosiologinen ja koulutuksen arviointi voi kohdistua primaareihin, sekundaareihin tai tertiääreihin vaikutuksiin. (Mt.) Mikrotason vaikuttavuustutkimus on aiemmin keskittynyt selvittämään mm. koulutukseen hakeutumisen motiiveja, koulutuksen ja työllistymisen yhteyksiä, koulutuksen vaikutuksia yksilön elämänsäkuun, henkilökohtaisiin kokemuksiin koulutukseen osallistumisesta jne. (Väärälä 1999, 20). Oma tutkielmani on odotusten ja niiden toteutumisen sekä koulukokemusten selvittämisen osalta kasvatustieteellistä mikrotason vaikuttavuustutkimusta primaariarviointina.

Vahervan (1983) mukaan koulutuksen vaikuttavuuden kannalta tärkeää on koulutettavan oma aktiivisuus ja halu saavuttavat koulutukselle asetetut tavoitteet. Opetuksella on myös aina prosessitavoitteet, joihin voi kuulua esim. viihtyvyys. Tyytyväisyys koulutukseen ja siihen liitetyt odotukset liittyvätkin keskeisesti tähän opiskelijan omaan haluun ja sen synnyttämiseen ja ylläpitämiseen. Oppilaista ja heidän perheistään voidaan myös puhua koulutuksen kuluttajina, jolloin koulutuksen tertiäärien ja yhteiskunnallistenkin tavoitteiden saavuttamisen kannalta on oleellista huomioida tyytyväisyys ja odotukset koulutuksesta. Koulutukselle siis asettuu yhteiskunnan ja työelämän lisäksi odotuksia myös opiskelijoiden taholta, joihin olisi vastattava. (Vaherva 1983, 16–33.) Tutkimukseni tavoite on toimia näiden koulukokemusten ja odotusten kartoittajana ja auttaa koulutuksen suunnittelussa ja kehittämisessä.

7 AMMATTILUKIOON HAKEUTUMISEN SYYT

Ammattilukiolaisten koulutusvalintaan vaikuttivat monet seikat. Syyt kaksoistutkinnon suorittamiseen olivat yksilöllisiä, mutta myös samankaltaisia perusteluita oli löydettävissä. Kaksoistutkinnon suorittamismahdollisuudesta oli kuultu eri paikoista, useimmiten opinto-ohjaajalta, mutta myös lehti-ilmoituksista oli saatu tietoa ja yhden haastateltavan sisar oli suositellut tutkintoa.

Kaksoistutkinto ajan säästäjänä ja harrastamisen mahdollistajana. Keski-Pohjanmaan ammattilukiolaiset perustelivat koulutusvalintaansa sekä harrastus- että hyötynäkökulmista (vrt. kpl 2.2.1). Yksi keskeinen hyötynäkökulmasta perustelu koski ajansäästöä: lyhyessä ajassa eli neljässä vuodessa saa kaksi tutkintoa. Myös Heikkilän (1993, 19), Mehtäläisen (2003, 66) ja Järvisen (2000, 133) tutkimuksessa sekä Forsmanin pro gradu -tutkielmassa (1990) saatiin samankaltaisia perusteluita koulutusvalinnalle. Toisaalta osa Keski-Pohjanmaan ammattilukiolaisista (1, 4, 8, 15¹⁰) piti koulutuksen kestoa myös haittana, sillä yhden tutkinnon suorittamisen sijaan heidän täytyi käydä toisen asteen koulutusta normaalia kolmea vuotta kauemmin. Tätä pidettiin haittana mm. silloin jos suunnitelmissa oli jatko-opinnot tai opiskelupaikan vaihtaminen kokonaan toiselle alalle kaksoistutkinnon jälkeen. Myös Järvisen tutkimuksessa (2000, 133) eräs opiskelija oli kokenut ammattilukion vaikutuksen elämäänsä kielteisenä juuri siksi, että oli käynyt toisen asteen opintoja ”turhaan” yhden ylimääräisen vuoden. Hankitulla ammattitutkinnolla ei ollut kyseisen Järvisen aineiston opiskelijan elämässä ollut merkitystä, koska hän oli päätenyt jatko-opintoihin yliopistoon. (Mt.)

Kaksoistutkintoa perusteltiin myös harrastusnäkökulmasta. Muutaman opiskelijan (7, 9, 11) mielestä kaksoistutkinnon suorittamisen etu oli oman harrastuksen ylläpitäminen ja siinä kehittyminen lukio-opintojen ohessa. Pelkkää ammatillista linjaa ei välttämättä olisi valittu, mutta mahdollisuus harrastamiseen ja ammatin hankkimiseen lukion ohessa houkutteli nämä opiskelijat mukaan ammattilinjalle. Ilman ammattilukiomahdollisuutta he olisivat todennäköisesti menneet pelkkään lukioon.

Maantieteellinen sijainti koulutusvalintaa ohjaavana rakenteellisena tekijänä. Yksi opiskelija (11) oli tullut Keski-Pohjanmaalle toisesta maakunnasta, mutta muut olivat keskipohjanmaalaisia. Koulutuspaikan valintaan olikin vaikuttanut alueen

¹⁰ Numerot suluissa tarkoittavat haastateltavien numeroita. Sama merkitsemistapa toistuu myös aineistokatkelmien kohdalla.

koulutustarjonta. Vain yksi haastateltava (6) olisi ollut valmis lähtemään opiskelemaan Keski-Pohjanmaan rajojen ulkopuolelle, mutta vanhempien kehotuksesta oli valinnut koulunsa lähiseudulta. Osa opiskelijoista oli kuitenkin joutunut muuttamaan kotipaikkakunnaltaan toiseen kaupunkiin ja ensimmäiseen omaan kotiin tai asuntolaan. Koulutusvalintaa perusteltiin sillä, että tarjolla olevista vaihtoehdoista oli valittu paras tai että valintaan oli vaikuttanut se, ettei lapsuuskodista ollut tarvinnut muuttaa kovin kauas:

Tää oli hyvä ko tää on näin lähellä. (9)

...tai niinku Kokkolassaki ei oo sillai kauheesti valinnanvaraa... (4)

Ammattilukiovalinta tilanne- ja sosiaalisten tekijöiden ohjaamana. Yli puolet haastateltavista (6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 18) oli tulevaisuuden suunnitelmistaan vielä epävarmoja ja tilannetekijät, kuten sattuma olivat vaikuttaneet koulutusvalintaan. Ei esimerkiksi ollut vielä suunniteltu, lähteäkö opiskelemaan vai töihin koulutuksen jälkeen ja myös ammattialan valinta oli monella (4, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 17) epävarma. Keski-Pohjanmaan ammattilukiolaiset voisi Savolaista mukailien luokitella koulutukseen suhtautumisensa perusteella tyyppiin, jonka mukaan koulutuksen merkitys nähdään kehityksellisenä tekijänä ja työllistymismahdollisuuksien avaajana. Koulutusta pidetään tällöin itsestäänselvyytenä, työttömyyden vaihtoehtona tai oman työllistymisen parantajana ja uralla ylenemisen mahdollistajana. (Savolainen 2001, 146–160; ks. kpl 3.2.)

Eräällä ammattilukiolaisella suunnitelmissa oli selkeästi toinen ammatti ja koulu kuin se, johon oli nyt päädytty *...oikeestaan mää alan opiskelemaan mutta aivan toiseen, toista alaa...* (14) Muutama opiskelija (8, 14, 16) ei sanojensa mukaan ollut päässyt haluamaansa lukioon tai ammattialalle tai ei voinut ikänsä puolesta sinne vielä hakea, mutta sen sijaan kaksoistutkintoon oli tullut hyväksytyksi: *...mä en päässy oikeen muualle lukioon ni mä tulin tänne näin.* (16) Suomen koulutusjärjestelmä ja lainsäädäntö on aiheuttanut sen, että peruskoulun jälkeen hakeudutaan lähes automaattisesti johonkin toisen asteen oppilaitokseen vaikkei koulutusvalinnasta oltaisikaan niin varmoja (ks. kpl 3.2.4).

Avartuvat mahdollisuudet kaksoistutkinnon myötä. Ammatinvalinnastaan epävarmat opiskelijat kokivat hyötyvänsä saadessaan jonkun ammatin, vaikkei se

haaveammatti olisikaan. He olivat sitä mieltä, että on hyvä olla ammatti varalla jos tulevaisuudensuunnitelmat, kuten laulajanura ei onnistukaan tai jos haluaa jatko-opintojen yhteydessä tehdä alan töitä. Myöskään jatko-opintoihin ei kaksoistutkinnon jälkeen olisi pakko mennä, jos opiskelu ei enää houkuttelisi, sillä ammatilukiosta olisi jo saatu ammattitutkinto: *...jos aikoo jotain musikaalista juttua harjottaa tai tämmöstä ni on kuitenkin ammatti alla, vaikka on lukion paperit ni on nää sitte kans.*(9) Järvisen (2000, 138) tutkimuksen Kotkan ammatilukiolaisista osa piti ammatilukiovaihtoehtoa hyvänä valintana nimenomaan sellaisille, jotka eivät vielä varmasti tiedä omista tulevaisuudensuunnitelmistaan. Opiskelijoiden mukaan kaksoistutkinnon myötä voi hakeutua mielialan mukaan joko töihin tai jatko-opintoihin ja lisäksi näihin pääsy helpottuu erityisesti ylioppilastodistuksen myötä. Vastaava perustelu hyötynäkökulmasta tuli esille myös Mehtäläisen (2003, 66) ja Heikkilän (1993, 27) tutkimuksissa. Kaksoistutkinto toimikin aineistossani suurelta osin turvana muutoin epävarmoissa tulevaisuuden suunnitelmissa.

*...on ainaki semmonen ensimmäinen ammatti - - justiin semmonen turva -
- mua ei heti kiinnostanu mikkään, joku erityinen ammatti - - mikään ei
ollu semmonen mikä päällimmäisenä ois tullu haaveammatiks - - ni mä
aattelin että mä saan tossa mietintäaikaa ja kypsytän... (6)*

*...jos menee johonki liikkeeseen [töihin] ni siinä on se kauppiis, se on vaan
se ammatti valmiina, sitte jos aatteleeki että ei pääse vielä tai halua
mennä vielä töihin että haluaa jatkaa opiskelua ni sitte on paremmat
mahollisuudet päästä ko sulla on se lukio siinä kans... (15)*

Ammatinvalinnastaan epävarmat opiskelijat perustelivat erityisesti lukiovalintaa sillä, että lukio helpottaa jatko-opintoihin, mm. yliopistoon pääsyä mikäli ammattiala ei tunnukaan oikealta. Opiskelijoiden uskomusten mukaan työnantajat arvostavat erityisesti lukion käyneitä ja ylioppilastodistus myös korottaa palkkaa: *Työelämässä sitte niinni yo-merkonomeilla on parempi palakka sitte* (10). Omasta aineistostani löytyi myös joitakin melko epärealistisia odotuksia lukion käymisestä. Eräs opiskelija mainitsi, että ei oikeastaan ole työpaikkaa johon ei pääsisi, kun on käynyt lukion ja että lukion käyminen vaikuttaa myös palkkaukseen korottavasti:

.. ei oikiastaan oo semmosta [työ]paikkaa mihin ei pääsis - - työelämässä niinku varmasti etua, ei kait siinä sillee, sehän näkyy palakassaki tavallaan jos oot lukiopohojan käyny että palakkauksessa... (13)

Heikkilän (1993, 19) NUKO-selvityksen nuoret perustelivat kaksoistutkinnon valintaansa samoilla seikoilla. Tätä opiskelijoiden uskomuksen realistisuutta tukee Järvisen (2000) tutkimustulos, jonka mukaan Kotkan ammattilukiosta valmistuneet olivat yleisesti sitä mieltä, että kaksoistutkinnon suorittaminen oli auttanut sekä jatko-opintoihin että töihin pääsyssä. Työnantajat olivat arvostaneet ammattilukion suorittamista ja erityisesti ylioppilastodistusta. (Järvinen 2000, 133–137.) Aineistoni ammattilukiolaiset kokivat lukiossa opiskelluista yleissivistävistä oppiaineista olevan myös ammatissa toimiessa hyötyä.

Koulutusvalintaa perusteltiin myös sillä, että lukio-opintojen uskottiin olevan helpommat kuin normaalilukiolaisilla, koska pakollisia aineita ei ole niin paljon: ... *mää aattelin että se ois justiin niinku mulle helpompaa - - aattelin et sillee pääsis helpolla ja sais kuitenkin sen lakin - - käyn sen [lukion] sillai helpommalla tyylillä... (11)*

7.1 Tutkintojen painotuserot

Tutkittavat painottivat eri tavoin lukion ja ammattiopiston merkitystä toisen asteen koulutusvalinnassaan. Aineistosta saattoikin löytää tutkintojen painotuserojen mukaan kolme erilaista tyyppiä: ammattitutkintoa painottavat, lukiota painottavat ja molempia tutkintoja yhtä tärkeinä pitävät opiskelijat.

Kolmasosalle opiskelijoista (6, 7, 9, 11, 16, 17) lukiovalinta oli ollut itsestäänselvyys ja he korostivat sen merkitystä ammattialan valinnan sijaan: ... *emmää ois tänne lähteny jos tässä ei ois ollu sitä lukioo... (11)* Yhtä lukuun ottamatta he olivat alanvalinnastaan epävarmoja. Kolme heistä koki olevansa enemmän *käytännön* ihmisiä, jotka eivät olisi jaksaneet käydä pelkkää lukiota, mutta pitivät kuitenkin lukiota ammattiopistoa tärkeämpänä oppilaitoksena. He ajattelivat myös voivansa tällä tavoin suorittaa lukion helpommalla tavalla.

...mää aattelin että no tää on hyvä vastapaino tää kennelhomma sille lukiolle - - sit ku sitä [lukiota] ei oo putkeen ni etten mää heti kyllästy siihen... - - mää oisin lukuun vaan ne pakolliset ja sen muutaman ylimääräsen et mää oisin kirjottanu vaan niinku just ja just neljä ainetta et

tota mää aattelin et sillee pääsis helpolla ja sais kuitenkin sen lakin et sitä mää hain täs takaa justiin. (11)

...mää en jaksa lukee lukioo kerralla - - koska mulle tulee semmonen että mää tympäänyn ja tota mää sit taas tykkään olla pihalla ja tehä kaikkee tommosta vähän enemmän tykkään kuitenkin käytännön työstä ja semmosesta vaikka just teorialuntejaki tulee mutta siis tota...(17)

Myös moni muu ammattilukiolainen (1, 2, 5, 6, 8, 11, 17) oli sitä mieltä, että ammattiopisto- ja lukiojaksojen vuorottelu pitää yllä kiinnostusta ja auttaa jaksamaan lukion suorittamisessa. Osa tähän tyyppiin kuuluvista ammattilukiolaisista oli valinnut ammattialan mukaan harrastuneisuutensa vuoksi ja yksi ei ollut päässyt pelkkään lukioon.

Yhteenvetona voisi todeta, että lukiota koulutusvalinnassaan painottaneet opiskelijat perustelivat ammattilukiovalintaansa seuraavasti:

LUKIOTA PAINOTTANEIDEN KOULUTUSVALINNAN PERUSTELUT:

Lukion ensisijaisuus koulutusvalinnassa.

Perustelut

lukiovalinnalle:

- epävarmuus ammattialasta, mietintäaika,
- muu koulu mielessä
- jatkumahdollisuuksien rajattomuus, esim. jatko-opinnot
- yleissivistys

Ammattiopisto mukaan koulutusvalintaan.

Perustelut

ammattiopistovalinnalle:

- työntekomahdollisuus jatko-opintojen aikana
- piristys lukio-opintoihin
- harrastuneisuus tai muu kokemus, kiinnostus alaa kohtaan
- paikallisesta tarjonnasta valitseminen
- ei päässyt pelkkään lukioon
- työtehtävät kiinnostavat
- lukio-opinnoissa pääsee helpommalla
- opintoja ei ole pakko jatkaa kaksoistutkinnon jälkeen

Lähes puolet opiskelijoista (2, 3, 4, 5, 8, 10, 12, 15) painotti sen sijaan ammattiopiston merkitystä koulutusvalinnassa ja lukio oli valittu mukaan ammattiopiston rinnalle siitä saatavien hyötyjen kuten ajansäästön ja parantuneiden

jatko-opinto- ja työmahdollisuuksien vuoksi tai perheen toiveesta (yht. 4):

...mää oon maatalouden kans ollu, niinni tekemisissä koko pienen ikäni, vähän mutkan kautta mutta kuitenkin. Ja sitte tuo lukio tuli siinä mukaan ko sukulaiset alko sanoon että lukioon pitäis mennä ja ittiä ei yhtään kiinnostanu, siihen tuli sitte tää yhistelmitutkinto. (5)

Kaksi tähän tyyppiin kuuluvaa opiskelijaa oli valinnut lukion mukaan opintoihin, koska ei ollut aivan varma valitusta ammattialasta ja yksi ei ollut päässyt pelkkään ammattiopistoon. Yhteenvetona ammattiopisto-opintoja painottaneiden opiskelijoiden ammattilukiovalinnan perusteluita voisi kuvata seuraavasti:

AMMATTIOPINTOJA PAINOTTANEIDEN KOULUTUSVALINNAN PERUSTELUT:

Ammattiopiston ensisijaisuus koulutusvalinnassa.

Perustelut ammattiopistovalinnalle:
- kokemusten myötä herännyt kiinnostus
- ala tuntui omimmalta
- omat kyvyt ja pitkäaikainen aikomus
- työtehtävät kiinnostavat
- paikallisista, rajatuista vaihtoehtoista valitseminen
- mahdollistaa työelämään siirtymisen

→

Lukio mukaan koulutusvalintaan.

Perustelut valinnalle:
- epävarmuus ammattialasta
- ajan säästö
- ei päässyt pelkkään ammattiopistoon
- suku/vanhemmat toivoivat
- jatko-opintomahdollisuudet paranevat
- lukio on helpompi kaksoistutkinnossa
- hyöty työnhaussa

Myös kolmas näkemys esiintyi opiskelijoiden (1, 13, 14, 18) perusteluissa: ei oikein tiedetty kumpi olisi tärkeämpi lukio vai ammattiala, joten mahdollisuuden tarjoutuessa valittiin molemmat:

...emmää halunnu pelkästään lukioon tai pelkästään amikseen. (1)

Mää aioin ottaa kauppiis ja sit en mää, että otanko mää lukio vai kauppiis ja sit mää keksin että mää otan nää molemmat. (14)

Näiden opiskelijoiden ammattilukiovalintaa voisi kuvata yhteenvedonomaaisesti seuraavalla tavalla:

AMMATTIOPISTOA JA LUKIOTA YHTÄ TÄRKEINÄ PITÄNEIDEN KOULUTUSVALINNAN PERUSTELUT:

Ammattialan valinnan perustelut:

- epävarmuus ammatista ja valinta tarjolla olevista vaihtoehdoista
- muu koulu mielessä
- ala kiinnostaa
- mahdollistaa työnteon opintojen aikana
- hyödyllisen taidon oppiminen

+

Lukiovalinnan perustelut:

- epävarmuus alan valinnasta
- työ- ja jatko-opintomahdollisuudet paremmat
- hyvä yleispohja kaikkeen
- juhlat yms. lukion siirtymäriitit houkuttelivat

Ammattialan valinnan perustelut. Yksi syy ammattialan valintaan löytyi harrastusten, aiemman työ- tai muun kokemuksen kautta. Kennelalalle oli esimerkiksi tultu koiraharrastuksen vuoksi ja ravintola-alalle siksi, että ruoanlaitto oli aina koettu mukavana puuhana, pitkäaikainen musiikin harrastus oli sen sijaan vaikuttanut musiikkilinjalle hakeutumiseen. Ammatillinen koulutus mahdollisti harrastuksen jatkamisen ja sen, että pääsisi tekemään tulevaisuudessa työtä, joka tähän asti oli ollut mukava harrastus. Joillakin kesätöiden tai työharjoitteluiden kautta saatu työkokemus tai vapaaehtoistyö oli tutustuttanut valittuun ammattialaan ja saanut innostumaan alan työtehtävistä. Näin oli esimerkiksi kaupan tai maatalouden alalla. Jotkut (erityisesti sosiaalialalla) mainitsivat alan valinnan syyksi kiinnostavat työtehtävät mm. sen, että ammatissa saa toimia ihmisten parissa. He kokivatkin olevansa sosiaalisesti taitavia tai halusivat auttaa muita. Oman ammatin kautta koettiin voivan vaikuttaa asioihin. Maatalousalalla perusteltiin alanvalintaa mm. sillä että henkilö koki olevansa *ulkoilmaihminen*. Keski-Pohjanmaan ammattilukiolaiset perustelivat siis ammattialan valintaansa tehtäväsuuntautuneesti (vrt. kpl 4.1.2) ja pohtivat Hollandin (1985) teorian mukaisesti työtehtävien ja persoonansa yhteensopimista. Osalle näistä opiskelijoista alanvalinta oli ollut selkeä jo pitkän aikaa ja he tiesivät varmasti mille alalle halusivat, mutta osa oli valinnut alan myös viime hetkillä tai parempien vaihtoehtojen puuttuessa. Ammattialan valintaan oli vaikuttanut myös se, ettei muita potentiaaleja vaihtoehtoja kaksoistutkinnon suorittamiselle Keski-Pohjanmaan alueella tai omalla

asuinpaikkakunnalla ollut: ...*mää en keksinyt sillee mitään muuta, muutakaan ko tämä kauppias että täällä on niinkö paras vaihtoehto Kokkolasta...* (13) Erään opiskelijan kohdalla vanhemmat olivat rajoittaneet lapsensa muuttoa toiselle paikkakunnalle: ...*mää niinkö oisin heti lähteny siivet lentäen pois kotoa mutta onneks vanhemmat sitte rajotti - - ei mua heti kiinnostanu mikkään, erityinen ammatti - - mää aattelin että mää saan tossa mietintäaika...* (6) Tämän vuoksi opiskelija oli jäänyt paikalliseen maatalous-oppilaitokseen, vaikka oli pohtinut muitakin ammattioppilaitoksia mm. Jyväskylässä. Ammattialan valintaan oli vaikuttanut myös muiden suosittelut koulusta. Nurmen (1998) mainitsema sosiaalinen sidonnaisuus ja järjestelmäohjautuneisuus vaikuttivatkin ammattilukiolaisten koulutusvalintaan (ks. kpl 4.1.2).

Ammattialan valinnan perustelut kuitenkin vaihtelivat melkoisesti riippuen paitsi ammattialasta myös henkilökohtaisista tekijöistä. Opiskelijoiden mielestä ammattialan valintaa oli melko hankala perustella ja valinta oli ollut monen tekijän yhteissumma. Yksi alanvalinnan perustelu olikin, että ala oli vain vaikuttanut luontevimmalta tai omimmalta. Positiivista oli, että erään alanvalintaansa epäroineen opiskelijan (13) epävarmuus oli muuttunut opintokokemusten myötä varmuudeksi. Sen sijaan muutama (6, 9, 11) koki selkeästi, ettei ala ollut se lopullinen *leipätyö*, vaan haluttiin vain hankkia tässä vaiheessa jokin *sivuammatti* tai *kakkostyö* ennen kuin lopullinen haaveammatti selviää: *On ainaki semmonen ensimmäinen ammatti sillee, sivuammatti, niinki sen vois sanoo, justiin semmonen turva.*(6)

Omasta ammattialasta mainittiin myös opinnoista saatavat käytännölliset hyödyt, jotka vaikuttivat jonkin verran ammatinvalintaan. Näitä olivat elinikäisen hyödyllisen taidon hankkiminen (mm. ruoanlaittotaito) tai jatko-opintoihin eli korkea-asteen koulutukseen hakeutumisen helpottuminen sekä mahdollisuus elättää itsensä jatko-opintojen aikana jo hankitun ammattialan työtehtävillä. Myös Heikkilän tutkimuksessa (1993, 27) ammattiopiston puolelta valinnaisaineita ottaneet NUKOLaiset perustelivat valintojaan mahdollisuudella opiskella käytännöllisiä aineita.

Perustelut lukiovalinnalle. Osa opiskelijoista piti lukiota ammattiopisto-opiskeluun verrattuna ensisijaisena koulutusvalinnassaan. Mehtäläisen (2001, 56) tutkimuksessa kaksoistutkintolaiset sen sijaan painottivat enemmän ammattiopiston merkitystä koulutusvalinnassaan. Opiskelijat perustelivat lukion hyötyjä sillä, että se auttaa jatko-opintoihin, mm. yliopistoon pääsyssä ja antaa hyvän pohjan tuleville opinnoille. Myös Mehtäläisen (2001) aineiston lukiolaiset perustelivat koulutusvalintaansa tällä. Opiskelijat ajattelivat, että ylioppilastodistus tuo mukanaan

turvan jatko-opintoihin pääsyn helpottumisen kautta: ... *jos haluaa jatkaa ni ei tartte sitte enää lukioo käyä erikseen.* (4) Lukiota koettiin olevan hyötyä jos ammatilukiosta hankittu ala ei kiinnostakaan ja haluaa hakeutua kokonaan toiselle alalle tai jos haluaa jatkaa oman ammattitutkinnon opiskelua pidemmälle.

Perhe- ja sosiaaliset tekijät eli sukulaisten tai perheenjäsenten arvostukset ja kehotukset olivat vaikuttaneet joidenkin haastateltavien (2, 3, 5, 12) päätökseen ottaa lukio mukaan toisen asteen opintoihin melko suurestikin: ...*mulla oli sillee että äiti ja iskä halus että mä meen niinkö lukioon ja sillee et on se hyvä et saa paremmin töitä silleen...* (3) Näitä perusteluita voi rinnastaa NUKOlaisten valinnoissa vaikuttaneisiin ulkoisiin syihin (ks. kpl 2.2.1), jotka eivät tosin NUKOlaisten valinnaisuuden hyödyntämiseen olleet kovin paljon vaikuttaneet, mutta Mehtäläisen (2001) aineiston opiskelijat mainitsivat vanhempien vaikuttaneen lukiovalintaan. Myös lukion antamaa yleissivistystä perusteltiin ammatilukiovalinnassa.

Parantuneiden jatko-opinto ja työmahdollisuuksien lisäksi myös valkolakki ja lukio-opiskeluun kuuluvat siirtymäriitit ja juhlat houkuttelivat:

Mua on justiin kyllä aina kiehtonu ko saa lukiossa sen valkosen lakin päähän, meillä on niinku on aina ollu niitä vanhojen tansseja - - se on aina ollu niin hauskan näköstä ja kattoo ko kaikki huutaa [penkinpainajaisissa]...(18)

7.2 Yhteenvetoa ja tyytyväisyys koulutusvalintaan ensimmäisen opiskeluvuoden lopulla

Suurin osa opiskelijoista oli tyytyväisiä ammattiopistovalintaan (yht. 15¹¹) ja ammatilukiovalintaan (yht. 11¹²) vielä ensimmäisen lukuvuoden lopulla. Kolme opiskelijaa aineistoni 18:sta lopetti opintonsa ensimmäisen lukuvuoden aikana. Yhden heistä tavoitin toiselle haastattelukerralla ja hän vastasi sähköpostikyselyyni kertoen opintojen keskeyttämiseen johtaneista syistä. Tapausselostus tämän opiskelijan keskeyttämisen syistä on jäljempänä (kpl 9).

¹¹ Opiskelijat: 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17 ja 18, joista tosin kaksi opiskelijaa pohti koulutussuuntautumisen vaihtamista samalla ammattialalla.

¹² Opiskelijat: 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 17 ja 18.

Ammattialan valintaperusteista oli löydettävissä karkeasti luokiteltuna kaksi erilaista perustelua. Toiset olivat pohtineet Hollandin (1985) teorian mukaisesti omia vahvuuksiaan ja ominaisuuksiaan ja sitä missä ammatissa näitä itselle tyypillisiä taipumuksia ja kiinnostuksen kohteita parhaiten pääsisi toteuttamaan. Tämän harkinnan pohjalta oli valittu tarjotuista koulutusvaihtoehdoista paras. Kuitenkin osa opiskelijoista oli päätyntä ammattialan valintaan melko summittaisesti tai olosuhteiden ajamana. Koulutuspaikan valinnassa oli tullut kiire tai ensisijaiseen koulutuspaikkaan ei vielä iän tai muiden olosuhteiden vuoksi ollut voitu hakea. Kiireellä valittu koulutusala ei kuitenkaan vaikuttanut kielteisesti kaikkien opiskelijoiden koulutyytyväisyyteen, vaan osa näistä valinnastaan epävarmoista opiskelijoista oli ensimmäisen lukuvuoden kokemusten myötä huomannut tehneensä nimenomaan itselleen sopivan valinnan ja epävarmuus oli muuttunut varmuudeksi ja tyytyväisyydeksi:

*...alakuun ehkä mietitytti enemmän ku määhän oon aina ollu semmonen -
- että mää oon tottunu aina tekemään käsilläni kaikkee ja näin, mutta kyllä
se nyt on alakanu niinku ehkä enemmänki vielä kiinnostamaan se kauppias
sillä lailla. Että kiinnostaa enemmän lukeekki. - - ..niinkö nyt rupiaa
tuntumaan että tää on se oikia ala. (13)*

Toki myös poikkeuksia löytyi kuten mm. erillisestä tapauselosteesta (kpl 9) ilmenee. Lisäksi kaksi opiskelijaa oli työharjoittelukokemusten seurauksena pohtinut koulutuksen suuntautumisen vaihtamista, tosin alan sisällä. Nämä molemmat opiskelijat opiskelivat Kokkolan Ammattiopistossa Ravintolakokkilinjalla ja he molemmat olivat opintojen myötä kiinnostuneet kokkipuolta enemmän tarjoilijan opinnoista ja työtehtävistä siksi, että työtehtäviin kaivattiin enemmän sosiaalista kanssakäymistä asiakkaiden kanssa.

Vaikka myös ammattiopistovalintaa perusteltiin hyötynäkökulmasta ja tulevaisuusorientoituneesti, niin tämä näkökulma korostui etenkin perusteluissa ottaa lukio mukaan toisen asteen opintoihin. Lukion päästötodistuksen koettiin edistävän jatko-opintoihin pääsyä tai helpottavan työn saamista. Myös sosiaaliset tekijät, esim. vanhemmat, olivat vaikuttaneet lukiovalintaan. Lukiovalinnan mukaan ottamista näyttivätkin määrittävän enemmän ympäristötekijät kuin yksilölliset seikat. Savolainen (2001, 28–30) raportoi, että koulutusvalintaa tehdessään yksilö punnitsee saavutettavia hyötyjä ja haittoja ja pyrkii maksimoimaan hyödyt ja tämän laskelmoinnin perusteella

tapahtuu rationaalinen koulutuspaikan valinta. Aineistossani lukion mukanaan tuomat (oletetut) edut olivat painaneet vaa'assa selkeästi haittoja enemmän koulutusvalintaa ratkaistaessa. Tosin suurin osa opiskelijoista (yht. 11¹³) oli kokenut ammattiopinnot lukio-opintoihin verrattuna mielekkäämpinä, osa oli jopa pettynyt ja turhautunut lukio-opiskeluun ja ammattipuolen opinnot kiinnostivat enemmän. Eräs heistä pohti jättävänsä lukiopuolen opinnot kokonaan pois seuraavana vuonna:

...tää lukio ei oo menny läheskään niin hyvin nytte että ei jaksa paljon ees yrittääkkään. - - No lukio on liian tämmöstä, pitää lukee kauheesti ja kaikkia fysiikkaa ja tämmöstä näin, niistä mää en tykkää yhtään. - - Ei oo ollu yhtään intoo opiskella, seiskaa tulee... - - ..Mää en yhtään tykkää lukiosta ni mää en ikinä jaksa olla tunneilla oikein mukana. - - Kyl mää tiesin että tää lukio on sillee vaikeempaa mutta emmää aatellu sen ihan tämmöstä olevan... Et ei osaa mitään... - - Tekis mieli jättää tää koulu.
(12)

Opiskelukokemusten myötä siis koetut haitat, esim. opintojen raskaus, epäonnistumiset, työskentelytavat ym. olivat osalla opiskelijoista osoittautuneet koettuja saavutettavia hyötyjä suuremmiksi. Muutenkin lukio nähtiin ammattiopistoa vaativampana ja raskaampana ja opiskelu ammattipuolella *rennompana*.

Samanlainen hyötynäkökulma tuli ilmi kysyttäessä syitä kahden tutkinnon yhdistämiseen. Perustelut ammatilukiovalinnalle olivat osin päällekkäisiä lukiovalinnan ja ammatinvalinnan perusteluiden kanssa. Lisäksi toiset opiskelijat painottivat ammattipuolen ensisijaisuutta koulutusvalinnassaan ja toiset lukiota, mutta näiden yhdistämisen hyödyt liittyivät koulutusajan lyhenemiseen, jatko-opintojen ja työmahdollisuuksien paranemiseen, harrastuneisuuden toteuttamiseen ja suojautumiseen epävarmaa tulevaisuutta vastaan. Ammatilukioon oli tultu, koska tutkintojen yhdistämisestä koettiin olevan enemmän hyötyä kuin pelkän yhden tutkinnon suorittamisesta. Koulutusvalinta oli suurimmalla osalla opiskelijoita rationaalisen päätöksenteon tulos, jossa kuitenkin ympäristötekijöillä eli koetuilla hyödyillä ja arvostuksilla oli suuri merkitys.

¹³ Opiskelijat: 2, 4, 6, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 16 ja 18.

8 KOULUKOKEMUKSET

Ammattilukiolaisten kokemuksia opiskelusta kartoitin sekä syksyllä 2004 että keväällä 2005. Kevään haastatteluissa kokemuksia oli karttunut enemmän ja siten kertomistakin oli enemmän. Opiskelijoiden kokemuksia kysyessäni olin kiinnostunut selvittämään paitsi odotusten toteutumista, myös tyytyväisyyden ja tyytymättömyyden aiheita sekä sitä, miltä toisaalta ammattipuoli ja toisaalta lukio oli tuntunut ja millaisena kahden tutkinnon yhdistäminen koettiin. Kysyin opiskelijoilta näkemyksiä etenkin opiskelusta, käytännön järjestelyistä, sosiaalisista suhteista, opinto-ohjauksesta, ammattipuolen ja lukion yhteensopimisesta eli siitä tukevatko ammattipuolella opitut asiat lukio-opintoja ja toisinpäin. Tiedustelin mielipiteitä myös oppilaitosten välisestä yhteistyöstä ja tiedotuksesta. Analyysiin nostin mukaan myös asioita, jotka nousivat näiden teemojen ulkopuolelta.

8.1 Ammattilukioon kohdistetut odotukset ja niiden toteutuminen

Ammattilukio-opintoihin kohdistettuja odotuksia selvitin opiskelijoilta syksyn 2004 haastatteluissa. Tällöin opiskelijoilla oli vasta yksi jakso opinnoistaan takana. Pääasiassa ammattilukio-opinnot oli aloitettu ammattiopistoissa, jonka vuoksi kokemusta lukio-opiskelusta ei vielä ollut. Kokonaiskuvaa ammattilukio-opiskelusta ei täten vielä ollut muodostunut. Kevään 2005 haastatteluissa selvitin olivatko syksyllä mainitut odotukset toteutuneet. Kovin suuria yllätyksiä ensimmäisen vuoden opintojen aikana ei ollut tullut, vaan suurimmaksi osaksi odotukset olivat toteutuneet hyvin. Myös Kotkan ammattilukiolaisten ennakko-odotukset olivat vastanneet hyvin todellista opiskelua (Järvinen 2000, 44). Vain yksi haastateltavistani kertoi koulutuksen olleen aivan erilaista kuin oli odottanut¹⁴.

Opiskelu tulee olemaan rankkaa. Opiskelijoilla oli hyvin erilaisia odotuksia ammattilukiosta. Päälimmäinen odotus ammattilukio-opiskelusta vasta koulunsa aloittaneilla opiskelijoilla oli kuitenkin se, että opintojen odotettiin olevan rankkaa, raskasta, tiivistä, kiireistä tai vaikeaa, kun opinnoissa yhdistyy kahden tutkinnon

¹⁴ ks. myöhempi analyysi erään koulutuksen keskeyttäneen ajatuksista (luku 9).

suorittaminen suhteellisen lyhyessä ajassa. Uskottiin, että opintojen edistymisen eteen joutuu tekemään enemmän töitä kuin yhtä tutkintoa suorittaessa:

...ehkä se lukio jännittää eniten, että onko se hirveen vaikeeta... (1)

No siis, kaikki sanoo että tää oon tosi rankka ala, että tulee olemaan rankat neljä vuotta. (2)

...meillä on nykki niin tiivistä tuo opiskelu. Kyllä siinä kiire tulee, että ei paljon muita harrasteita pysty ottamaan... (13)

Etenkin lukio-opiskelun odotettiin olevan raskasta. Tätä perusteltiin sillä, että lukiossa opiskellaan enemmän eri aineita ja toisin kuin ammattipuolella lukiossa pitää lukea enemmän. Odotettiin myös, että läksyjä tulee lukiosta enemmän kuin ammattipuolelta. Ammattiopisto-opiskelun odotettiin olevan jokseenkin helpompaa kuin lukio-opiskelun:

...lukiossa on varmaanki aika raskasta - - että täällä [ammattipuolella] on sitte mun mielestä helpompaa sillee koska tulee niinku periaatteessa lukiossa on niin paljon monia aineita et se on aivan minimaalista mitä tulee täällä... (17)

Tämä odotus lukion vaativuudesta ja ammattiopiston helppoudesta tukee aiemmin saatuja tutkimustuloksia, joiden mukaan lukiota yhä edelleen arvostetaan ja pidetään vaativampana kuin ammattiopistoa ja ns. lahjakkaampien opiskelijoiden etuoikeutena (mm. Savolainen 2001, 120–126; Järvinen 2000).

Osa opiskelijoista oli joutunut muuttamaan ennakkokäsityksiään ammatilukio-opiskelusta. Niillä, jotka olivat joutuneet muuttamaan odotuksiaan koulutuksesta, kokemukset koulutuksen työläydestä vaihtelivat. Muutamalle opiskelijalle opiskelu oli osoittautunut odotettua vaikeammaksi. Erityisesti lukio-opiskelun raskautta oli pelätty, mutta muutama oli odottanut myös ammattipuolen opintojen olevan rankkoja. Yllättävää opintojen vaikeutta kuvattiin mm. seuraavasti:

Kyl mää tiesin että lukio on sillee vaikeempaa mutta emmää ajatellu sen ihan tämmöstä olevan - - tekis mieli jättää tää koulu...(12)

Kyllä se lukio on vähän vaikeempaa nuo lukuaineet mitä yläasteella että kyllä se vaikeus ehkä yllätti vähän.(13)

Näistä muutamasta opiskelijasta, jotka olivat selvästi kokeneet koulutuksen vaikeammaksi kuin osasivat odottaa, yksi jätti koulutuksen kesken jo syksyllä ja toinen harkitsi koulutuksen kesken jättämistä kevään haastattelussa. Sen sijaan jotkut opiskelijat olivat kokeneet opinnot helpommiksi kuin olivat osanneet odottaa:

...yllättävän helppoo - - alkuodotuksista huolimatta...(5)

...Kyllä se on ollu [vaativaa].. No ei ehkä kaikki aineet [lukiossa] oo niin vaativia mitä mää luulin niinkö oli biologia ja tämmönen ni siihen sai oikeen panostaa,[mutta] ruotsi on kauheen heleppoo. (15)

Odotukset lukiosta ja ammattiopistosta. Erityisesti lukiosta opiskelijoilla oli ennakko-odotuksia, sillä suurin osa haastateltavista oli aloittanut oppivuotensa ammattipuolen opinnoilla, mutta lukio-opinnot olivat vielä edessäpäin. Lukio rinnastettiin usein yläasteeseen. Lukion odotettiin olevan samanlaista kuin yläasteella, mutta vaikeempaa. Haastatteluista oli pääteltävissä, että tällä tarkoitettiin lukion ja yläasteen teoriapohjaisia reaaliaineita, oppikirjapainotteista opiskelua ja perinteistä luokkahuonetyöskentelyä. Toisaalta eräs opiskelija odotti lukion olevan aivan erilaista kuin yläasteella, koska lukio-opiskelun uskottiin olevan vaikeempaa.

... vähä sama ko menis taas koulun penkille yläasteelle...(4)

Emmää tiä sitte onko se niinkö vaikeempaa vai.. niin että.. ko kaikki sanoo kumminki että se on ihan erilaista ko yläasteella...(1)

Lukiosta odotettiin valkolakin ja ylioppilastodistuksen lisäksi myös muita materialistisia seikkoja ja kvalifikaatioita. Näitä olivat mm. odotukset siitä, että pääsisi

kursseista läpi, saisi hyviä numeroita ja *hyvät paperit* koulusta. Kaikki opiskelijat eivät kuitenkaan olleet olleet tyytyväisiä opintosuorituksiinsa etenkin lukiopuolella.

Ammattipuolen opiskelulta odotettiin pääasiassa, että saisi valmiudet ja taidot työelämässä toimimiseen ja valmistuisi oman alansa ammattilaiseksi. Eräs opiskelija odotti ammattikoulun puolen myös olevan *enemmän opiskelua* kuin lukiopuoli. Tällä hän tarkoitti sitä, että ammattipuolella tavoitteena on selkeästi oppia käytännön työelämässä tarvittavia konkreettisia taitoja, toisin kuin teoreettisemmaksi koetussa lukiossa. Opiskelijat pitivät yleisesti ammattiopistoa kouluna, jossa harjoitellaan käytännön työtehtäviä ja opiskellaan käytännön kautta ja lukiota sen sijaan yleissivistyksen opinahjana, jossa opiskellaan teoreettisempia asioita käsitteellisellä tasolla. Nämä käsitykset vastaavat myös yleisesti lukiolle ja ammattiopistoille opetussuunnitelmien perusteissa määriteltyjä tehtäviä ja painotuseroja (mm. Nuorten lukio-koulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2003 ja Sosiaali- ja terveystieteiden opetussuunnitelman perusteet 2001). Odotukset ammattipuolen leppoisuudesta ja käytännönläheisyydestä ja toisaalta lukiopuolen lukemispainotteisuudesta ja teoreettisuudesta olivat suurimmalla osalla opiskelijoita toteutuneet.

Opintojen monipuolisuus ylläpitää motivaatiota. Moni ammatillukiolainen odotti kahden tutkinnon jaksojen vaihtelun luovan jaksamista ja motivaatiota erityisesti lukio-opiskeluun. Ajateltiin, että opiskelu on mielekkäämpää jaksotuksen ansiosta ja että jaksot tuovat opintoihin vaihtelua ja piristystä. Täten sellaisetkin opiskelijat kokivat jaksavansa kunnialla kaksoistutkintonsa loppuun asti, jotka eivät pitäneet itseään *lukutoukkina* eli siis keitä lukio-opintojen *kova lukeminen* ei motivoinut ja ketkä kokivat olevansa enemmän käytännön kautta oppijoita:

...mää oon semmonen ihminen että mää en jaksa lukee lukioo kerralla ni niinku jaksosta toiseen läpi ku mulle tulee semmonen että mää tympäänny - - sillee musta parempi ko tulee käytäntö, koska mää tympäänny siihen että jos mää vaan istun luokassa tunnista toiseen 8 tuntia melkeen yhteen putkeen... (17)

No kyllä mää uskon että mää jaksan, koska ne on näin jaksotettu... (8)

Odotukset ammatilukio-opiskelun tuomasta vaihtelusta olivat toteutuneet. Myös Heikkilän (1993) tutkimuksessa opiskelijat odottivat kaksoistutkinnon tuovan opintoihin vaihtelua ja nämä odotukset olivat toteutuneet. Opiskelijat olivat kokeneet kahdessa oppilaitoksessa opiskelun pääosin motivoivana ja piristävänä. (Heikkilä 1993, 19–20.)

Yksilölliset, myönteiset odotukset. Erilaisia yksilöittäin vaihtelevia, koulutukselle asetettuja positiivisia odotuksia olivat mm. että opintojen myötä tarjoutuisi mahdollisuus oman harrastuksen jatkamiseen ja siinä kehittymiseen lukion ohessa sekä pärjäämiseen koulun sosiaalisissa suhteissa. Haastatelluista suuri osa oli opintojen myötä muuttanut ensimmäistä kertaa omaan asuntoon ja osa heistä oli muuttanut ”soluasuntoihin” tai asuntolaan, jossa oli opittava koulun säännöt myös vapaa-ajalla toimiessa ja tultava toimeen uusien, samassa taloudessa asuvien ihmisten kanssa.

Opetukseen kohdistuvia odotuksia oli myös. Eräs opiskelija toivoi, että huolimatta mahdollisesta kiivaasta opiskelutahdista olisi kuitenkin mahdollisuus syventyä asioihin ja että saisi *asiallista* opetusta. Lukion odotettiin myös olevan helpompaa, kun pakollisia aineita ei olisi niin paljon kuin normaalissa lukiotutkinnossa. Pelosta huolimatta opiskelijat odottivat opintojen sujuvan hyvin ja osa mainitsi hyvän luokkailmapiirin tuoneen varmuuden siitä, että hauskaa tulisi olemaan.

Myös nämä yksilölliset odotukset olivat toteutuneet hyvin. Opiskelijat mainitsivat mm. että suomen kielen opiskelu opintojen ohessa oli toteutunut, odotusten mukaisesti ammattipuolen opinnoissa oli ollut hauskaa, työharjoitteluissa oli saanut soveltaa enemmän omia tietoja ja taitoja ja asuntolassa oli tultu toimeen muiden opiskelijoiden kanssa. Seuraavanlaisia ”pienempiä” yllätyksiä ensimmäisen lukuvuoden aikana oli kuitenkin ilmennyt. Työharjoittelujaksojen alkaminen varhain opintojen alussa oli yllättänyt erään opiskelijan. Kaikille ammatilukiolaisille käytännön järjestelyt eivät myöskään olleet olleet aivan selkeät opintojen alussa. Eräs opiskelija oli nimittäin luullut, että lukio-opinnot käydään tavallisessa lukiossa jaksotuseriaatteella luokattomasti, eikä oman kaikkien alojen opiskelijoista koostetun ammatilukioryhmän kanssa ammattiopistolla. Pettymys oli myös se, että opiskelijan mukaan kaikkien terveydenhoitoalaa opiskelevien ammatilukiolaisten tulisi toisena opiskeluvuonna valita sama suuntautumisvaihtoehto. Näin siksi, että ammatilukioryhmä käy oman alansa opintoja luokkamutoisesti eikä siis useammalle pienelle oppilasryhmälle ole mahdollista järjestää erikseen suuntautumisopintoja.

8.2 Tyytyväisyyden ja tyytymättömyyden aiheet ammatilukiossa

Pääosa opiskelijoista oli sitä mieltä, että ammatilukio-opinnot oli järjestetty kaiken kaikkiaan hyvin ja järjestelyt toimivat varsin mainiosti. Toki opintojen edetessä oli havaittu myös joitakin epäkohtia ja keksitty pieniä parannusehdotuksia (ks. myös liitteenä 8 oleva kooste opiskelijoiden kokemista ammatilukion hyvistä puolista ja epäkohdista).

8.2.1 Kokemukset opiskelusta

Jaksotus oli toiminut opiskelijoiden mielestä hyvin ja pitänyt yllä motivaatiota.

Toisaalta aivan kaikki eivät jaksotuksestaan pitäneet. Opetus koettiin tasokkaana, osittain jopa yksilön erittäin hyvin huomioivana ja opinto-ohjausta pidettiin hyvänä.

Erytisen positiivisena nostettiin esiin seuraavia opiskeluun liittyviä asioita. Opiskelu oli koettu pääosin monipuolisena ja mukavana ja ajoittaisesta raskaudesta huolimatta koettiin, että opinnot valmentavat hyvin todelliseen työelämään. Myös opettajat ja opiskelutoverit mainittiin mukavina huolimatta muutamista ongelmista. Työmäärä koettiin pääosin sopivana ja työpäivät hyvän pituisina, vaikka tästä oli myös eriäviä mielipiteitä:

Mää aattelin että se[opiskelu] ois ollu oikeestaan vähän helepompaa, mitä mä luulin ja tota niinni siinä mielessä että nää on niin pitkiä nää tunnit, et se on vaikee keskittyä aina joka tunti niinkö kokonaan ja sitte ko joka päivä on joka aineita ni se on hankalaa sitte että tuntuu että alakaa, nukahtaa melekeen viimisellä, ei pysy hereillä. - - Ne on ihan täysmittanen [oppitunnit] 60 minuuttia - - ko yleensä on 45 minuuttia, välitunnit on lyhyitä ni sitä ei jaks enää. (15)

Negatiivisina asioina esille nostettiin työmäärän ajoittainen liiallisuus, käytännön työtehtävien raskaus ja ylityöt, läksyjen paljous ja ongelmat joidenkin opettajien kanssa. Kerron näistä seuraavassa tarkemmin.

Opintojen jaksotus ja pituus. Erytisesti lukio- ja ammattijaksojen vaihtumiseen oltiin tyytyväisiä. Jaksotus piti yllä motivaatiota ja jaksamista. Se toi opintoihin toivottua vaihtelua.

Se on justiin hyvin jaksotettu sillee et tulee justiin se vaihtelu siinä. Et niinku se ois ollu aika tylsää jos niinkö ne ois ollu esim. vaikka ne lukiojaksot kaks peräkkäin jaksoo, mutta ko ne on sillee laitettu että ne ei oo peräkkäin, ni se on sillee että vähän lisää mielekkyyttä ja motivaatiota.

(2)

Myös Heikkilän (1993, 20) tutkimuksen nuoret pitivät kaksoistutkinnon tuomaa vaihtelua pääasiassa motivoivana.

Opiskelijat kokivat kuitenkin eri tavoin lukio- ja ammattijaksot ja niiden mielekkyyden. Toisille lukiojakso ammattiopistojaksojen välissä oli helpotus ja rento välivaihe ja toiset opiskelijat kokivat asian päinvastoin. Opiskelijasta riippuen joko lukio- tai ammattiopiston jakso koettiin helpompana, mielekkäämpänä tai rennompana. Myös opetukseen oltiin pääosin tyytyväisiä ja sitä pidettiin tasokkaana.

Koulutuksen pituus mainittiin yhtenä opintojen haittapuolena etenkin silloin jos suunnitelmissa oli alan vaihto tai jatko-opinnot kaksoistutkinnon jälkeen. Pelkästään lukio- tai ammattitutkinnon suorittaminen olisi kestänyt vain kolme vuotta, mutta ammattilukio-opinnot neljä vuotta. Huonona puolena pidettiin myös sitä, että muut samankäiset yhden tutkinnon suorittajat valmistuvat tutkinnostaan vuotta aiemmin kuin ammattilukiolaiset.

Valinnaisaineiden tarjonta. Valinnaisten aineiden kohdalla koettiin jonkin verran epäkohtia, vaikka suurin osa oli tarjontaan tyytyväisiä. Valinnaisia aineita ei mahtunut kovin paljon lukujärjestykseen pakollisten aineiden paljoudesta johtuen tai jos sopikin, ne pidensivät oppilaiden mukaan työpäiviä huomattavasti ja tekivät opinnoista raskaammat. Opiskelijat kokivat myös, ettei heille tarjottu kaikkia sellaisia valinnaisaineita, joita pelkkää lukiota käyvien opiskelijoiden oli mahdollista valita. Toisaalta ja ehkä juuri tästä johtuen muutama opiskelija oli huomannut, että vaikka valinnaisia kursseja oli suhteellisen hyvin tarjolla, niin silti itseä kiinnostavia kursseja, kuten taideaineita ei ollut mahdollista valita. On tosin todettava, että opintojen alussa käydään pääasiassa pakollisia kursseja ja vasta opintojen loppupuolella valinnaisuus lisääntyy.

Luokkamuotoisesta opiskelusta johtuen kaikkien opiskelijoiden ei myöskään ollut mahdollista valita suuntautumistaan ammattiopistossa ja muutenkin kurssivalintojen täytyi olla suhteellisen samat kaikilla. Valinnaisaineita on luokkamuotoisuuden vuoksi mahdollista tarjota vain enemmistön kiinnostuksen mukaan, jolloin yksilölliset toiveet

saattavat hukkoa ”massaan”. Tämä ongelma todennäköisesti poistuisi, mikäli ammatilukiolaiset voisivat suorittaa opintojaan luokattomasti ammatilukiassa. Aiemmissa tutkimuksissa onkin saatu tuloksia, joiden mukaan luokkamuotoinen lukio-opiskelu luo tyytymättömyyttä omien vaikutusmahdollisuuksien vähetessä (Väljjarvi & Tuomi 1995, 28–29).

Koettiin, että opiskelu olisi mielekkäämpää, jos pakollisia aineita olisi vähemmän ja valinnaisia enemmän, sillä tietyt oppiaineet eivät aina yksinkertaisesti jaksaneet kiinnostaa opiskelijoita tai menettivät opintojen myötä kiinnostavuutensa, jolloin myös tyytymättömyys opiskeluun lisääntyi. Myös Kotkan ammatilukiolaiset esittivät parannusehdotuksena sen, että valinnaiskurssien määrää lisättäisiin (Järvinen 2000, 54).

Lukio-opintojen raskaus. Lukiossa opiskelu koettiin usein työtapojen ja oppisisältöjen vuoksi raskaampana ja työläämpänä. Erityisesti läksyt ja koeviikot lisäsivät opiskelijan työmäärää ammatipuoleen verrattuna. Opiskeltavien aineiden paljous ja vaikeus koettiin myös raskaina. Tyytyväisyyden kannalta olisi oleellista, että opiskelija kykenee vastaamaan oppilaitoksen vaatimuksiin. Mikäli opiskelija ei koe voivansa kykyjensä perusteella suoriutua astetuista haasteista saattaa hän kokea olevansa väärässä paikassa, joka ei vastaa hänen persoonallisuuttaan (vrt. Holland 1985). Tällöin seurauksena saattaa olla opintojen keskeyttäminen. Esimerkiksi Heikkilän (1993, 27) tutkimuksessa yksi keskeisimmistä syistä kaksoistutkinto-opintojen keskeyttämiselle oli juuri liian vaikeilta tuntuvat oppiaineet. Tietyt aineet saattoivat tuottaa opiskelijoille hankaluuksia, josta oli seurauksia myös opintojen kokonaisuormittavuuden kokemiselle.

Opinnoissa edettiin opiskelijoiden mielestä nopeasti ja ehkä tästä johtuen eräs opiskelija totesi, että ammatipuolella oppii paremmin vaikka lukiossa pitääkin *opiskella* enemmän. Usein koettiin myös, että lukio-opetus oli liian teoreettista. Opetuksessa valmentauduttiin ylioppilaskirjoituksiin ja edettiin kirjan mukaan, kirjoitettiin paljon, eivätkä opettajat osanneet haastateltavien mielestä kertoa samaan tapaan esimerkkejä todellisesta elämästä kuin ammatipuolella. Oppituntien pituus ja jatkuva istuminen ja kuunteleminen koettiin myös väsyttävänä. Lukiojaksot koettiin pääosin melko raskaina, väsyttävänä, jopa tylsinä ja lukio-opintojen aikana usein odotettiin ammattijaksoja.

Täällä [lukiossa] on, kauheesti pitää kirjottaa ja sitte just ko äidinkielessä pitää tota ni tehä kaikkia aineita ja aineistoaineita ja pitää siihen kirjottamiseen [yo-kirjoituksiin] valmistautua niinku jo ensimmäisenä

*vuonna - - ja yksi tunti kestää 60 minuuttia - - tää on niinku tosi raskasta
- - että tässä tulee niin paljon varsinki töitä...(18)*

*Tää lukio nyt on ollu vähän hankalampaa ja tässä on sitä teoriaa niin
paljon, että se on vähän siinä mielessä tylsää, mutta kyllä se nyt menee. - -
No kauppiksessa on mun mielestä paljon rennompaa se opetus sillä lailla,
että siellä niinku mieluummin kuuntelee sitä opetusta ja se menee
paremmin päähän, ko täällä sitte on vähä semmosta niinkö puuta se
opetus sillaa justiin, että se on sitä teoriaa koko ajan. Että mää en sillaa
oikeen hirveesti tollasista lukuaineista tykkää.- - ...kyllä se lukio on vähän
vaikeempaa nuo lukuaineet mitä taas yläasteella, että kyllä se vaikeus
ehkä yllätti vähän sillä lailla... (13)*

*Kyllä sitä kauppista oottaa tässä lukiojaksossa. - - ...lukiossa on tosiaan
enemmän pitää opiskella sillaa periaatteessa ko kauppiksessa, mutta kyllä
mää oon kumminki kauppiksessa oppinu paljon. - - ...siellä [kauppiksessa]
ei niin kauheesti niitten kirjojen kans läträtä - - enemmän niinkö puhutaan
tunneilla vaan. Täällä on tämmöstä just vähän niinkö yläasteella, ei
ainakaan heleppoo.(14)*

*On se [ammattipuoli] rennompaa ko lukion puoli, ko se on tavallaan
semmosta käytäntö. - - .. ei ehkä oo niin paljon lukemista. - - ... ja sitte
ne [opettajat] kertoo justiin omia kokemuksia sitte taas lukiossa on teoriaa
ja tämmöstä ja se on oikeestaan niinkö kirjan mukaan. (4)*

Lukion opettajiin oltiin pääasiassa tyytyväisiä muutamista ongelmista huolimatta ja suuri osa opiskelijoista piti lukio-opetusta tasokkaana, jopa tasokkaampana kuin oli odottanut. Joku oppilaista kuitenkin koki, että lukiossa oltiin tiukempia opiskelijan näkökulmasta turhien asioiden, kuten myöhästymisten suhteen.

Ammattiopiston käytännönläheisyys opiskelun mielekkyyttä lisäävänä tekijänä. Kokemukset ammattipuolesta olivat lähes poikkeuksetta myönteisempiä kuin lukiosta. Mielekkyyttä ammattipuolella lisäsivät opiskeltavat sisällöt ja työtavat. Ammatilliset oppiaineet kiinnostivat lukioaineita enemmän, jolloin myös motivaatio opiskeluun oli suurempi. Ammattipuolta pidettiin rennompana, leppoisaampana, helpompana ja

mukavampana kuin lukio-opintoja, mutta silti koettiin, että ammattipuolella oli opittu paljon taitoja ja tietoja, joita voisi suoraan soveltaa tulevaisuudessa käytännön työtehtävissä. Ammattipuolen opinnot ja työskentelytavat koettiin mielekkäämpinä erityisesti käytännönläheisyytensä ansiosta. Koettiin, että teoria käy paljon ymmärrettävämmäksi ja helpommin sisäistettäväksi, kun asioita voidaan välittömästi kytkeä käytäntöön esim. työharjoitteluiden kautta.

...auttaa mun mielestä paljon enemmän ko käyään tunnilla [ammattipuolella], kirjotetaan joillaki tunneilla ihan helvetisti - - sitte tuut tänne asiat niinkun käytännössä. Sen sisäistää paljon paremmin, sen tajuaa mikä merkitys sillä sitte on käytännössä. (17)

On se rennompaa ko lukion puoli, ko se on tavallaan semosta käytäntöä. Muutenki osaa niitä asioita sillee luonnostaan. - - Ja välttämättä ei tarvi kaikkia oppia kirjasta ko tietää mitä on tunnilla tehty. - - ...ei ehkä oo niin paljon lukemista. (4)

...lukio on ollu lähinnä rankkaa mutta muuten niinku on ollu tosi kiva vuosi ainaki ammatillisten opintojen puolella. - - Ammattikoulussa meillä ei oikeestaan tuu läksyjä, mut sitte lukiossa taas tietenkii nii se on joka päivä sitä että istuu samalla paikalla sen kuus-seittemän tuntia ni se käy aika tylsäks välillä. - - ...ei oo ollu amiksen puolella vaan sitä että istutaan... (2)

Muutama opiskelija mainitsi ammattiopisto-opetuksen olevan yksilöllisempää kuin lukiossa, jolloin henkilökohtaisiin tarpeisiin kyettiin vastaamaan paremmin. Kuitenkin myös ammattiopiston opetuksessa koettiin epäkohtia. Joku koki myös ammattiopiston oppitunneilla etenemisen liian nopeana. Ja erään opiskelijan mukaan opetus oli *kaavoihin kangistunutta*, jolla hän tarkoitti sitä, ettei opiskelijan ollut mahdollista soveltaa oppimaansa, vaan opettajan antamia ohjeita tuli seurata tarkasti.

...siellä on hirveen tarkat säännöt sillee että mitä niinku voi tehdä... - - ... että sais vähä niinkö itte tehdä enemmän eikä pelkästään ohjeitten mukaan. Että sillee, että sais olla oma-aloitteisempi ehkä (1)

Opiskelun yläastemaisuus ja työmäärä. Ammattilukio-opiskelu rinnastettiin usein aiempiin kokemuksiin koulusta eli yläasteopiskeluun. Toiset pitivät opiskelua samankaltaisena kuin yläasteella, erityisesti lukio lukuaineidensa pohjalta rinnastettiin yläastemaiseen opiskeluun. Ammattipuoli sen sijaan koettiin hyvinkin erilaisena kuin yläasteella käytäntöpainotteisuutensa vuoksi.

Se on samaa opiskelua lukiossa mitä on ollu yläasteella - - sillee siis samoja aineita ja täällä [ammattiopiston puolella] on niinku käytäntöä ja tämmöstä. (9)

Kuitenkin toiset korostivat opiskelun erilaisuutta peruskouluun verrattuna. Ammattilukio koettiin raskaampana ja enemmän itsenäisyyttä vaativana kuin yläaste. Toisaalta eräs opiskelija kertoi ammattilukion tuntuvan rennommalta kuin yläaste. Tällä hän tarkoitti juuri opintojen itsenäisyyttä ja *holhoamisen* puuttumista. Ehkäpä juuri itsenäisempi opiskelu teki ammattilukio-opiskelusta myös motivoivampaa, jolloin asioita *ymmärtääki paljon paremmin* kuin yläasteella ja opettajatkin tuntuivat mukavammilta. Vaikutti siis siltä, että opinnot koettiin mielekkäämpänä verrattuna yläasteopiskeluun juuri siksi, että opiskelijat saivat huolehtia itse omasta opiskelustaan. Toisella asteella opinnot muuttuivat peruskouluun verrattuna paljon itsenäisemmiksi. Opintojen vaatima itsenäisyys saatettiin kuitenkin kokea myös liiallisena. Tämä oli yksi keskeinen syy eräälle opintonsa keskeyttäneelle (11). Toisaalta osa opiskelijoista piti opintojen etuna sitä, ettei kaikista asioista joutunut huolehtimaan itse, vaan että asiat oli suunniteltu ja tehty valmiiksi. Esimerkiksi opiskelijan lukujärjestys oli suhteellisen valmiiksi tehty ja luokkahuonettakaan ei joutunut vaihtamaan oppituntien välillä.

Opintojen alussa, syksyllä 2004, moni opiskelija koki opintojen vielä olleen *rentoa*. Kokemusten karttuessa opintojen kuormittavuus pantiin kuitenkin merkille. Heikkilän (1993, 27) NUKO-raportissa suurin syy kaksoistutkinto-opintojen keskeyttämispäätökseen oli opiskelijoiden mukaan lisätyö, joten opiskelijoiden kokemukset opiskelun kuormittavuudesta on tärkeää ottaa huomioon koulutusta kehitettäessä.

Ammattilukio-opiskelun haittana pidettiin sitä, että lyhyessä ajassa täytyy sisäistää ja opiskella kahden tutkinnon asiat. Opiskelijat osasivatkin ennakoida mahdollista kiirettä ja kotiläksyjen suurta määrää. Raskaina pidettiin usein nimenomaan pitkiä koulupäiviä. Myös Kotkan ammattilukiolaiset toivoivat lyhyempiä koulupäiviä

(Järvinen 2000, 54). Osa opiskelijoista piti ammatilukiolaisten työpäiviä pidempinä kuin yhtä tutkintoa suorittavien ammattiopistolaisten tai lukiolaisten päiviä. Toisaalta päivän pituuden kokemiseen vaikutti myös se opiskeltiin ammatti- vai lukiopuolella ja kumpi näistä koettiin mielekkäämpänä. Lukiojaksot, joiden opiskelu usein koettiin tylsänä, liian teoreettisena ja *paikallaan istumisena* tuntuivat pidemmiltä kuin ammattijaksot, joissa oli paljon käytäntöä.

Toisaalta ne ammattiopistot, joissa opintoihin kuului jatkuvaa työssäoppimista, koettiin lähes poikkeuksetta raskaina. Työmäärä oli käytännön töiden vuoksi suuri, sillä opintoihin kuuluivat pitkin päivää suoritettavat työt kennelillä, tallissa, navetassa tai pellolla, jotka usein jatkuivat jopa normaalin koulupäivän ulkopuolella ja loma-aikoina. Toisaalta suhtautuminen tähän työmäärään vaihteli. Osa piti sitä luontevana osana opintoja, joka opetti tulevaisuuden työrytmiin ja käytäntöön mitä parhaiten, mutta osa koki työnteon selkeästi liian raskaana. Esimerkiksi opintonsa keskeyttänyt opiskelija (11) odotti lukiojaksojen olevan mukavampia ammattijaksojen sijaan nimenomaan ammattipuolen töiden kuormittavuuden vuoksi. Hänen mielestä opiskelu jommassakummassa oppilaitoksessa kärsii tahtomattakin liiallisen työnteon vuoksi. Eräs opiskelija (5) mainitsi kuitenkin, että kun oikeaan tahtiin on päässyt, niin kaikki on sujunut hyvin.

Opiskelijat olivat kuitenkin myös sitä mieltä, etteivät opinnot varmasti kovinkaan paljon eroa yhtä tutkintoa suorittavista ja että työmäärä on kutakuinkin sama. Huolimatta siitä, että opiskelu koettiin toisinaan raskaana, sitä pidettiin normaalina opiskeluun kuuluvana tuntemuksena. Opintojen raskautta pidettiin toissijaisena siitä saatavaan hyötyyn, eli kahden tutkinnon saamiseen nähden. Myös se, kuinka paljon opiskelijan oli tapana panostaa opiskeluun, vaikutti työmäärän kokemiseen:

...ehkä se [työmäärä] on ihan sopiva - - Joskus kyllä tuntuu että on kyllä liikaa että ei mitään muuta kerkee sinä päivänä tehdä ko koulua. Seki on vähä että miten sen ottaa että kyllä mulla nyt meiänki luokalla on semmosia jotka mää, ei varmaan ko, saattaa olla ettei minuuttiakaan tuhulaa vapaa-aikana kouluun...(14)

No se olis [rankkaa] jos mää haluaisin, tai sillee että mää justiin, mää en tykkää yhtään tuosta lukiosta ni mää en ikinä jaksaa olla tunneilla oikein mukana - - ei se ny sinänsä oo rankkaa (12)

Usein ne opiskelijat, joiden opintoihin ei kuulunut jatkuvaa työssäoppimista, eivät kokeneetkaan ammattiopiston puolta kovin raskaana, vaan päinvastoin: ammattipuoli koettiin mielekkäämpänä kuin lukion teoreettinen opiskelu. Opiskelijoiden kommenteissa siis vaihteli se, millaiset asiat koettiin kuormittavina, samoin kuin suhtautuminen opintojen raskauteen. Jarvis (1987) toteaaakin, että kokemukset saavat merkityksensä yksilön kautta, joten kokemusta ei ole ilman kokijaa. Yksilöt tulkitsevat samatkin tilanteet eri tavoin omien kognitioiden, emootioiden, fyysisten kykyjensä ja minäkäsityksensä kautta. (Jarvis 1987, 70.)

8.2.2 Suhteet muihin opiskelijoihin ja opettajiin ammattilukiossa

Suhteet muihin opiskelijoihin koettiin pääosin myönteisinä ja hyvinä. Jotkut opiskelijat korostivat erityisesti hyvää ”luokkahenkeä” ja sosiaalisten suhteiden merkitystä opiskelussa jaksamisessa. Erityisesti ammattipuolen opiskelijoihin koettiin suurta yhteenkuuluvuutta. Näin etenkin niissä ammattilukiolinjoissa, joissa opinnot oli aloitettu nimenomaan ammattipuolella.

Meillä on aivan mahtava luokka, emmää ehkä seki on yks syy ettei ikinä lähtis pois, että meillä on niin kiva luokka. (1)

Eräs Perhon ammattilukion opiskelija tosin kertoi, että suhteet ammattiopiston puolella muihin opiskelijoihin ei olleet kovin hyvät, vaan sosiaalisia suhteita oli solmittu ennemmin lukion puolelle. Tämä opiskelija koki että opintojen aloittaminen lukion puolella vaikeutti suhteiden luomista muihin ammattiopiston opiskelijoihin, jotka olivat ehtineet jo *ryhmäytyä*, kun ammattilukiolaiset saapuivat ammattiopiston puolelle:

... mistä mä en sillee tykänny kauheesti oli sillee että tullaan tänne ja alotetaan lukiojaksolla, siinä on tietysti se haitta että ku me tullaan lukiolta tänne ni ja täällä on jo muodostunu ne ryhmät - - me ei sillee sovita, me ei kaikki sillee enää pysty sopeutuun niinkö niitten poppooseen...(17)

Moni ammattilukion kokkolalaisista opiskelijoista koki ongelmia sosiaalisissa suhteissa silloin, kun eri ammattialojen opiskelijat on koottu yhdeksi ryhmäksi. Ryhmät olivat muodostuneet jo ensimmäisillä ammattilinjan jaksoilla ja tällöin lukiojaksoilla

opiskelijat viihtyivät enimmäkseen omissa ammattiopistoryhmissään, syntyi siis ”kuppikuntia”. Toisaalta kaikki eivät tätä kokeneet ongelmallisena tai haittana, mutta osa opiskelijoista olisi mieluummin ollut tutumpi myös muiden alojen ammattilukiolaisten kanssa:

...ne kaupplaiset on niinkö erikseen ja me ollaan kaikki kokit o yhdessä ja sitte on kolme pukuompelijaa liihottaa jossain omissa porukoissa. Ei kukaan juttele toisille yhtään mitään, se on sillee että ehkä pari sanaa vaihtaa. - - No ois se [parempi ryhmähenki lukioryhmän kesken] kivempaa.. pitää kaikkia esitelmiä ja tämmösiä ni, määki hirveen ujo oon sittekö pitää jonnekki luokan eteen mennä ni sit se ois kivempaa...(1)

Jotkut opiskelijat olivat sitä mieltä, että sosiaalisia suhteita voisi parantaa yhteisten, koulun järjestämien tapahtumien kautta, joita tällä hetkellä on järjestetty hyvin niukasti. Toisaalta muutama opiskelija tyrmäsi kyseisen ajatuksen täysin tarpeettomana. Yhteiset tapahtumat tarjoaisivat kuitenkin mahdollisuuksia uusien ystävyysuhteiden solmimiselle niille, jotka kokevat etäiset suhteet muihin opiskelijoihin ongelmaksi.

Myös suhteet opettajiin olivat ammattilukiolaisten mielestä pääosin hyvät. Kerrottiin mm. että opettajilta voi aina kysyä jos on kysyttävää. Opettajien kerrottiin olevan helposti lähestyttäviä ja jopa positiivisessa mielessä *hassuja*. Kuitenkin joitakin ongelmiakin oli ilmennyt. Eräs opiskelija oli mm. havainnut opettajien taholta ennakkoluuloista suhtautumista ammattilukiolaisia kohtaan. Nämä ennakkoluulot olivat kuitenkin aika myöten hälvenneet. Oli myös havaittu, että jotkut opettajat suhtautuvat epätasa-arvoisesti tiettyihin oppilaisiin.

...ni viime vuonna oltiin kokeiltu sitä lukiojuttua [ammattilukiota] ja kukkaan ei ollu varmaan päässy mitään kursseja sillee oikeen [läpäissyt kursseja] - - Opettajatki oli vähän epäluulosia että mitähän tästä nyt taas tulee...(9)

No joku [opettajat] saattaa olla hieman semmosia - - niinku ei piä tasa-arvosena ja sillee, saattaa olla jotaki että no empä usko tuon niinku

edellytyksiin ja tälle - - saattaa niinkö huomata sillee piilossa olevana sillee, mutta siis, harvemmin kuitenkin että hyvin tulee toimeen kyllä... (6)

Erään opettajan käyttäytyminen oli koettu melko yleisesti jopa suorastaan loukkaavana ja pelottavana. *...sille vähänkään sanoo jotain väärin ni se huutaa kurkku suorana...*(12) Pääosin kuitenkin myös suhteet opettajiin toimivat hyvin. Positiivisina henkilösuhteina mainittiin myös opinnoissa avustavat tutorit sekä ammatilukiolaisia oppilaskunnassa edustavat henkilöt. Myös terveydenhoitoa kiiteltiin.

8.2.3 Tilaratkaisut, asuminen ja ruokailu

Myös lukiopuolen tilojen *ankeus* sai moitteita erityisesti kokkolalaisilta ammatilukiolaisilta. Muista oppilaitoksista Kokkolan Sosiaali- ja Terveysalan oppilaitokseen lukiojaksoille tulevat opiskelijat eivät olleet tyytyväisiä lukion opiskelutiloihin. Koulua tilana pidettiin liian *laitosmaisena* ja *sairaalamaisena*. Kotoisempana koettiin se oppilaitos, jossa opinnot oli käynnistetty ensimmäisellä jaksolla. Joidenkin oppilaiden vastauksista oli myös havaittavissa, että opiskelu tuntuisi mielekkäämmältä jos koulua ei tarvitsisi vaihtaa jakson vaihtuessa.

Niin et mun mielestä se tuntuu jotenki sillee että mikään koulu ei tunnu omalta ko saa rampata sitä väliä ja sitte emmä tiää ois se kivempi että jos kaikki, koko vuosi oltais omassa paikassa sillee, emmä tiää, musta ainaki se ois paljon kivempaa sillee.(2)

...että siitä[Kokkolan Kauppaopistosta] mää ehkä tykkäisin ehkä niinku koulusta niinku enemmän eikä täälläkään [Kokkolan Sosiaali- ja Terveysalan oppilaitoksessa] mitään valittamista mutta tää koulu nyt on vähän tämmönen ankeempi tavallaan, vähän ehkä viihtyisämpi tuo kauppiis... - - On se vähän niinkö sillaa tuntuu enemmän kodilta ko mitä niinkö tämä [Kokkolan Sosiaali- ja Terveysalan oppilaitos] ... (13)

Toisaalta liiallinen tilojen ”kotoisuus” koettiin ongelmana myös sellaisessa tapauksessa, jossa opiskelija oli käynyt peruskoulunsaakin samassa rakennuksessa. Tällöin koulurakennuksen vaihtuminen olisi koettu tervetulleena.

Jotkut tilojen tarjoamat puitteet sitä vastoin nostettiin esiin positiivisena, kuten biljardipöytä, joka tarjosi opiskelijoille mukavia yhdessä olon hetkiä välituntisin ja vapaatunneilla. ATK-luokan käyttömahdollisuutta kello yhdeksään asti illalla pidettiin myös hyvänä.

Omasta lapsuuskodista muutto aiheutti joillekin opiskelijoille oman haasteensa. Oli opittava asumaan asuntolassa outojen ihmisten kanssa ja oli osattava huolehtia itse ruokailusta ym. arkisista askareista. Eräälle opintonsa keskeyttäneelle tämä olikin ollut yksi lopettamispäätökseen johtaneista syistä. Asuntola-asumiseen oli sopeuduttu hyvin, mutta omaa asuntoa silti kaivattiin. Asuntolassa asumisen tiukat säännöt harmittivat joitakin opiskelijoita, sillä yksittäisten opiskelijoiden sääntöjen rikkominen aiheutti *sanktioita perusteettomasti* koko asuntolalle, kuten eräs opiskelija totesi.

Ruokailu oli asia, johon muutama opiskelija oli erityisesti Kokkolan Sosiaali- ja Terveysalan oppilaitoksessa tyytymätön.

...sitte vois pitää vähän pitempi ruokatunti että siinä ehtii just ja just niinku syyä ko siellä on joskus tosi niinku iso jono ja sitte se keittiö ei toimi oikein kunnolla. Että tuota noin siellä on kauhee ruuhka ja sitte se jumittuu välillä kymmeneks minuutiks ainaki. Et se ruoka ei tosiaan oo aina ihan syötävää ko se ehtii jäähtyä ja kaikkee... joskus jää syömättäki... (18)

8.2.4 Kahden oppilaitoksen opintojen yhteensovittaminen

Vastauksista oli havaittavissa, että opiskelijat pitivät lukio- ja ammatillisen puolen opintoja pääasiassa erilaisina ja toisistaan erillisinä: *Kyllähän ne on kaks eri maailmaa, ei siitä pääse mihinkään...* (13) Kuitenkin myös yhteisiä kosketuspintoja oli löydettävissä. Erityisesti oppiaineiden koettiin jossain määrin tukevan toisiaan. Joitakin lähinnä lukion puolella opittuja asioita saattoi hyödyntää ammattipuolen opinnoissa, tosin rajallisesti.

No ehkä tuon äidinkielen sen voi jotenki sillai [hyödyntää Kauppaopiston opinnoissa] mut muuten ne on niinkö kyllä ihan erilaisia. - - Saa on niinku täältä ne peruskäsitteet. Et ne niinku käyttää hyväkseen siellä kauppiksessa. (18)

Lukio-opinnoista koettiin myös olevan hyötyä myöhemmin ammatissa toimiessa. Ammatilukio-opinnot oli opiskelijoiden mukaan siinäkin mielessä hyvin järjestetty, ettei päällekkäisyyksiä oppiaineissa päässyt syntymään. Kurssit joko ammatti- tai lukiopuolella korvasivat osan toisen puolen opinnoista esim. kielissä ja matematiikassa, joten samoja aineita ei tarvinnut lukea eri oppilaitoksissa kahteen kertaan.

Toisaalta muutama opiskelija epäili kaksoistutkinnon tarjoamaa tutkintojen pätevyyttä ja oli huolissaan opitaanko kaikki työelämässä tarvittavat taidot. Esimerkiksi lukiokurssit korvasivat osan ammattitutkintoon kuuluvista oppiaineista ja näiden sisällöt eivät olleet täysin toisiaan vastaavia.

...meillä jää nää ammatilliset opinnot ni ne jää sille vähän vajaiks että ei opita ihan kaikkee mitä mieän ehkä kuitenkin tarvis oppia. - - ...niinku meiän pitäis opetella periaatteessa niinku näin eri kieliks tota ruokasanastoa sun muita ja meille ei oo minnekkään laitettu niitä... (2)

...meillä ei varmaan tuu amiksen puolella ollenkaan niitä, niinkö matikkaa ja tämmöstä eli meillähän on pelkkää niinkö käytäntöä, et emmää tiä missä vaiheessa me opitaan laskeen niitä, kai se pitää jossain vaiheessa tulla.. - - Meillä ei oo ammattisanastoo ollenkaan niinku muilla, meillä on vähemmän keittiötä ku muilla on, meillä ei justiin oo ammatilaskuja olenkaan. (1)

...ei kummastakaan [tutkinnosta] tuu niin hyvää että sää pärjäisit niissä, mut emmää nyt usko että se niin on...(14)

Tämä pelko on paljastunut ainakin Järvisen (2000) tutkimustulosten mukaan aiheelliseksi. Kotkan ammatilukion käyneiden negatiiviset näkemykset koulutuksesta liittyivät nimenomaan siihen, ettei koulutuksen koettu vastaavan tarpeeksi työelämän vaatimuksia opinto-ohjelman ollessa liian tiivis: *Mielestäni omalla kohdallani vähän kumpikin sekä ammattikoulu että lukio kärsivät, koska koulu täytyi käydä kolmessa vuodessa. - - Ammatilukiossa saadut opit eivät välttämättä ole samalla tasolla kuin mitä töissä vaaditaan.* (Mt. 138.) Järvisen tutkimuksen mukaan ammatilukiolaiset olivat myös kokeneet puutteita nimenomaan kielten opetuksessa, vaikka kielitaidon vaatimus työelämässä kasvaa jatkuvasti (Järvinen 2000, 152).

Pelkoja kohdistui parilla opiskelijalla myös ylioppilaskirjoituksissa onnistumiseen. Pelättiin, että ammatilukiolaiset saavat yo-kirjoituksiin huonommat valmiudet kuin normaalilukiota käyvät tai että neljän vuoden aikana opitut asiat ehtii unohtua:

...sit taas siinä on se huono puoli et ku mitä sää oot nyt tänä vuonna oppinu ni muistaako sen vielä sitte neljän vuoden päästä ko siinä on ollu monta taukoa... (11)

...ammattilukiossa tulee sillee vähän kuitenkin niitä kursseja ja sitte ko on kirjutukset ni saattaa olla vähän rankempaa tai tällee...(12)

Myös Heikkilän (1993, 21) NUKO-tutkimuksen opiskelijat mainitsivat kaksoistutkinnon suorittamisen haittoina nämä seikat. Pelättiin, että oman oppilaitoksen opetuksesta jäädyään jälkeen valinnaisuuden hyödyntämisen vuoksi ja pohdittiin kuinka tämä tulee vaikuttamaan ylioppilaskirjoituksissa menestymiseen. Eräs kaksoistutkinnon keskeyttämisen peruste Heikkilän aineistossa olivatkin jälkeenjääneet opinnot omassa oppilaitoksessa (Mt.).

8.2.5 Opintojen ohjaus ja tiedotus

Opiskelijat olivat saamaansa opinto-ohjaukseen pääasiassa tyytyväisiä. Hyvin järjestetty opinto-ohjaus sai opiskelijoilta jopa kehuja! Esimerkiksi Kokkolan ammatilukion rehtori sai kehuja helposta tavoitettavuudestaan ja opiskelijoiden kuulemisesta sekä asioiden tiedottamisesta. Opinto-ohjauksesta järjestettiin säännöllisesti oppitunteja ja opintojen ohjauksesta oli vastuussa aina joku opettaja, jonka puoleen saattoi kääntyä.

Joo. Kyllä sitä aina [saa opinto-ohjausta]. Meidän rehtori xxxxx on meidän opo ni se kyllä kertoo sillee että jos on jotain kysyttävää ni sen kyllä löytää melekeen aina, se kyllä tietää aina, melkeen mihin vaan vastauksen. (2)

Heikkilän (1993, 22) tutkimuksen opiskelijat sen sijaan olivat kokeneet saaneensa liian vähän tietoa omiin opintoihinsa liittyen. Täten opinto-ohjaus on todennäköisesti kehittynyt Nuorisoasteen koulutuskokeiluista karttuneiden kokemusten myötä.

Tosin kaikki eivät olleet ihan varmoja, mistä tulisi kysyä neuvoa mahdollisten ongelmatilanteiden edessä:

Vois kyllä välillä jos tarttee jotain tietoa jostain ni sitte ei tiää mistä kysyä, ko on kaks puolta erillään, vähä sekasin välillä. (4)

Tätä mieltä oli etenkin eräs muutoinkin poikkeuksellisin järjestelyin ammattilukiota käyvä opiskelija (7). Hänellä ei ollut opinnoissaan jaksotusta lainkaan ja hän kertoi olevansa kyseisen lukion ainut ammattilukio-opiskelija, jolla hän perustelikin sitä, että aina edes opettajat eivät osanneet neuvoa opintoihin liittyvissä ongelmissa.

Oppilaitoksen sisäisessä tai oppilaitosten välisessä tiedotuksessa sen sijaan koettiin olevan parannettavaa. Tieto ei aina tavoittanut oppilaita. Esimerkiksi eräät ammattilukiolaiset eivät olleet saaneet liikuntaa lainkaan oppiaineekseen, kun koulujen välisessä tiedotuksessa oli ollut ongelmia ja molemmilla kouluilla oli virheellisesti luultu toisen oppilaitoksen järjestävän oppitunnit¹⁵.

No meillä ei oo ollu liikuntaa tänä vuonna ollenkaan, ne ei ollu saanu järjestettyä sitä niinkö mihinkään että niinkö lukiolla luultiin että amiksella järjestetään ja amiksella luultiin et lukiolla järjestetään. (1)

Tämän lisäksi eräs opiskelija toivoi, että lukio-opinnoista olisi saatu tietoa heti lukuvuoden alussa. Lisäksi Sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitoksen ammattilukiolaisille oli keväällä selvinnyt, etteivät he saa valita ammattisuuntautumistaan itse, vaan suuntautuminen tulisi tapahtumaan enemmistön toiveiden mukaan. Tähän oli opiskelijoiden mukaan syynä opintojen järjestäminen luokkamuotoisena, jolloin yhtä ainutta ammattilukioluokkaa ei voitu kovin moneksi suuntautumistoiveiden mukaisiksi ryhmiksi jakaa. Osa ammattilukiolaisista oli ollut välillä epätietoinen jopa koulupäivän aloitusajasta.

Tiedotus kulkee hirveen huonosti. Meille oltiin nyt tämän jakson alussa saatu väärät lukujärjestykset lukioon. (9)

¹⁵ Väite perustuu pelkästään kyseisen oppilaan näkemykseen eikä tutkielman tekijä ole tarkistanut oppilaitoksesta syytä ko. oppiaineen poisjäämiselle.

Myös Järvinen (2000, 54) ja Mehtäläinen (2003, 67) saivat tutkimustuloksia tiedotuksen ongelmista, joten tällä alueella lienee vielä kehitettävää. Parannusehdotuksiksi tiedottamisen ongelmiin esitettiin mm. tiedotuskanavien lisäämistä ja tiedottamista hyvissä ajoin. Tiedotteita toivottiin paitsi ilmoitustauluille, myös sähköpostiin, oppitunneille ja kuulutuksiin, jopa matkapuhelimeen. Tiedonsaannissa jouduttiin turvautumaan välillä kanssaopiskelijoihin ja kavereihin, jolloin harvemman sosiaalisen verkoston omaavat opiskelijat olivat vaarassa jäädä tiedotuksen ulottumattomiin. Toisaalta tiedotuksen ongelmat näytettiin hyväksyvän, järjestettiin ammattilukio-opinnot Keski-Pohjanmaalla vasta ensimmäistä kertaa.

Tiedotuksessa koetut ongelmat saattoivat osittain johtua myös siitä, että toisen asteen opinnoissa opiskelijoilta odotetaan jo suurta itsenäisyyttä omien opintojen ohjaamisessa ja niistä huolehtimisessa.

Kyllä toi ilimotuspuoli on aika heikko että saattaa olla jollaki ilimotustaululla missä ei niinku ehi käymään kerta kaikkiaan ko kerran kuussa suurin piirtein... - - Aina ku muistaa käyä [sähköpostilla] ni siellä kyllä ilimotellaan, sit ilimotellaan sitte tuota tulevista tapahtumista ja tämmösistä. (6)

9 TAPAUSELOSTUS ERÄÄN OPINTONSA KESKEYTTÄNEEN RATKAISUSTA

Opintonsa ensimmäisen lukuvuoden aikana keskeyttäneistä kolmesta opiskelijasta sain toisella haastattelukerralla yhteyden yhteen. Kyseinen opiskelija lopetti ammattilukio-opintonsa syksyllä 2004 ensimmäisen ammatillisten opintojen jakson jälkeen. Hän ei siis välttämättä saanut kokonaiskuvaa ammattilukio-opiskelusta, koska ei koskaan ehtinyt lukiojaksoille. Tämän opiskelijan kohdalla aineiston saaminen tapahtui keväällä 2005 sähköpostitse avoimen kyselyn kautta siksi, että välimatkat olivat käytettävien resurssien puitteissa haastattelulle mahdottomat. Keskustelimme kasvotusten mahdollisesta opintojen keskeyttämisestä kuitenkin jo syksyn 2004 haastattelussa, joten seuraava analyysi keskeyttämisen syistä koostuu näillä molemmilla kerroilla saadusta informaatiosta. Käytän seuraavassa kyseisestä oppilaasta peitenimeä Maria.

Pääsyy Marian opintojen kesken jättämiselle oli se, että hän oli kokenut opiskelun ammattipuolella liian raskaaksi. Opintojen raskauteen olivat vaikuttaneet monet syyt. Näistä suurin tekijä oli ehkä kuitenkin ollut liiallinen työnteon määrä erilaisissa maatalousalan perustutkinnon koulutukseen kuuluvissa työpisteissä: lampolassa, navetassa, kennelillä jne. Tämän ohessa opiskelijalta oli lisäksi vaadittu teorialunneilla käymistä, läksyjen tekoa, kokeisiin valmistautumista ja esitelmien tekoa, joka oli keskeyttäneestä tunnut kohtuuttomalta. Maria ei kokenut kykenevänsä vastaamaan oppilaitoksen asettamiin liiallisiin vaatimuksiin ja koki väsyvänsä liikaa.

...me alotetaan niinku puol seittemältä mennään ruokkiin lampaita, viiiään koiria ulos ja ruokitaan ne ja sitte meillä alkaa koulu melkein siihen päälle. Sit päivällä taas lounastauko, käyään syömässä ja sit taas hoitaan koiria, sit on taas koulua. Sit illalla syömään, takas kennelille ja siellä ollaan sitte kymmeneen että siis kyllä siinä tulee enemmän ko esimerkiks kaheksan tuntia. Et mun mielestä se on ihan kamalaa! - - Et niinku sää kymmenen aikaan pääset kenneliltä ni sun pitäis siinä tosi äkkii tehdä läksyt ja sit taas pitäis mennä ajoissa nukkuun et heräis aikasin aamulla. - - Mullaki oli just viime viikolla että mulla oli kaks, yks semmonen isompi esitelmä peräkkäisinä päivinä. Torstaina oli koe, perjantaina oli koe ja perjantaina oli esitelmä ja kennelvuoro, mä en kerinny lukea missään

vaiheessa. Mää oli aina kennelillä ja tällee ja sit se esitelmäki oli semmonen nopeesti tehty et onneks mä tein sitä kahen muun mun kaverin kaa, et ne sit autto siinä hirveesti. Ja sit mää oli niinku, unohin käyä kennelillä, mää sain siitä kauheet huudot sen takia ku mää olin tentannu kokeeseen itteeni ja sit mulle valitetaan et mä en oo kennelillä ku mää haluan panostaa kouluun, sillee niinku siinä mulla niinku meinas piuhat katketa päästä ja hyvä etten ruvennu karjuun tuolla et niinku on se liikaa vaadittua. Et sillon ko on kokeita ni pitäis antaa ihmisen niinku keskittyä siihen kokeeseen tällee jos haluaa et täällä ihmiset pärjää. (11)

Maria oli hakeutunut ammatilukioon siksi, että saisi mahdollisuuden rakkaan koiraharrastuksen harjoittamiseen ja jaksaisi paremmin käydä lukiota, jota ilman hän ei kuitenkaan olisi pelkkään maatalousopistoon hakeutunut. Maria odotti saavansa vaihtelua ammattiopinnoista. Hän odotti myös, että lukio-opinnoissa saattaisi päästä ammatilukion myötä helpommalla. Kokemusten myötä näkemykset olivat kuitenkin muuttuneet ja Mariasta alkoi lopulta tuntua, että pelkkään lukioon hakeutuminen saattaisikin olla parempi ratkaisu.

...emmää tänne ois lähteny jos tässä ei ois ollu sitä lukioo. - - Mutta kyllä mää, niinku se kennelhomma ni, se ykkösjuttu tässä oli. Mutta nyt mää oon sitte harkinnu että hmmm jos mää meenki tavalliseen lukioon. Et mää olin ihan varma että joo että se, jos mää kävisin tavallista lukioo, ko mää oon sellanen että mää kyllästyn hirveen nopeeta ni mää aattelin että no tää on hyvä vastapaino tää kennelhommalle sille lukiolle mutta mut nyt mää aattelen et se lukio on hyvä vastapaino tälle kennelhommalle. Tää on hyvin rankkaa oikeesti! (11)

Myöskään itse ammattiala ei enää lopulta tuntunut Mariasta oikealta, huolimatta siitä että koulutusala oli alkuun kuulostanut unelmalta, jossa saisi yhdistettyä työn ja harrastuksen. Mariasta alkoi tuntua siltä, ettei hän jaksaisikaan lopulta harjoittaa ammattia, jossa hän olisi jatkuvasti tekemisissä koirien kanssa.

Mut tota... oommää kyl moneen kertaan miettiny et onkohan tää sittekään se mun ala et mää tykkään koirista mut nyt mää oon jo saanu niistä niinku

liikaa, et mä en halua sotkee harrastusta ja työtä, mä oon tehny sen virheen ko mä oon niin aatellu et sehän ois hienoo jos harrastus ois samalla työ... (11)

Lisäpaineita opiskelulle aiheutti se, että Maria oli ensimmäistä kertaa muuttanut pois lapsuudenkotoa uuteen kaupunkiin ja totutteli asuntola-elämään, joka vaati suurempaa itsenäisyyttä omien asioiden hoitamiseksi. Tähän itsenäisyyteen Maria ei tuntunut tottuvan millään, sillä hän ei kokenut selviävänsä yksinkertaisista arkiaskareista, kuten kaupassa käynnistä ja ruoan laitosta liiallisen kiireen ja omien taitojen puutteen vuoksi.

...ja sit taas tää on viel rankempaa kun se että mä oisin Tampereella opiskellu koska mä elän yksin nytte, mun pitää huolehtia yksin ittestäni ja yksin koirasta mut tuota mä en ees niinkun, et jos mä oon väsyny koulusta ni kyllä joku aina sen koiran hoitaa, mut täällä ku sää oot väsyny koulusta ni sun täytyy lähtee sen koiran kaa johonki paikkaan, sun täytyy lähtee kauppaan jos on ruoka loppunu ja tälle et on se sillee... Täs aikuistuu vähän liian äkkiä... Kyl mä mieluummin asuisin vielä kotona. (11)

Liian vähäinen vapaa-aika ja aikataulujen liiallinen järjestelmällisyys muodostuivat Marialle myös ongelmaksi. Ne olivat asioita, jotka eivät olleet vastanneet ennako-odotuksia koulutuksesta.

Ku täällä on tyliin kehotettu et millon sää teet mitä ja millon sää nukut ja millon sä viet koiraa. Mä en tykkää siitä. - - Siis sillee kyllä mä tykkään suunnitella kaikkee mutta sen pitää olla silti niinku sillaaki et sitä voi vähän muokata ja tehä vähän oman mielen mukaan mutta täällä se on sitä et joka päivä on samanlainen ja mä en tykkää siit yhtään. - - ...ei mulla oo mitään omaa harrastusta mä en kerkee tekeen mitään muuta. - - ...mä oon pitkään halunnu lähtee ratsastaan, mä suunnittelin jo eka viikolla kun mä tulin että joo kohta mä lähen ratsastaan, ai millä ajalla!? Millon mä sinne tallille kerkeen meneen ko on just se ko on oma koiraki hoiettavana ni ei sitä sitte niinku, ei täällä oo aikaa. (11)

Muita tyytymättömyyttä aiheuttavia tekijöitä oli ollut mm. se, ettei oma koira ollut sopeutunut uuteen paikkaan ja kennelpuolen työn ohjaaja oli ollut koko ajan pahalla tuulella ja *äksyillyt* opiskelijoille. Maria pohti myös muistaisiko ylioppilaskirjoituksissa tai myöhemmillä lukiojaksoilla enää kaikkia muilla jaksoilla opiskeltuja asioita, kun välissä olisi ollut ammattiopiston jaksoja. Hänen mielestään asiat ehtisivät unohtua ajan myötä ja se pelotti.

Itse oppilaitos ympäristöineen, ilmapiireineen ja sosiaalisine suhteineen oli Marian mielestä positiivinen asia. Opetuskin sai Marialta kehuja ja hän kertoi oppineensa paljon uusia asioita lyhyen ajan sisällä. Opintoihin kuuluva kennelviikon aikaansaama väsymys ja sen aiheuttama opintojen raskaus oli kuitenkin syy, joka lopulta johti ratkaisuun jättää opinnot kesken.

Oikeastaan olin lähes kaikkeen koulutukseen liittyvään tyytyväinen. Siis opetukseen, luokkahenkeen, opettajiin. Käytännön opetus oli todella mielenkiintoista, tuli opittua paljon uutta. Teoriatunnitkaan eivät olleet tylsiä, kuten olisi helposti saattanut uskoa. Todella paljon ihan lyhyen ajan sisään opin asioita. Välillä oli ihan ikävä sinne tunneille. Niin hyvä meininki oli yllä. Opettajat eivät olleet kaavamaisia, vaan rentoja. Keskusteltiin paljon ääneen asioista. Ei vain kirjoitettu ylös asioita. - - Ainoa asia koulutuksessa mistä en pitänyt oli se kennelviikko. Se oli liian rankka minulle. Henkisesti ja fyysisesti. - - Jos ei olisi tarvinnut kennelillä käydä töissä tai ainakin työajat olisi olleet enemmän inhimilliset, niin olisin saattanutkin jatkaa. (11)

Ammattipuolen ja lukion yhdistämisen huonoja puolia Maria kuvaili mm. seuraavalla tavalla:

...et niillä tuolla ammattikoululla et niillä on kaikkee matikkaa ja tällasta et meillä ei niitä opintoja sitte käyään sitte lukiossa et meillä on nyt enää niinkun jotain kennel, kenneljaksoit ni ne on sitte pelkästään niinku sitä kennelhommaa. Sen takia mä oon kans tähän kyllästyny. - - Et se on justiin että jos niinkun hakee tänne ni pitää olla satavarma siitä että, ammatista... Kyllä se lukio siinä menee mutta, mutta just toi ammatti et

onks se sitte sitä mitä sää todella haluat. Et niinkun voi kuvitella että ammatti, kaksoistutkinto eihän se oo ko 4 vuotta, ei se oo ko vuos pitempään ku tavallinen lukio mut sit taas on se paljon rankempaa... (11)

Alun perin tutkintojen yhdistäminen oli Mariasta tuntunut hyvältä ajatukselta, mutta kokemusten myötä käsitykset ammatillukion eduista oli saanut rinnalleen myös haittoja. Opintojen liiallinen jakautuminen teoriaan ja käytäntöön ei tuntunutkaan mukavalta, vaikka alun perin yksi perustelu koulutukseen hakeutumiselle oli Marialla se, että jaksaisi suorittaa lukio-opinnot, kun välillä olisi myös ammatillisten opintojen käytännönläheisempiä jaksoja. Koska Maria ei kokemusten myötä ollut enää varma ammattialan valinnastaan, ei kova työ kahden tutkinnon suorittamiseksi vaikuttanut enää ponnistelun arvoiselta. Kevään 2005 kyselyssä Maria kertoikin suunnittelevansa iltalukioon hakeutumista syksyllä.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimustavoitteeni oli selvittää Keski-Pohjanmaan ammattilukiolaisten koulutukseen hakeutumisen syitä ja koulukokemuksia lukuvuonna 2004–05. Aineiston analysoinnissa vaikeuksia tuotti tutkittavien teemojen paljous, jota en ollut osannut ennakoita ongelmaksi. Selkeää kokonaisuutta aiheista oli vaikea muodostaa ja tutkimusta olisikin ehkä kannattanut rajata vielä tarkemmin. Samasta syystä myös tutkimuskirjallisuudesta oli hankala poimia oleellisimmat tutkimukset omien tulosten vertailukohteeksi. Olin kuitenkin tutkimuksen tuloksiin tyytyväinen. Saavutin mielestäni hyvin opiskelijoiden perusteluita uravalinnalle ja kokemuksia ammattilukiosta ja tuloksia voinee suoraan hyödyntää koulutuksen kehitystyössä. Myös erillinen tapauselostus erään opiskelijan opiskelukokemuksista ja koulutuksen kesken jättämisen syistä antavat varmasti arvokasta tietoa oppilaitoksille. Eskolan ja Suorannan (1998, 68) mukaan laadullisen tutkimuksen tuloksia on mahdollista soveltaa myös toiseen vastaavaan tapaukseen.

Uravalintaan vaikuttavat osatekijät voidaan O’Neilin ym. (1980) mukaan jakaa perhe- ja sosioekonomisiin, psykososiaalisiin, yksilöllisiin ja tilannetekijöihin sekä sosiaalisiin tekijöihin. Savolaisen (2001) mukaan koulutusvalinta on rakenteellisten tekijöiden ja rationaalisen päätöksenteon summa. Omissa tutkimustuloksissa haastateltavien kertomuksista oli löydettävissä sekä rakenteellisia että rationaalisia koulutuksen valintaperusteluita jälkimmäisten ehkä kuitenkin hiukan painottuessa aineistossa.

Ammattilukiolaiset olivat valinneet ammatillisen linjan usein oman harrastuneisuuden tai työkokemuksen pohjalta ja yleisin perustelu alan valinnalle oli kiinnostus alaa kohtaan ja uskomus alan sopimisesta omiin taitoihin ja tavoitteisiin. Tämä vastaa koulutuksen rationaalisen valinnan teoriaa ja erityisesti Hollandin teoriaa, jonka mukaan yksilö pohtii ja harkitsee yksilöllisiä persoonallisuuspiirteitään, kiinnostuksen kohteitaan ja niiden yhteen sopimista ammattialan työtehtävien kanssa ja tekee tältä pohjalta koulutusvalintapäätöksensä (Savolainen 2001, 18–19; Holland 1985, 4). Alan valintaan oli vaikuttanut myös paikallinen koulutustarjonta. Lukiovalinnan perusteluna painotettiin erityisesti työnantajien ja perheen tai sukulaisten arvostusta ylioppilastutkintoa kohtaan ja jatko-opintoihin hakeutumisen parantumista. Lukio-opintojen perusteluina olikin enemmän rakenteelliset tekijät kuin ammatillisen linjan valinnassa, tosin myös rationaalisen mallin mukainen perustelu tuli ilmi

hyötynäkökulman kautta. Savolainen (2001, 28–30) kirjoittaakin teoksessaan rationaalisen mallin mukaisista koulutusvalinnan teorioista, joiden mukaan yksilöt punnitsevat erilaisten valintojen mahdollisia hyötyjä ja haittoja ja pyrkivät maksimoimaan saavutettavat (oletetut) hyödyt tekemillään valinnoilla.

Samanlaisesta hyötynäkökulmasta perustelu kantoi läpi koko aineiston kysyttäessä haastateltavilta syitä hakeutua opiskelemaan ammattilukioon. Ammattilukiolaiset odottivat kahdesta tutkinnosta olevan hyötyä tulevaisuudessa. Opiskelijat painottivat koulutusvalinnassaan kuitenkin eri tavoin lukio- tai ammatillisia opintoja. Näiden painotuserojen pohjalta oli mahdollista muodostaa kolme erilaista tyyppiä: lukiopainotteiset, ammattiopistopainotteiset ja molempia tutkintoja yhtä tärkeinä pitävät opiskelijat. Vaikkei jommastakummasta tutkintolinjan valinnasta välttämättä oltu niin varmoja ja motivoituneita, niin ammattilukio-opinnoista oletetusti saatava hyöty näytti menevän tämän epävarmuuden edelle. Yleisesti koettiin, että ammattilukio-opiskelu kaikesta raskaudestaankin huolimatta oli vaivan arvoista saavutettaviin hyötyihin nähden. Tähän oli kuitenkin poikkeuksia koulutusvalintaansa katuvien ja koulunsa keskeyttäneiden opiskelijoiden kohdalla. Koulutusvalintaansa katuville sen hetkinen kokonaistyytyväisyys elämään vaikutti olevan tärkeämpää kuin mahdollisesti tulevaisuudessa ammattilukio-opintojen kautta saavutettava hyöty.

Ammattilukion koetut hyödyt koskivat ajan säästöä ja sitä, että työsaanti tai jatko-opiskelupaikan saaminen helpottuu. Ammattilukio-opiskelu myös mahdollisti joillekin opiskelijoille tärkeän harrastuksen jatkamisen ja opiskelumotivaation odotettiin pysyvän yllä käytännöllisten ja teoreettisten jaksojen vuorotellussa. Odotukset jaksotuksen suhteen olivatkin toteutuneet. Kaikki opiskelijat eivät olleet vielä varmoja koulutus- tai ammattialan valinnastaan ja olivat siksi tulleet ammattilukioon tai sitten suunnitelmissa oli selkeästi toinen koulutuslinja, johon ei vielä ollut päästy tai voitu hakea. Ammatin saamisesta ammattilukio-opintojen myötä katsottiin olevan hyötyä joka tapauksessa, vaikkei se lopullinen ammattiura olisikaan. Ammatilla koettiin voivan turvata selusta muuten epävarmassa tulevaisuudessa ja työ- ja opiskelutilanteissa.

Moni opiskelija oli siis etenkin syksyllä 2004 epävarma koulutusvalinnastaan ja siihen ajautuminen eli rakenteelliset tekijät olivat näytelleet suurta roolia koulutusvalinnassa. Rationaalisen päätöksenteon puute saattoikin olla osasy syy koulutuksen keskeyttämiselle tai sen harkinnalle. Kaikki haastateltavat eivät kokeneet koulutusvalintaa tai ammattia itselleen sopivaksi tai koulutus ei ollut täysin vastannut odotuksia tai omia kykyjä. Vaikka opintojen osattiin ennakoida olevan haasteellisia,

vaativia ja rankkoja, niin muutamalle opiskelijalle koulutus oli osoittautunut vielä odotettuakin raskaammaksi ja vaikeammaksi. Erityisesti lukio koettiin usein liian oppiaineiltaan teoreettisena, vaikeana ja vaativana, työtavoiltaan opiskelijaa passivoivana ja se rinnastettiinkin yläasteopiskeluun. Vastaajien joukossa oli useita henkilöitä, jotka pohtivat jättävänsä nimenomaan lukion pois opinnoistaan ja jatkavansa pelkällä ammattilinjalla tai etteivät enää ottaisi lukiota opintoihinsa mukaan, mikäli tekisivät koulutusvalinnan uudelleen. Hollandin (1985) mukaan se, kuinka yksilö kokee voivansa toteuttaa omaa persoonaansa valitulla koulutusuralla ja ammatissa ja vastaamaan sen vaatimuksiin on keskeistä tyytyväisyyden kannalta. Negatiivisten koulukokemusten vuoksi he eivät ehkä kokeneet voivansa vastata ammattilukion asettamiin vaatimuksiin.

Ammattiopisto-opintoihin oltiin kokonaisuudessaan tyytyväisempiä, mutta myös niissä oli omat ongelmansa. Erityisesti suuri työharjoittelun määrä sai opiskelijoiden taholta kritiikkiä ja erään opintonsa keskeyttäneen ratkaisu oli johtunut nimenomaan ammattipuolen työmäärän liiallisesta kuormittavuudesta. Opiskelijat osasivat kuitenkin jo syksyllä 2004 odottaa lukio-opintojen olevan teoreettisempia ja vaikeampia ammattiopisto-opintojen käytännölläisyyteen verrattuna. Ja vaikka opinnot koettiin välillä kuormittavina, niin suurimman osan mielestä ponnistelu oli kannattavaa kaksoistutkinnon kautta saavutettavien hyötyjen vuoksi.

Pääosa opiskelijoista kertoi kuitenkin olevansa tyytyväisiä koulutusvalintaansa keväällä 2005 ja heidän odotukset ammattilukiosta olivat toteutuneet. He eivät keksineetkään kovin suuria parannusehdotuksia ammattilukion kehittämiseksi. Eräs keskeinen huoli ammattilukio-opintojen suhteen kohdistui kuitenkin siihen saavutetaanko ammattilukio-opintojen kautta tarvittavia taitoja ammatissa toimimiseksi tai ylioppilaskokeesta suoriutumiseksi, kun kurssisuorituksia kertyy kummassakin oppilaitoksessa vähemmän kuin yhtä tutkintoa suoritettaessa. Käytännön järjestelyiden tai oman suoriutumisen kohdalla oli tullut muutama pienempi yllätys. Opiskelijat kokivat kuitenkin samatkin asiat hyvin eri tavoin. Esimerkiksi suhtautuminen työmäärään ja päivien ja oppituntien pituus herätti eriäviä mielipiteitä. Jotkut opiskelijat kokivat myös epäkohtia sosiaalisissa suhteissa opiskelijoiden kesken tai oppilaiden ja opettajien kesken. Opiskelutiloissa koettiin puutteita jonkin verran. Myös valinnaisuutta opintoihin toivottiin lisää. Opiskelijat pitivät ammattiopistoa ja lukiota toisistaan täysin erillisinä, mutta jonkin verran yhteisiä kosketuspintoja sentään löytyi. Opiskelijoiden mukaan varsinkin joitakin lukion oppiaineita saattoi hyödyntää tulevassa ammatissa ja

päällekkäisyyksiä oppiaineissa ei ollut syntynyt. Myös oppilaitosten välisessä tai oppilaitoksen sisäisessä tiedotuksessa oli jonkin verran puutteita.

Opiskelijoiden koulutusvalinnan ja keskeyttämisten ehkäisyn kannalta olisi peruskoulun opinto-ohjaukseen kiinnitettävä huomiota. Moni opiskelija oli vielä opintojen alettuakin epävarma tekemästään koulutus- tai ammattialan valinnasta. Koulukokemusten myötä toisten oppilaiden varmuus tekemästään valinnasta oli vahvistunut, toisten heikentynyt ja keskeyttämistä pohdittiin. Mikäli opiskelijat pääsisivät jo peruskoulussa tutustumaan toisen asteen oppilaitosten opiskeluun, voitaisiin mahdollisesti välttyä monilta negatiivisilta kokemuksilta ja keskeyttämisiltä. Voisiko opintoja siis joustavoittaa jo peruskoulussa sallimalla yläaste-ikäisille oppilaille kurssivalintoja toisen asteen oppilaitoksista? Moni aineistoni opiskelija oli valinnut lukion ammattiopiston rinnalle vanhempien, suvun tai yleisten arvostusten seurauksena ja käytännön kokemukset lukiosta olivat osoittautuneet negatiivisiksi. Koska peruskoulun oppilaiden vanhemmilla on vaikutusta lastensa tekemiin koulutusvalintoihin, tulisi myös heitä informoida erilaisten koulutusvalintojen seurauksista ja mahdollisuuksista. Yleinen harhakäsitys siitä, että korkeakouluun voi hakeutua vain ylioppilastutkinnon jälkeen näyttää edelleen olevan voimissaan.

Järvinen (2000, 137) toteaa kaksoistutkinnon mahdollistavan yhteiskunnallisten rakenteiden rikkomisen siten, että ammattilukio mahdollistaa lukiovalinnan niille alemmasta koulutustaustasta tuleville nuorille, joiden kotikulttuuri ei kannusta akateemiseen kouluttautumiseen. Ammattilukion kuitenkin keskeyttää moni, joten jatkotutkimuksen kannalta mielenkiintoista olisikin selvittää liittyykö alhainen sosioekonominen asema tai peruskoulun keskiarvo taipumukseen tai haluun jättää ammattilukio ja erityisesti lukio-opinnot kesken? Jättävätkö nimenomaan alemman sosiaaliluokan nuoret ammattilukio-opiskelun kesken ja hakeutuvat suorittamaan pelkkää ammattilinjaa ylemmän sosiaaliluokan nuorten jatkaessa opintojaan ja edeten jopa korkea-asteen koulutukseen? Uusintaako siis ammattilukiokin perinteisiä sosiaalisten rakenteiden ohjaamia opintopolkuja ja sosiaalista eriarvoisuutta, vai ei?

LÄHTEET

- Alasuutari, P. 1993. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmauudistus. Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelman perusteet: virikeaineisto. 1994. Helsinki: Opetushallitus, ammatillisen koulutuksen linja.
- Ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden yhteistoiminta: ideoita ja kokemuksia. Raporttisarja 1993:93. Helsinki: Opetushallitus.
- Bauman Z. 1996. Postmodernin lumo. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Forsman, J. 1990. Ammattikoulu-/lukiovalinnan perusteet: ammattikoulu/lukiokokeilu Kotkan ammattioppilaitoksessa. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Kasvatustieteen laitos.
- Gall, M., Gall J. & Borg, W. 2003. Educational research: an introduction. 7th ed. Boston, MA: Allyn and Bacon.
- Giddens, A. 1990. The consequences of modernity. Cambridge: Polity.
- Helve, H. 2002. Arvot, muutos ja nuoret. Helsinki: Yliopistopaino.
- Heikkilä, E-M. 1993. Kokkolan nuorisoasteen koulutuskokeilun alkuvaiheet opiskelijoiden näkökulmasta. Kokkola: Chydenius-instituutti.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, S. 2000. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Holland, J. 1985. Making vocational choices: a theory of vocational personalities and work environments. 2nd ed. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
- Jarvis, P. 1987. Adult learning in the social context. London: Croom Helm.
- Järvinen, A. 1993. Ammattikoulu/lukiokokeilut. Opiskelijoiden ammatti- ja opintosuuntautuminen ja opintokokemukset. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Järvinen, A. 2000. Taitajat iänikuiset. Kotkan ammattilukiosta valmiuksia elämään, työelämään ja jatko-opintoihin. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kaila-Sayeed, M. 1998. Joustavan kokeilusta joustavaan kehittämiseen: joustavan koulutusrakenteen kokeilujen loppuraportti. Moniste 21. Helsinki: Opetushallitus.
- Kivinen, O., Rinne, R. & Ahola, S. 1989. Koulutuksen rajat ja rakenteet. Helsinki: Hanki ja jää.

- Lahelma, E. 2003. Kouluteiden risteysasemilla: pysyvyyksiä ja muutoksia nuorten suunnitelmissa. *Kasvatus* 3 (34), 230–242.
- Laine, K. 2000. *Koulukuvia: koulu nuorten kokemistilana*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Lampinen, O. 1998. *Suomen koulutusjärjestelmän kehitys*. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Lampinen, O. 2000. *Suomen koulutusjärjestelmän kehitys*. 2. korj. painos. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Marti, S. 1999. Koulutus, työmarkkinat ja elämäntilanne. Teoksessa Linnakangas, R. (toim.) *Koulutus ja elämäntilanne: näkökulmia koulutuksen vaikuttavuuteen*. Rovaniemi: Lapin yliopisto. 287–312.
- Mehtäläinen, J. 2001. *Joustavat koulutusväylät ja uranvalinta*. Osaraportti 1: Koulutusväylän valinta ja ensimmäinen lukuvuosi toisella asteella. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Mehtäläinen, J. 2003. *Joustavat koulutusväylät ja uranvalinta: loppuraportti*. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Mäkinen, R. 1997. Koulutuskokeilut ja uudet ammatilliset perustutkinnot. Teoksessa Mäkinen, R., Virolainen, M. & Vuorinen, P. 1997 (toim.). *Oppilaitosten yhteistyö ja yksilölliset opinnot nuorisosaasteen koulutuskokeilussa*. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos. 143–155.
- Mäkinen, R., Valkonen, S. & Vuorinen, P. 1997. Opintojen valinnaisuus ja sen hyödyntäjät. Teoksessa Mäkinen, R., Virolainen, M. & Vuorinen, P. 1997 (toim.). *Oppilaitosten yhteistyö ja yksilölliset opinnot nuorisosaasteen koulutuskokeilussa*. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos. 93–116.
- Mäkinen, R., Virolainen, M. & Vuorinen, P. 1997 (toim.). *Oppilaitosten yhteistyö ja yksilölliset opinnot nuorisosaasteen koulutuskokeilussa*. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Newman, B. M. & Newman, P. R. 1984. *Development through life: a psychosocial approach*. 3rd ed. Homewood, III.: Dorsey
- Numminen, U. 1997. Mistä koulutuskokeiluissa on kyse? Teoksessa Mäkinen, R., Virolainen, M. & Vuorinen, P. 1997 (toim.). *Oppilaitosten yhteistyö ja yksilölliset opinnot nuorisosaasteen koulutuskokeilussa*. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos. 32–44.

- Numminen, U. & Virolainen, M. 1996. The experimental reform of Finnish upper secondary schools and the cases of Salo and Tornio. Teoksessa Lasonen, J. (ed.): Reforming upper secondary education in Europe: surveys of strategies for post-16 education to improve the parity of esteem for initial vocational education in eight European educational systems. Jyväskylä: Institute for Educational Research. 97–114.
- Nuorten lukio-koulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2003. Saatavilla www-muodossa: URL:<http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/lops_uusi.pdf> 8.6.2006.
- Nurmi, J. 1998. Keiden koulutusväylät? Laveneva korkeakoulutus ja valikoituminen. Raportti 43. Turun yliopisto: Koulutussosiologian tutkimuskeskus.
- Ojala, I. 1997. Koulu vapautuu - kuka tekee valinnat? Rehtorien ja koulunjohtajien arvioita koulutuspalveluista vuonna 1995. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Opetushallituksen julkaisusarjat. Raporttisarja 1993:39. Helsinki: Opetushallitus.
- O’Neil J. M., Ohlde C., Barké C., Prosser-Gelwick B. ja Garfield N. 1980. Research on a workshop to reduce the effects of sexism and sex role socialization on women’s career planning. *Journal of counseling psychology* 27, 355-363.
- Palladino-Schultheiss, D. E., Palma, T. V., Predragovich, K. S. & Glasscock, J. 2002. Relational Influences on Career Paths: Siblings in Context. *Journal of Counseling Psychology* 49 (3), 302-310.
- Puumalainen, S. 1999. Nuoruuden siirtymät ja valikoituminen koulutus- ja työmarkkinoilla. Teoksessa Linnakangas, R. (toim.) Koulutus ja elämäntietä: näkökulmia koulutuksen vaikuttavuuteen. Rovaniemi: Lapin yliopisto. 313-350.
- Savolainen, H. 2001. Explaining mechanisms of educational career choice: a follow-up study of the educational career choices of a group of youths that finished compulsory education in 1990. Joensuun yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon opetussuunnitelman perusteet 2001. Saatavilla www-muodossa: URL:<http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/sosiaali_korjattu14062001.pdf> 8.6.2006
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1995. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. 2. p. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 3. p. Helsinki: Tammi.

- Työttömyysturvalaki 30.12.2002/1290. 1.luku 3§. Saatavilla www-muodossa: URL:<
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002>> 8.6.2006.
- Unruh, W. 1979. Career decision making: theory construction and evaluation. Teoksessa: Mitchell, A., Jones, B. & Krumboltz J. (ed.) Social learning and career decision making. Cranston: Rhode Island.
- Vaherva, T. 1983. Koulutuksen vaikuttavuus: käsiteanalyttista tarkastelua ja viitekehysten hahmottelua. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Virolainen, M. 1996. Post-16 strategies and the experimental reform of Finnish upper secondary schools. Teoksessa Lasonen, J. (ed.) Reforming upper secondary education in Europe: surveys of strategies for post-16 education to improve the parity of esteem for initial vocational education in eight European educational systems. Jyväskylä: Institute for Educational Research. 115–122.
- Volanen, M. 1997. Nuorisoasteen koulutuskokeilut koulutuksen kehittämisen ristipaineissa. Teoksessa: Mäkinen, R., Virolainen, M. & Vuorinen, P. 1997 (toim.). Oppilaitosten yhteistyö ja yksilölliset opinnot nuorisoasteen koulutuskokeilussa. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos. 6–31.
- Vuorinen, P. 1997. Hyötyä vai huvia - millä perusteella valinnaisia opintoja valitaan nuorisoasteella? Teoksessa Mäkinen, R., Virolainen, M. & Vuorinen, P. 1997 (toim.). Oppilaitosten yhteistyö ja yksilölliset opinnot nuorisoasteen koulutuskokeilussa. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos. 117–128.
- Vuorinen, P. & Valkonen, S. 2003. Ammattikorkeakouluun vai yliopistoon? Korkeakoulutukseen hakeutumisen orientaatiot. Tutkimusselosteita 18. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Vuorinen, R. & Välijärvi, J. 1994. Itsenäisiin valintoihin ohjaaminen: nuorten avoimet koulutusmahdollisuudet ja opettajan roolin muuttuminen. Helsinki: Painatuskeskus.
- Välijärvi, J. & Tuomi, P. 1995. Lukio nuorten valintojen ja oppimisen ympäristönä = Learning environment and the students' choices in the senior secondary school. Julkaisusarja A. Tutkimuksia 60. Jyväskylän yliopisto: Kasvatustieteiden tutkimuslaitos.
- Väärälä, R. 1999. Koulutuksen vaikuttavuus – sen määrittely ja tutkiminen. Teoksessa Linnakangas, R. (toim.) Koulutus ja elämäntie: näkökulmia koulutuksen vaikuttavuuteen. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

LIITTEET

LIITE 1: HAASTATTELUPYYNTÖ

Hei!

Syksy 2004

Olen kasvatustieteen opiskelija Jyväskylän yliopistosta ja teen gradutyötä aiheesta *Keski-Pohjanmaan ammattilukioon hakeutumisen syyt*. Keski-Pohjanmaalla on ensimmäistä kertaa tänä vuonna ollut mahdollisuus hakeutua opiskelemaan ammattilukioon ja siksi onkin tärkeää ja mielenkiintoista selvittää sitä miksi ammattilukioon haetaan opiskelemaan, miksi nuoret haluavat suorittaa samanaikaisesti kaksi tutkintoa. Nyt tiedustelisinkin juuri Sinun kiinnostustasi osallistua tutkimukseni toteuttamiseen lupautumalla haastateltavakseni.

Heti syyslukukauden alussa toteutettavat haastattelut kestävät puolesta tunnista puoleen toista tuntiin ja ne voidaan sopia suoritettaviksi ajankohtana ja paikassa, joka Sinulle parhaiten sopii. Haastatteluiden toteutusta helpottamaan nauhoitan haastattelut äänikasetille. Näin lähinnä siksi, että voin palata myöhemmin käymäämme keskusteluun. Nämä nauhoitukset tulevat kuitenkin vain ja ainoastaan omaan käyttööni ja muistini avuksi, joten kukaan muu ei kuule keskustelujamme. Haastattelu on siis kaikilta osin *täysin luottamuksellinen* ja keskustelumme jää täysin meidän välisemmeksi. Sinun ei myöskään tarvitse yrittää keksiä valmiita ”oikeita” vastauksia, vaan tarkoitus on *keskustella vapaasti* niistä seikoista, jotka vaikuttivat juuri Sinun päätökseesi hakeutua Keski-Pohjanmaan ammattilukioon.

Osallistuminen tutkimukseni tekoon on *täysin vapaaehtoista*. Toivon kuitenkin, että sinulta löytyy sen verran kiinnostusta ja aikaa, että tutkimukseni toteuttaminen on mahdollista. Tällä tutkimuksella saadaan tietoa mm. koulutuksen suunnittelijoiden käyttöön, joten osallistuminen tutkimukseen voi hyödyttää myös omaa opiskeluasi ammattilukiossa siten, että koulutusta voidaan suunnitella juuri sinun tarpeitasi ja toiveitasi vastaavaksi.

Mikäli suostut haastateltavaksi, palauta tämä lomake nimelläsi ja puhelinnumerollasi varustettuna koulusi yhteyshenkilölle, joka toimittaa lomakkeen edelleen minulle. Valitsen Keski-Pohjanmaan ammattilukio-opiskelijoista noin kymmenen henkilöä, joita haastattelen ja mikäli tulet haastatteluun valituksi otan sinuun puhelimitse yhteyttä, jolloin voimme sopia haastattelun tarkemman ajankohdan ja paikan. Myös minuun voi ottaa rohkeasti yhteyttä mikäli tulee jotakin kysyttävää.

jatkuu

Syysterveisin,

Johanna Kattilakoski

Puh. xxxx-xxxxxx

Jyväskylän yliopisto

Kasvatustieteen laitos

Suostun haastateltavaksi gradututkimusta varten.

Nimeni:

Puhelinnumeroni:

LIITE 2: TEEMAHAASTATTELURUNKO SYKSYLLÄ 2004

Kahden tutkinnon suorittamisen syyt

Miksi hait ammattilukioon?

Mitkä tekijät vaikuttivat valintaasi/päätökseesi hakeutua ammattilukioon?

- vanhemmat, ystävät, muut läheiset
- koulutuksen markkinointi (koulussa, netissä, oppaissa, opon kautta, muualla: missä?) ja arvostus
- uskomukset ammattilukion hyödyistä muihin oppilaitoksiin verrattuna (jatko-opintoihin pääsyn ja työllistymisen helpottuminen yms.)
- monipuolisuus ja valinnaisuus (sisällöissä, opiskelutavoissa jne.)
- muut tekijät: sattuma, opiskelemisen tärkeys, koulutukseen pääsyn helppous
- tavoitteet

Alan valinta

Ammatillisen suuntautumisen valintaan vaikuttaneet tekijät?

- statukseen liittyvät tekijät: ammattialan palkkaus, alan yleinen arvostus, työllisyystilanne, mahdollisuus hyvään ammattiasemaan
- työtehtäviin liittyvät tekijät: mahdollisuus mielenkiintoiseen työhön ja/tai omien kykyjen käyttämiseen, kiinnostus alaa kohtaan, mahdollisuus tehdä yhteiskunnallisesti tärkeää työtä
- koulun sijainti, maine ja arvostus
- sosiaaliset tekijät: vanhemmat, ystävät ja muut läheiset
- koulutuksen markkinointi (koulussa, netissä, oppaissa, opon kautta, muualla: missä?)
- muut tekijät: sattuma, opiskelemisen tärkeys, koulutukseen pääsyn helppous
- tavoitteet ja tulevaisuuden suunnitelmat

Oliko koulutusvalintasi tekeminen helppo vai vaikea vai jotain muuta, mitä?

Minkä koulutusmuodon olisit valinnut ilman mahdollisuutta ammattilukioon hakeutumiselle? Miksi?

jatkuu

Odotukset

Millaiset ovat odotuksesi ammattilukioon liittyen?

- opiskelusta
- eduista/haitoista muihin oppilaitoksiin verrattuna

Ovatko odotuksesi tähän mennessä vastanneet todellisuutta?

LIITE 3: TEEMAHAASTATTELURUNKO KEVÄÄLLÄ 2005

Odotusten toteutuminen:

Syksyllä sinun odotuksiasi olivat mm. seuraavat... [tähän lisäsin kunkin haastateltavan henkilökohtaiset, syksyn haastatteluissa ilmenneet odotukset opiskelusta] Ovatko nämä odotuksesi ammattilukio-opiskelusta vastanneet todellisuutta?

Tyytyväisyys alanvalintaan:

Oletko ollut tähän mennessä tyytyväinen alanvalintaasi? Mitkä seikat tyytyväisyytesi/tyytymättömyyteesi ovat vaikuttaneet? Miksi olet tyytyväinen/tyytymätön? Mihin asioihin tarkemmin olet tyytyväinen/tyytymätön?

Tyytyväisyys ammattilukio-opiskeluun:

Oletko ollut tyytyväinen valintaasi suorittaa sekä lukio että ammatillinen tutkinto samaan aikaan? Mitkä seikat ovat vaikuttaneet tyytyväisyytesi/tyytymättömyyteesi?

- Positiiviset ja
- Negatiiviset seikat

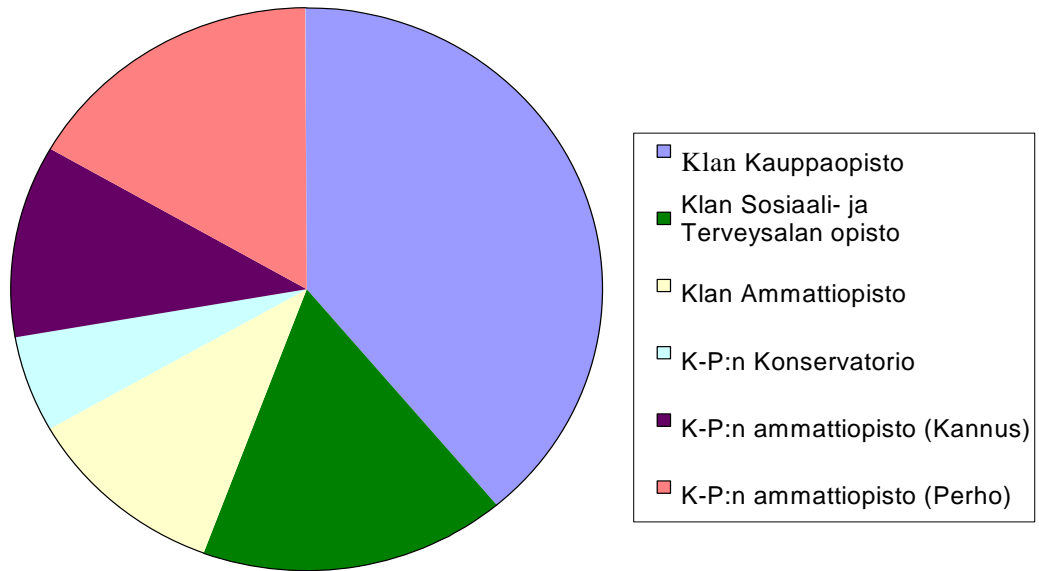
Oletko ollut tyytyväinen kokonaisuudessaan ammattilukio-opiskelun järjestelyihin?

- opetus
- opiskelijan työmäärä
- käytännön ja teorian lomittuminen
- ammatillisen ja lukio-opiskelun yhteenlimittyminen
- sosiaaliset seikat (asuminen, vapaa-ajan ohjelmat, opiskelijoiden tai opettajien ja opiskelijoiden välinen vuorovaikutus)
- opinto-ohjaus

Muuta sanottavaa/palautetta ammattilukio-opiskelun kehittämiseksi?

LIITE 4: ERI OPPILAITOKSISSA OPISKELEVIEN HAASTATELTAVIEN OSUUS AINEISTOSSA KUVIONA

Eri oppilaitoksissa opiskelevien haastateltavien osuus aineistossa

KUVIO 5. Eri ammattilinjoilla opiskelevien haastateltavien osuus aineistossa.

LIITE 5. AMMATILUKIOJÄRJESTELYT ERI OPPILAITOKSISSA

Taulukko 4. Taulukkoon on koottu kunkin haastateltavan ammatillinen linja, opintojen luokkamuotoisuus tai luokattomuus ja opinnoista mahdollisesti puuttuva jaksotus ammatilukiossa. Lyhenne K tarkoittaa ammatilukion kesken jättämistä ensimmäisenä lukuvuonna.

	Ammatillinen linja	Luokattomuus/luokkamuotoisuus
Haastateltava 1	Kokkolan Ammattiopisto: Ravintolakokki	Luokkamuotoisuus sekä ammatti- että lukiopuolella
Haastateltava 2	Kokkolan Ammattiopisto: Ravintolakokki	Luokkamuotoisuus sekä ammatti- että lukiopuolella
Haastateltava 3 (K)	Kokkolan Sosiaali- ja Terveysalan opisto	Luokkamuotoisuus sekä ammatti- että lukiopuolella
Haastateltava 4	Kokkolan Sosiaali- ja Terveysalan opisto	Luokkamuotoisuus sekä ammatti- että lukiopuolella
Haastateltava 5	K-P:n Maatalousopisto (Perho): Maaseutuyrittäjä	Luokattomuus lukiossa, ja ammattiopiston puolella 2. lukuvuodesta eteenpäin
Haastateltava 6	K-P:n Maatalousopisto (Perho): Maaseutuyrittäjä	Luokattomuus lukiossa, ja ammattiopiston puolella 2. lukuvuodesta eteenpäin
Haastateltava 7 (jaksotus ainoastaan lukiopuolella)	Keski-Pohjanmaan Konservatorio: musiikkialan perustutkinto	Luokattomuus
Haastateltava 8	Kokkolan Sosiaali- ja Terveysalan opisto	Luokkamuotoisuus sekä ammatti- että lukiopuolella
Haastateltava 9	K-P:n maatalousopisto (Kannus): kennelinja	Luokkamuotoisuus, mutta lukion puolella mahdollisuus rajatusti myös yksilöllisiin kurssivalintoihin mm. pitkän matikan osalta
Haastateltava 10 (K)	Kokkolan Kauppaopisto	Luokkamuotoisuus sekä ammatti- että lukiopuolella
Haastateltava 11 (K)	K-P:n maatalousopisto (Kannus): kennelinja	Luokkamuotoisuus, mutta lukion puolella mahdollisuus rajatusti myös yksilöllisiin kurssivalintoihin mm. pitkän matikan osalta
Haastateltava 12	Kokkolan Kauppaopisto	Luokkamuotoisuus sekä ammatti- että lukiopuolella
Haastateltava 13	Kokkolan Kauppaopisto	Luokkamuotoisuus sekä ammatti- että lukiopuolella
Haastateltava 14	Kokkolan Kauppaopisto	Luokkamuotoisuus sekä ammatti- että lukiopuolella
Haastateltava 15	Kokkolan Kauppaopisto	Luokkamuotoisuus sekä ammatti- että lukiopuolella
Haastateltava 16	Kokkolan Kauppaopisto	Luokkamuotoisuus sekä ammatti- että lukiopuolella
Haastateltava 17	K-P:n Maatalousopisto (Perho): Hevostenhoitaja	Luokattomuus lukiossa, ja ammattiopiston puolella 2. lukuvuodesta eteenpäin
Haastateltava 18	Kokkolan Kauppaopisto	Luokkamuotoisuus sekä ammatti- että lukiopuolella

LIITE 6: KYSELYLOMAKE

Hei!

Gradututkimukseni aiheena on tutkia Keski-Pohjanmaan ammattilukioon hakeutumisen syitä, alanvalinnan syitä, odotuksia koulutuksesta ja niiden toteutumista ensimmäisenä opiskeluvuonna ja kartoittaa myös tekijöitä, joihin te opiskelijat olette ammattilukio-opiskelussa olleet tyytyväisiä ja tyytymättömiä. Tämä kyselylomake on osoitettu sinulle, joka syystä tai toisesta jätit ammattilukion kesken.

Vastaa seuraaviin kysymyksiin omin sanoin ja omine kokemustesi ja tuntemustesi mukaan. Kaikki tieto on arvokasta ja pysyy luottamuksellisena. Vastaa kuhunkin kysymykseen heti sen jälkeiseen tilaan. Vastauksesi pituuden voit vapaasti määrittää itse ja siis kirjoittaa niin pitkästi kuin haluat. Muista lopuksi tallentaa tiedosto ja lähettää se liitetiedostona minulle osoitteeseen: jomakatt@cc.jyu.fi Voit myös kaikissa lomakkeeseen liittyvissä kysymyksissä kääntyä puoleeni.

MIKÄ OLIT KOULUTUSALASI AMMATTILUKIOSSA?

MITÄ TEET AMMATTILUKIO-OPISKELUN SIJAAN NYT TAI MITÄ AIOT TEHDÄ (opiskelu muussa oppilaitoksessa tai pelkästään ammattilukion ammatillisella tai lukiopuolella, työnteko tms.)?

SYKSYN HAASTATTELUSSA ODOTIT AMMATTILUKIO-OPISKELUSTA MM. ETTÄ ... [tähän lisäsin kunkin haastateltavan henkilökohtaiset, syksyn haastatteluissa ilmenneet odotukset opiskelusta]. MITEN NÄMÄ JA MUUT ODOTUKSESI AMMATTILUKIOSTA TOTEUTUIVAT?

MIHIN ASIOIHIN AMMATTILUKIOSSA OLIT TYYTYVÄINEN (esim. opetus, opiskelijan työmäärä, sosiaaliset tekijät, opinto-ohjaus, ammatillisen ja lukio-opiskelun yhteenlimittyminen, käytännön ja teorian lomittuminen tms.)?

ENTÄ MIHIN ASIOIHIN OLIT TYYTYMÄTÖN?

MIKSI LOPETIT KOULUTUKSEN?

KEHITYSEHDOTUKSIA AMMATTILUKIOON LIITTYEN?

Kiitos vastauksestasi!

Terveisin Johanna Kattilakoski (puh. xxxx-xxxxxx)

LIITE 7. KESKI-POHJANMAAN AMMATTILUKION SYKSYLLÄ 2004 ALOITTANEET SEKÄ OPINTONSA ENSIMMÄISENÄ LUKUVUONNA KESKEYTTÄNEET OPISKELIJAT

Ammattilukio-opinnot lukuvuonna 2004–2005 aloitti yhteensä 96 opiskelijaa. Kaksoistutkinnon kesken jättäneitä oli yhteensä 13 ensimmäisen lukuvuoden jälkeen. Ammattilukiolaiset aloittain:

Kenneltutkinto, Kannuksen yksikkö (19 opiskelijaa)

- 1 keskeytti ammattilukio-opinnot

Hevoshoitajan tutkinto, Perhon yksikkö (12 opiskelijaa)

- 3 keskeytti ammatilliset opinnot

Kauppaopisto, liiketalous (15 opiskelijaa)

- 2 keskeytti lukio-opinnot, jatkavat samalla koulutusalaalla

Tekstiili- ja vaatetusala (1 opiskelija)

Konservatorio (1 opiskelija)

Hotelli- ravintola- ja suurtalousala (11 opiskelijaa)

- 1 keskeytti lukio-opinnot, vaihtoi ammatillista koulutusala

Sähköala (18 opiskelijaa)

- 1 keskeytti lukio-opinnot, vaihtoi ammatillista koulutusala

Sosiaali- ja terveysala (19 opiskelijaa)

- 5 keskeytti lukio-opinnot, kaikki jatkoivat saman alan ammatillisia opintoja

LIITE 8. KOOSTE AMMATTILUKIOLAISTEN KOULUKOKEMUKSISTA.

Taulukko 3. Kooste koulukokemuksista Keski-Pohjanmaan ammattilukiassa. Sulkuihin on merkitty kyseisen seikan maininneiden haastateltavien numerot.

Opiskelijoiden kokemat hyvät puolet ammattilukiassa:	Opiskelijoiden kokemat epäkohdat ammattilukiassa:
Opiskelijan työmäärä sopiva (1, 2, 4, 6, 8, 9, 13, 14, 17)	Opiskelijan työmäärä suuri (7, 11, 12, 15, 18)
Opintojen jaksotus (1, 2, 4, 5, 8, 9, 11, 16, 17)	Koulun vaihtuminen eri jaksoilla (2, 12, 13, 14, 17, 18)
Opiskelijan yksilöllisyyden huomiointi (7, 8, 9, 17)	Mahdollisuus suuntautumisen valintaan uupuu (8)
Opinto-ohjaus (1, 6, 8, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18)	Opinto-ohjaus (4, 7)
Terveystenhoito (9)	Pitkät oppitunnit ja/tai päivät (2, 6, 8, 11, 15, 16, 17, 18)
Käytännön ja teorian yhteen limittyminen erityisesti ammattiopistossa (1, 5, 6, 15, 16, 17)	Joidenkin aineiden puuttuminen opinnoista (1, 2)
Luokkamuotoinen opiskelu (1, 2)	Luokkamuotoinen opiskelu (1)
Itsenäisyys opiskelussa (15)	Tilaratkaisut opiskelussa (8, 12, 13, 14, 15, 16, 18)
Oma, vaihtumaton luokkahuone (13)	Oma, vaihtumaton luokkahuone (18)
Valmiit suunnitelmat opintojen toteuttamisessa/ valmiit lukujärjestykset (1, 2, 12, 13)	Valmiit suunnitelmat opintojen toteuttamisessa/ valmiit lukujärjestykset (6, 11)
Luokaton opiskelu valinnaisuuden mahdollistajana (5, 7)	Vähäinen valinnaisuus opinnoissa (6, 9, 12, 17)
Työharjoittelut (1, 16, 18)	Työnteon paljous (11, 17)
Mahdollisuus asuntola-asumiseen (9)	Koulun tarjoamien asuntojen vähäisyys ja asuntola-asuminen yleensä (5, 9, 11, 17)
Koulutusaika lyhenee (2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 18)	Koulutusaika pitenee (6, 8, 15)
Opintojen käytännönläheisyys ja mielekkyys ammattiopistossa (2, 4, 5, 6, 9, 13, 14, 15, 16, 17)	Opintojen teoreettisuus/opiskelijaa passivoivat työtavat erityisesti lukiossa (1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 12, 13, 14, 16, 17, 18)
Suhteet muihin opiskelijoihin, erityisesti luokkatovereihin hyvät (1, 2, 3, 6, 7, 11, 13, 14, 15, 16, 18)	Suhteissa muihin opiskelijoihin, erityisesti luokkatovereihin parannettavaa (1, 2, 4, 6, 9, 12, 16, 17)
Opettajat (1, 2, 4, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 18) ja tutorit (8)	Opettajien suhtautuminen oppilaisiin (6, 9, 12, 13, 14, 16, 18)
	Tiedotus (1, 4, 6, 7, 8, 9, 17)
	Opinnot jäävät vajaiksi (1, 2)
	Kouluruokailu (6, 12, 14, 15, 18)